

ANALIZA SOCIO-ECONOMICĂ A REGIUNII DE DEZVOLTARE SUD

Cuprins

Capitolul 1. Caracteristici generale.....	4
Capitolul 2. Geografie și mediu	7
2.1. Cadrul natural.....	8
2.2. Calitatea factorilor de mediu.....	12
2.3. Schimbări climatice.....	13
Capitolul 3. Sistemul de așezări	15
3.1. Unități administrative componente ale regiunii.....	16
3.2. Spațiul urban	19
3.3. Spațiul rural	21
Capitolul 4. Demografie.....	23
4.1. Evoluția populației și potențialul demografic.....	24
4.2. Structura populației.....	30
4.3. Tendințe de migrațiune	36
Capitolul 5. Forța de muncă	37
5.1. Structura populației după activitatea economică	38
5.2. Remunerarea muncii	42
5.3. Profilul calificărilor și formării profesionale	44
Capitolul 6. Infrastructura de transport	47
6.1. Infrastructura aeriană.....	48
6.2. Infrastructura fluvială	48
6.3. Infrastructura feroviară	49
6.4. Infrastructura rutieră.....	50
Capitolul 7. Utilitățile publice	60
7.1. Aprovizionare cu apă și canalizare	61
7.2. Gestionarea deșeurilor	68
7.3. Asigurarea cu gaze naturale	71
7.4. Asigurarea cu energie electrică și termică.....	73
7.5. Servicii de telefonie fixă, mobilă și acces la internet.....	75
Capitolul 8. Infrastructura educațională, de sănătate și socială	78
8.1 Infrastructura educațională.....	79
8.2 Infrastructura de sănătate.....	82
8.3 Infrastructura socială.....	86
8.4 Eficiența energetică a clădirilor publice din RDS	87

Capitolul 9. Economia regiunii și mediul de afaceri	89
9.1. Indicatori macro-economici ai regiunii.....	90
9.2. Structura economică sectorială.....	91
9.3. Zonele economice libere	103
9.4. Antreprenoriatul și infrastructura de suport în afaceri.....	104
Capitolul 10. Nivelul de trai al populației	114
10.1. Veniturile disponibile și cheltuielile de consum.....	115
10.2. Nivelul de sărăcie al populației.....	118
10.3. Nivelul de deprivare a localităților.	120

Analiza situației existente este un capitol conceput pentru a crea o imagine de ansamblu a tendințelor de dezvoltare economică și socială a RDS. Domeniile analizate țin de geografie și mediu, sistemul de așezări a regiunii, demografia și forța de muncă, infrastructura serviciilor publice, inclusiv serviciile sociale, analiza economiei regiunii și a mediului de afaceri și analiza nivelului de trai a populației. Analiza efectuată va servi drept sursă informațională pentru compartimentele ulterioare ale SDR cu caracter analitic, cum ar fi analiza SWOT.

Capitolul 1. Caracteristici generale

Regiunea de Dezvoltare Sud (RDS) este un subiect al dezvoltării regionale care determină cadrul de planificare, evaluare și implementare a politicii de dezvoltare regională în partea de sud a țării. Regiunea a fost creată în baza Legii privind dezvoltarea regională în R Moldova nr. 438 –XVI din 28 decembrie 2006. Implementarea legii 438 a fost lansată la finele anului 2009, odată cu crearea cadrului instituțional al regiunii de dezvoltare, care este reprezentat de Consiliul Regional pentru Dezvoltare Sud (CRD Sud) și Agenția de Dezvoltare Regională Sud (ADR Sud). Regiunea de dezvoltare nu este unitate administrativ-teritorială și nu are personalitate juridică.

RDS este situată în partea de Sud și Sud - Est a Republicii Moldova. Suprafața totală a regiunii este de 7379 km² sau 24,2% din suprafața totală a țării. Populația regiunii este de 536 mii persoane (conform situației din 01.01.2014). 73,6% din populația regiunii locuiește în mediu rural. În componența RDS intră 8 raioane: Basarabeasca, Cahul, Cantemir, Căușeni, Cimișlia, Leova, Taraclia și Ștefan-Vodă. Structurile autorităților publice locale sunt reprezentate de 187 APL de nivelul I și 8 APL de nivelul II, care cuprind 283 localități rurale și 11 orașe. Centrul administrativ al RDS este or. Cimișlia.

Accesul între principalele centre ale regiunii se desfășoară prin intermediul arterelor rutiere și de cale ferată, care asigură traficul de mărfuri și de călători.

Cele 8 raioane ale RDS sunt părți componente în cadrul a trei euroregiuni:

- Euroregiunea "Dunărea de Jos" – raioanele Cahul și Cantemir;
- Euroregiunea "Siret – Prut - Nistru" – raioanele Cimișlia, Leova, Basarabeasca, Taraclia și Ștefan Vodă;
- Euroregiunea "Marea Neagră" – raionul Cahul.

Avantajul strategic al RDS sub aspectul așezării teritoriale este ieșirea la Marea Neagră prin Portul Internațional Liber Giurgiulești(PLIG), unicul port din Republica Moldova accesibil pentru navele maritime, situat la km 133,8 (a 72,2 milă maritimă) al fluviului Dunărea. PILG beneficiază de o amplasare pe traseele internaționale de comerț și transport, precum este canalul navigabil Rin-Main - Dunăre, care unește Marea Neagră, 14 state europene și Marea Nordică.

Valorile istorice și culturale ale RDS sunt reprezentate prin: **Biserica "Adormirea Maicii Domnului" din Căușeni** este un monument arhitectural construit în secolele XVII - XVIII. Pictura datează din anul 1763. Este un monument unic în spațiul est-carpatic prin amplasarea sa sub nivelul solului (biserică semi îngropată). **Valul lui Traian**, monument istoric datat din secolul III, complex de fortificații care traversează raioanele Cahul, Cantemir, Leova și Cimișlia. **Casa-muzeu „Alexei Mateevici”**, satul Zaim, Căușeni. **Cimitirului de Onoare a soldaților români de la Țiganca, Cantemir**, inaugural la 1 iunie 2006. Este un cimitir militar, unde au fost înhumate rămășițele a 1020 ostași și ofițeri români căzuți în luptele din iunie-iulie 1941. **Universitatea de Stat “B. P. Hașdeu”** din or. Cahul, este un simbol al orașului, construită în anii '50, aceasta reprezintă un adevărat monument arhitectural, care păstrează elementele definitorii ale acelor timpuri. **Teatrul Republican Muzical - Dramatic „B.P. Hașdeu”** din or. Cahul fondat în 1987, unicul teatru republican în RDS, etc.

Principalii indicatori de dezvoltare a RDS sunt prezentați în Tabelul 1. Analiza comparativă a acestor indicatori în interiorul regiunii de dezvoltare este prezentată în subcapitolele sectoriale din document.

Tabelul 1-1. Date generale privind Regiunile de Dezvoltare din anul 2013

	RDN	RDC	RDS	RDUTAG	RDCH	Total
Suprafața, km ²	10015	10636	7379	1848	568	30446
Ponderea în suprafața total pe țară, %	32,9	34,9	24,2	6,1	1,9	100
Populația ¹ , mii persoane (conform situației la 01.01.2014)	994,8	1060,4	536	161,9	804,5	3557,6
Ponderea în total populație pe țară, %	28,0	29,8	15,1	4,6	22,6	100
Ponderea populației rurale, %	64,1	80,5	73,6	59,6	9,0	57,8
Ponderea populației urbane, %	35,9	19,5	26,4	40,4	91,0	42,2
Densitatea, loc/km ²	99,3	99,7	72,6	87,6	1416,3	116,9
Investiții în active materiale pe termen lung pe cap de locuitor, mil. lei (2012)	2,841	2,063	2,032	1,820	15,213	5,238
În % față de media pe țară	51	36	36	41	298	100
Venit mediu lunar lei/persoană	1572,6	1437,9	1419,1	-	2321	1681,4
Rata sărăciei absolute,%	12,9	17,0	18,9	-	2,4	12,7
Administrații publice locale de nivelul II, unități	12	13	8	1	1	35
Administrații publice locale de nivelul I, unități	315	329	187	18	25	896

BNS, banca de date „Statbank”

RDS are un șir de avantaje strategice, dacă ținem cont de poziționarea geografică și apartenența la cele 3 euroregiuni. Portul Liber Internațional Giurgiulești este punctul forte al RDS sub aspectul poziționării geografice, beneficiile căruia urmează încă de valorificat. Semnarea Acordului de asociere și a Acordului de liber schimb cu UE de către Republica Moldova prezintă oportunități pentru regiune în ceea ce privește posibilitatea trasării pe teritoriul RDS a unor culoare europene majore de transport către est dar și în ceea ce privește dezvoltarea economică a regiunii.

¹ Toate datele prezentate în lucrare cu privire la numărul populației conțin date cu referință doar la populația din dreapta râului Nistru

Capitolul 2. Geografie și mediu

Capitolul prezintă succint regiunea din punct de vedere al reliefului, climei, rețelei hidrografice, resurselor solului și subsolului, calitatea factorilor de mediu (aer, apă, sol) și aspecte ale biodiversității.

2.1. Cadrul natural

Relieful. RDS este plasată pe Cîmpia Moldovei de Sud și Podișul Tigheciului, iar partea de nord-est a regiunii (raioanele Căușeni și Ștefan Vodă) trece lent în Cîmpia Nistrului Inferior.

Cîmpia Moldovei de Sud are altitudini ce nu depășesc 180-200 m. Deși altitudinea nu este mare, se manifesta intens procesele de eroziune, care au generat ravene, vîlcele și alte forme erozionale. Ele au cea mai mare frecvența în bazinul râului Ialpuș. Cauzele principale care determina aceste procese sunt: prezența unor depozite groase de loess (rocă friabilă), caracterul torențial al precipitațiilor, valorificarea intensă a teritoriului în agricultură.

Podișul Tigheciului are o altitudine mai mare decît Cîmpia Moldovei de Sud, cu frecvente forme erozionale de relief și alunecări de teren. Pe acest podiș este înregistrată cea mai mare altitudine din RDS, și anume dealul Lărguța (301m), situat la aproximativ 1km spre est de localitatea omonimă, în raionul Cantemir.

Cîmpia Nistrului Inferior și Cîmpia Prutului Inferior sunt plane, reprezentînd terase fluviale cu altitudini de la zeci pînă la 200-220 m. Ele sunt slab fragmentate iar părțile mai ridicate sunt secționare de ravene și vîlcele. Relieful plan influențează esențial componentele naturii și activitatea umana și favorizează utilizarea intensă a terenurilor în agricultură.

Clima. Regiunea este cea mai caldă și aridă regiune din țară, temperaturile zilnice fiind cu 2-3 grade mai ridicate decît în celelalte regiuni. Clima se caracterizează printr-un număr mare de zile însorite – circa 250 zile anual. Cantitatea de precipitații de-a lungul anului este neuniformă, deseori survin perioade cu secete. Conform datelor hidrometeorologice naționale, frecvența medie a secetelor în Republica Moldova într-o perioadă de 10 ani constituie 1-2 secete la nord; 2-3 secete în partea centrală și 5-6 secete - la sud. În ultimii ani se observă deșertificarea și frecvența foarte înaltă a hazardurilor naturale și sporirea variabilității climei. Viteza medie a vîntului în RDS este de 3,1 m/s, însă, pentru valorificarea energiei eoliene, acest indicator trebuie să depășească valoarea de 4,5m/s. Aceste condiții climaterice influențează dezvoltarea și specializarea zonală a agriculturii. RDS este specializată în viticultură, culturile cerealiere, floarea soarelui, creșterea ovinelor și caprinelor.

Rețeaua hidrografică a regiunii include bazinul râului Prut, sectoare ale râurilor Ialpuș și Nistru și bazinele râurilor mici: Salcia, Cahul, Botna și Cogîlnic. În regiune se întîlnesc și bazinele celor mai mari lacuri naturale înregistrate în republică – Beleu, Manta, Dracele, Rotunda și Nistru Vechi. Suprafața acestor lacuri este de 17,35km² ceia ce reprezintă 78 la sută din suprafața lacurilor naturale din Republica Moldova.

În cursul său inferior, Prutul își are albia șerpuită cu lățimea de 40-60 m, iar începînd de la Cantemir pînă la vărsarea în Dunăre albia se mărește brusc și atinge pe alocuri lățimea de 10-11 km. În cursul său Prutul constituie granița naturală cu România pe o distanță de peste 130 km. Deși încadrată între 2 râuri, Prut și Nistru, RDS nu valorifică pe deplin oportunitatea de utilizare a

acestor 2 surse majore de apă de suprafață nici pentru aprovizionarea cu apă potabilă a populației din regiune, nici pentru irigare.

Resursele de apă subterană exploatabilă în bazinele hidrografice din RDS sunt estimate la aproximativ 211,4 (m³/zi). Deși rezervele apelor subterane explorate în Regiunea Sud reprezintă doar aproximativ 14% din totalul rezervelor de apă subterană aprobate în cele trei regiuni, capacitatea de producție este suficientă pentru a acoperi necesitatea de apă potabilă curentă de 12.000 m³/zi (2012) și prognoza necesității pe viitor de 39.000 m³/zi (2020) a Regiunii Sud și poate fi considerată în procesul de planificare a resurselor de apă. Cele mai mari rezerve de apă subterană sunt în raioanele Căușeni și Ștefan Vodă, situate în apropierea râului Nistru. Cele mai mici rezerve de apă subterană sunt în raioanele Taraclia și Basarabeasca.

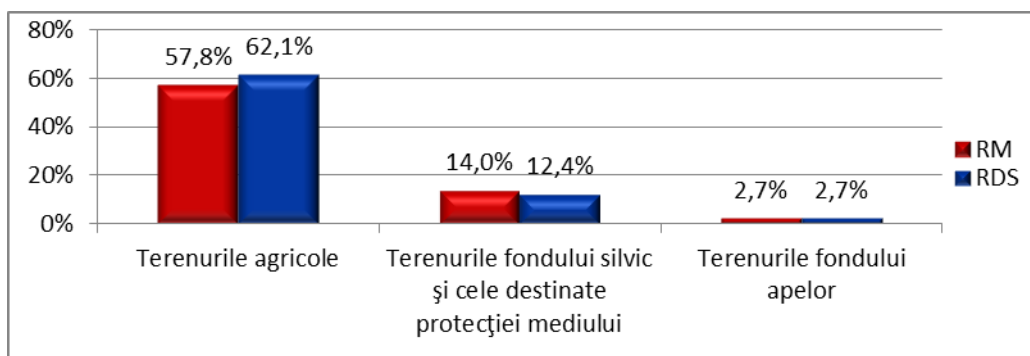
Însă accesul limitat la resurse acvatice pentru irigare și apă potabilă calitativă rămân a fi caracteristicile generale ale Regiunii de Sud.

Resursele de ape minerale și termale. Mari rezerve de ape puternic mineralizate au fost depistate în raionul Cahul. Complexul acvifer sondat în satul Ciurimari raionul Taraclia reprezintă un interes balneologic. Apele conțin pînă la 300 mg/l de brom și 57 mg/l de iod. Printr-o concentrație ridicată de brom sunt caracterizate și apele din sondele comunei Gotești raionul Cantemir (132 mg/l). Valorificarea acestor rezerve de ape mineralizate, la fel poate propulsa dezvoltarea sistemului balnear în RDS, ca premisă de dezvoltare economică a regiunii.

Resursele solului. În comparație cu celelalte regiuni de dezvoltare și media pe țară, RDS are cel mai mic grad de industrializare. Pămîntul este una din principalele resurse naturale, care dacă este exploatată eficient poate aduce plus valoare în dezvoltarea economică a RDS. Pe teritoriul RDS sunt răspândite cernoziomurile tipice slab humificate, cernoziomuri carbonatice (de stepă). În lunca inundabilă a Prutului s-a format un complex aparte de soluri aluviale – soluri de baltă și soluri de luncă. Aceste soluri sunt favorabile pentru agricultură.

Terenurile agricole acoperă circa 458 mii hectare (62,1%) din suprafața totală a RDS. Fondului silvic îi revin 91,3 mii hectare (12,4%) și doar 20 mii hectare (2,7 %) sunt terenuri ale fondului apelor. RDS este regiunea cu cea mai mare pondere a terenurilor cu destinație agricolă 62,1 la sută, cea ce este cu 4,3 la sută mai mult ca media pe țară. Suprafața acoperită de păduri și fișii forestiere în RDS este mai mică față de media pe țară cu 1,6 puncte procentuale, 12,4 față de 14,0% media pe țară. Ponderea terenurilor ale fondului apelor este de 2,7 la sută din total terenuri în RDS. Acest indicator este la nivelul mediei pe țară.

Figura 2-1. Ponderea categoriilor de terenuri din suprafața totală în 2012

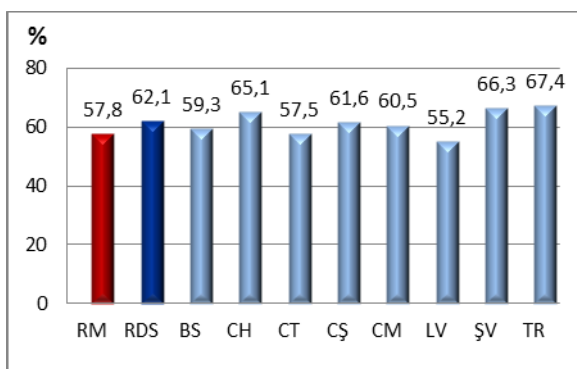

Sursa: BNS, Resurse naturale 2012

La nivelul RDS în 3 raioane: Taraclia, Ștefan Vodă și Cahul ponderea terenurilor agricole în total terenuri depășește media pe regiune corespunzător cu 5,3%, 4,2% și 3,0% (vezi figura 2-2).

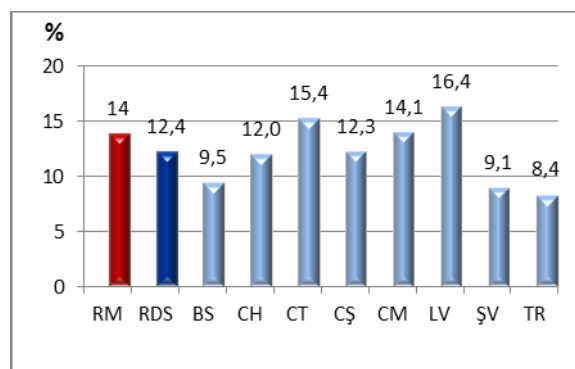
Cea mai mare pondere a suprafețelor de păduri și fișii forestiere se înregistrează în raioanele Leova(16,4%), Cantemir(15,4%) și Cimișlia(14,1), (vezi figura 2-3). Pentru comparație media pe RDS este de 12,4%, iar media pe țară 14,0%. Totodată, aceste valori sînt cu mult inferioare celor din UE, unde gradul de împădurire a teritoriului se ridică la 41% și aproape echivalează ponderea terenurilor agricole². Conform Strategiei Dezvoltării Durabile a Sectorului Forestier din Republica Moldova, rolul ecoprotectiv al pădurilor se resimte pregnant doar dacă ponderea acestora depășește 15%. Din această perspectivă, măsurile de extindere a suprafețelor acoperite cu vegetație forestieră sînt necesare îndeosebi în raioanele Taraclia și Ștefan Vodă.

Figura 2-2. Ponderea terenurilor agricole în raioanele RDS, 2012, %

Sursa: BNS, Resurse naturale 2012

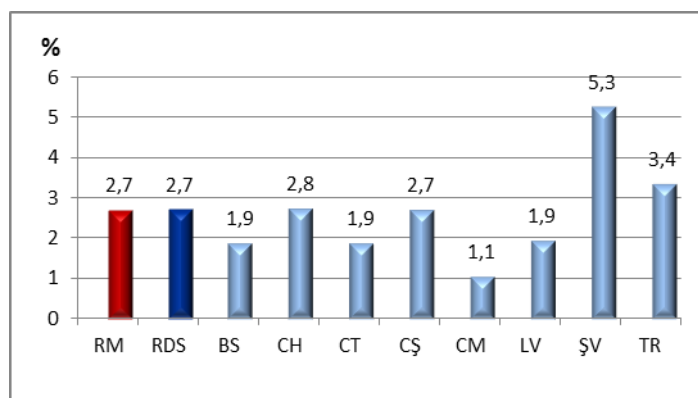
Figura 2-3. Ponderea fondului silvic și a terenurilor destinate protecției mediului în raioanele RDS, 2012, %

Sursa: BNS, Resurse naturale 2012

Cea mai mare pondere a suprafețelor fondului apelor se înregistrează în raioanele Ștefan Vodă (5,3%), Taraclia (3,4%) și Cahul (2,8%), (vezi figura 1-4), față de 2,7% media regională și pe țară.

Figura 2-4. Ponderea fondului apelor în raioanele RDS, 2012, %

Sursa: BNS, Resurse naturale 2012

² Vezi Eurostat: Forestry statistics, disponibil la <http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Forestry_statistics>

Resursele subsolului. Zăcămintele naturale se găsesc pe teritoriul regiunii în cantități foarte limitate. Cele mai importante din ele fiind zăcămintele utile nemetalifere: nisip, argilă, lut, bentonită, pietriș, prundiș, etc., care pot pune baza creării mai multor afaceri într-o propulsare a economiei regiunii. În regiune au fost descoperite cantități limitate de gaze naturale în c. Ciobalaccia (Cantemir) și petrol (s. Văleni, Cahul). Compania Valiexchim, care deține contractul de extragere exclusivă, obține lunar circa 10-12 mii de m³ de gaze naturale și circa 1 mie tone de țiței, care sunt prelucrate la rafinăria construită în or. Comrat.

Potențialul redus al managementului și controlului ecologic regional și local nu permit valorificarea eficientă și gestionarea sustenabilă a resurselor solului și subsolului disponibile în regiune.

Rezervații naturale. Rezervația științifică "Prutul de Jos", este cea mai importantă arie naturală protejată de stat din RDS. Amplasată în lunca râului Prut, partea de vest a satului Slobozia Mare raionul Cahul, rezervația se întinde pe o suprafață de 1691 ha. 2/3 din suprafața rezervației este ocupată de apele lacului Belev, iar pe restul teritoriului avem o rețea de bălți care în ansamblu formează un ecosistem unic de importanță nu numai națională, dar și internațională. Vegetația zonei include peste 193 de specii de plante vasculare. Complexul faunistic este specific ecosistemelor acvatic și este reprezentat de circa 190 specii de păsări, 34 specii mamifere, 7 specii de reptile, 11 specii de amfibieni, 27 specii de pești. În Cartea Roșie a Republicii Moldova sunt incluse 21 specii de păsări, cum ar fi lebăda, gâsca sură, stârcul sur și cel roșietic, pelicanul, stârcul mare alb și altele, precum și 5 specii de mamifere, 2 specii de reptile și 1 de amfibieni, care populează această zonă.

Ecosistemul acvatic al rezervației este apreciat unanim ca una din cele mai importante zone umede din Republica Moldova, care de rând cu statutul de rezervație științifică are și statut de zonă umedă de însemnătate internațională. Din 3 zone umede de importanță internațională înregistrate în R Moldova, 2 sunt amplasate în RDS, Prutul de Jos, r. Cahul și Nistrul de Jos, r. Ștefan Vodă.

Zona Convenției Ramsar „Nistrul Inferior”, recunoscută la 20.08.2003, este amplasată în partea de sud-est a Republicii Moldova și se întinde pe lunca fluviului pe ambele părți ale Nistrului. El cuprinde o parte din deltă, iar insula Turunciuc, deja după hotarul moldo-ucrainean, se mărginește cu limanul Nistrului. Suprafața zonei constituie cca 60 mii hectare. Abundența specifică și numerică a florei și faunei este determinată de diversitatea excepțională de biotopuri naturale și semi-naturale, care numără 20 tipuri, ce cuprind biotopuri acvatic, de păduri de luncă și de colină, de stepă, etc.

Teritoriul este situat pe artera transfrontalieră nistreană de migrație a păsărilor și include un punct important de odihnă și hrană, unicul de valoare reală după lacul de acumulare Dubăsari. Mai mult ca atât, probabil aici este unicul loc din Moldova de concentrare în masă a păsărilor hidrofile.

Monumente naturale. RDS este deosebită prin următoarele monumente naturale (geologice și paleontologice): (i) sectorul cu vegetație de stepă Ciurci situat pe teritoriul raionului Taraclia cu lungimea de 2,5 km, fragmentat de 6 râpi. Vegetația de stepă pe sectorul rezervat este reprezentată prin specii cu utilizare economică: plante medicinale – 21,1%, etero-oleaginoase – 12,6%, uleioase – 7,8% ș.a.; (ii) lacul Manta – cu o suprafață de peste 2000 ha format la contopirea mai multor lacuri mici, fiind un relict al limanului Dunării; (iii) ecosistemul acvatic "Lebăda albă" la Nord – Vest de orașul Leova; (iv) mlaștina "Togai" la Est de satul Crocmaz 100 m de la albia Nistrului, raionul Ștefan Vodă; (v) Parcul "Leuntea", satul Grădinița, raionul Ștefan Vodă; (vi) lunca inundabilă a râului Prut la Sud de orașul Cantemir; (vii) pădurile Tigheci, Flămânda, Chioselia. Harta ariilor naturale protejate de stat este prezentată în Anexa B.

Extinderea suprafețelor agricole în rezultatul activității antropice (defrișarea pădurilor, deștelenirea stepelor, desecarea terenurilor umede din văile râurilor) au dus la reducerea considerabilă a habitatelor naturale și în consecință a pus în pericol diversitatea biologică a acestei zone.

2.2. Calitatea factorilor de mediu

Dezvoltarea durabilă a unui stat nu poate fi concepută fără un mediu înconjurător favorabil. Sănătatea populației, mai cu seamă a generațiilor viitoare depinde în mare măsură de calitatea factorilor de mediu.

Aer. În RDS ca și în întreaga țară nivelul de poluare a aerului atmosferic este diferit, el fiind influențat de mai mulți factori: salubritatea insuficientă a arterelor și piețelor urbane, intensificarea traficului rutier, spațiile mari de sol afânat și gazoanele deteriorate, activitatea întreprinderilor industriale neutilitate adecvat cu sisteme de captare și neutralizare a noxelor emise. În orașele mari, calitatea aerului este influențată preponderent de emisiile de la transportul auto, cazangerii și întreprinderile mari ale industriei de construcție, iar în centrele raionale și localitățile rurale, de emisiile de la întreprinderile mici: mori, fabrici de vin, brutării, cariere precum și cele din sursele casnice.

Rapoartele statistice prezintă RDS ca regiunea cu cea mai mică cantitate de substanțe poluante în aerul atmosferic de către sursele staționare ale agenților economici. Mai mult ca atât, în perioada anilor 2008-2012 se evidențiază o tendință de scădere a acestui indicator cu circa 9 la sută. Această situație nu se datorează faptului că în RDS sunt mai bine respectate regulile ecologice, dar, în RDS sunt concentrate un număr mic de unități economice care desfășoară activități de producere, cu alte cuvinte RDS este cea mai slab industrializată zonă din țară. În raportul Inspectoratului Ecologic de Stat pentru anul 2013 privind poluarea aerului atmosferic în lista celor mai mari 35 agenți economici din țară cu cel mai mare grad de emisie în atmosferă se numără și 4 întreprinderi din RDS. Același raport a clasat orașul Cahul în topul celor 10 orașe din țară cu un nivel sporit de poluare a aerului din emisiile transportului auto.

Apa. Principalele presiuni asupra calității apei sunt determinate de contaminarea cu apele uzate care conțin, în special materii în suspensie, substanțe organice, nutrienți, dar și alți poluanți ca detergenți, hidrocarburi petroliere. Lipsa unui sistem eficient de canalizare și colectare a apelor uzate, duce la deversarea directă în mediu a acestora. Absența unui sistem de colectare selectivă a deșeurilor la fel influențează negativ calitatea apei. Deși în ultimii ani în RDS sunt implementate un șir de proiecte care vin să îmbunătățească sistemul de colectare a deșeurilor și de epurare a apelor uzate, nivelul foarte înalt de poluare a apei și accesul limitat la resursele acvatice pentru irigare și apă potabilă calitativă rămân a fi caracteristicile generale ale Regiunii de Sud.

Solurile. Raioanele din sudul țării suferă cel mai mult de pe urma insuficienței de precipitații, sudul țării suportă deseori consecințe grave de pe urma secetei cumplite. Temperaturile ridicate, mai ales în ultimii ani influențează direct calitatea solului. Predominarea practicilor agricole neprietenoase mediului, degradarea și contaminarea solului, defrișările abuzive și metodele ineficiente de exploatare a culturilor agricole, eroziunea, alunecările de teren afectează mult calitatea solurilor din regiune, dăunând culturilor și produselor agricole, cât și sănătății populației. Conform datelor BNS pentru anul 2012, suprafața terenurilor erodate în RDS constituie 2110,0 km² sau 24% din terenurile erodate ale țării. 21 la sută din terenurile supuse alunecărilor de teren

din țară revin RDS. Mai mult ca atât, raionul Cantemir este cel mai afectat raion din țară, unde sunt înregistrate 3509 ha supuse alunecărilor de teren, ceea ce constituie 70 la sută din terenurile afectate în RDS și 14,4 la sută din total pe țară.

Unul din factorii care influențează negativ calitatea tuturor factorilor de mediu menționați, a aerului, a apei și a solului, este gestionarea proastă a deșeurilor solide și lichide, lipsa tehnologiilor avansate și practicilor de reciclare a deșeurilor în întreaga regiune.

2.3. Schimbări climatice

Una din cele mai periculoase procese naturale care prezintă un real pericol atât pentru țara noastră în întregime, cât și pentru RDS, îl constituie încălzirea globală a climei, iar reducerea volumului precipitațiilor anuale constituie una din multiplele manifestări ale acestui grav fenomen natural. Dacă ținem cont de faptul că RDS este regiunea cu cea mai mare pondere a populației rurale, existența căreia depinde, direct de agricultură, riscurile aferente schimbărilor climatice reprezintă o problemă imediată și fundamentală.

Potrivit unui studiu elaborat de Banca Mondială, sa constatat, că în timp, preponderent vor fi afectate păturile sărace din mediul rural, fapt determinat de dependența mai mare a acestora de agricultură, capacitatea relativ mai redusă de a se adapta și proporția mai mare a veniturilor pe care aceștia o cheltuiesc pe alimente. Totodată autorii au constatat ca în următorii 40 de ani, schimbările climatice în Moldova se vor intensifica. Va fi înregistrată o încălzire generală de circa 2 grade Celsius, comparativ cu creșterea temperaturilor din ultimii 50 de ani, precipitațiile devenind mai diverse. Autorii raportului au prognozat o viitoare micșorare considerabilă a debitului acvatic în bazinul fluviilor Prut și Nistru, ceea ce va determina un deficit de apă disponibilă pentru irigarea culturilor. Drept rezultat, efectul cumulativ al schimbărilor climatice s-ar putea solda pentru producătorii agricoli cu pierderi între 10 și 30 la sută din recoltele de porumb, grâu, lucernă și legume. Recoltele de fructe și struguri vor fi afectate într-o măsură mai mică, însă oricum sunt prognozate pierderi, dacă nu vor fi aplicate careva măsuri de adaptare.

Scenariile regionale ale schimbării climei arată că în perioada 2010-2099, Moldova în întregime va fi afectată de creșterea temperaturilor și scăderea cantității de precipitații anuale, dar mai cu seamă regiunea de sud a țării. În contextul evaluării țării la schimbările climatice a fost calculat indicele de vulnerabilitate a existenței pentru raioanele a trei zone ale Moldovei, zona de nord, centru și sud pentru perioada 2006-2010. Pe poziția a doua în acest clasament la nivel de țară se află raionul Basarabeasca. Raionul Leova este al nouălea în topul celor 10 raioane cu cel mai mare indice de vulnerabilitate a existenței.

Este foarte important de a întreprinde măsuri la toate nivelurile, care ar diminua riscurile în condițiile schimbărilor climatice.

Concluzii: În general, formele de relief care predomină pe teritoriul regiunii sînt cîmpii și, într-o măsură mai mică, podișuri. Cele mai mari lacuri naturale din țară sunt concentrate în RDS. Lacul Beleu și teritoriile adiacente formează cea mai importantă arie naturală protejată de stat – rezervația „Prutul de Jos” și este un potențial turistic valoros, la moment nevalorificat.

Pădurile dețin o pondere redusă pe teritoriul regiunii. Acest factor sporește gradul de expunere la eroziunea solului și alunecări de teren. Ultimele afectează într-o măsură excesivă raionul

Cantemir. Strategia națională în sectorul forestier acordă prioritate pentru sudul țării în extinderea fondului silvic. Această măsură este necesară mai ales în raioanele Taraclia și Ștefan Vodă. Datorită gradului de industrializare redus, aerul, conform datelor statistice, este mai puțin poluat în RDS decât în celelalte regiuni. În același timp, factorii de mediu din regiune, îndeosebi apele și solurile, suportă consecințele gestionării deficiente a deșeurilor și a apelor uzate. RDS este cea mai caldă regiune din țară. Numărul sporit de zile însorite creează condiții prielnice pentru valorificarea energiei solare, ca sursă de energie regenerabilă.

În absența unor zăcăminte naturale importante, solul poate fi considerat ca una din principalele resurse naturale ale regiunii, care predispune la o specializare agricolă. Drept rezultat, ponderea terenurilor agricole în regiune este mai mare decât la nivel de țară. Totodată, ariditatea climei, care se intensifică odată cu procesele globale de schimbări climatice afectează din ce în ce mai mult activitatea agricolă. Întreprinderea unor măsuri de adaptare la schimbările climatice devine imperativă.

Capitolul 3. Sistemul de așezări

În acest capitol se prezintă structura administrativă a RDS, o descriere generală a raioanelor din componența regiunii referitoare la suprafața și populația acestora, evoluția demografică la nivelul regiunii și a sistemului urban-rural, continuând cu prezentarea gradului de urbanizare și provocările actuale cu care se confruntă localitățile din regiune.

3.1. Unități administrative componente ale regiunii

Regiunea de Dezvoltare Sud cuprinde 8 raioane. La nivelul fiecărui raion structurile autorității locale sunt reprezentate de consiliile raionale, consiliile orașenești și consiliile comunale/sătești. La data de 01 ianuarie 2014 statistica oficială înregistrează în RDS 283 localități rurale și 11 orașe organizate în 187 administrații publice locale de nivelul I și 8 administrații publice locale de nivelul II.

Tabel 3-1. Organizarea administrativă a teritoriului RDS la situația din 01 ianuarie 2014

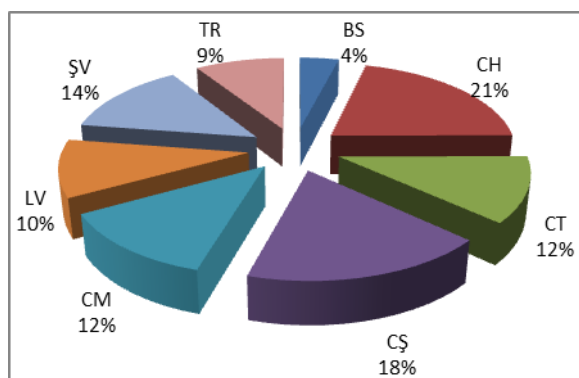
	Ponderea, % din:		APL II, nr.	APL I, nr.	Localități nr.	Inclusiv,	
	suprafața regiunii	populația regiunii				Orașe nr.	Sate, nr.
RDS	100	100	8	187	294	11	283
Basarabeasca	4	5,4	1	7	10	1	9
Cahul	20,9	23,3	1	37	55	1	54
Cantemir	11,8	11,6	1	25	51	1	50
Căușeni	17,8	17,0	1	30	48	2	46
Cimișlia	12,5	11,3	1	23	39	1	38
Leova	10,4	9,9	1	25	39	2	37
Ștefan Vodă	13,5	13,3	1	23	26	1	25
Taraclia	9,1	8,2	1	15	26	2	24

Sursa : Statistica teritorială 2013, BNS

Raionul Cahul deține înțietatea atât după suprafața pe care o ocupă (20,9%), cât și după numărul de locuitori care o populează. Aici locuiesc 23,3 la sută din totalul populației RDS.

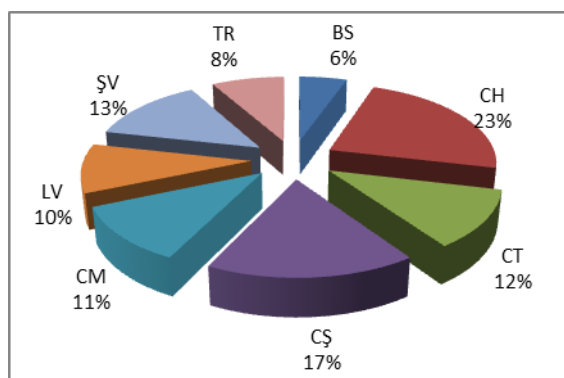
Repartizarea raioanelor din componența RDS după suprafață și numărul populației este ilustrată în figurile 3-1 și 3-2.

Figura 3-1. Repartizarea raioanelor din RDS după suprafață, 2014, %

Sursa: BNS, Statistica teritorială 2013

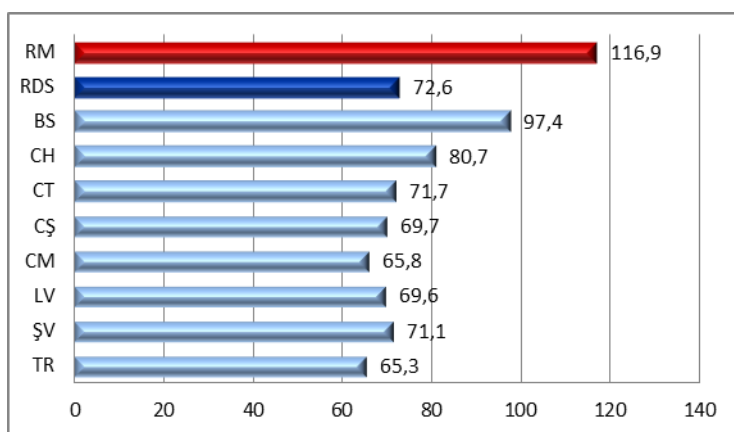
Figura 3-2. Repartizarea raioanelor din RDS după numărul populației, 2014, %

Sursa: BNS, Statistica teritorială 2013

Din perspectiva densității populației, în RDS raionul Basarabeasca este raionul cu cea mai mare densitate a populației, (97 locuitori/km²). Corespunzător celei mai scăzute valori ale densității populației sunt înregistrate în raionul Taraclia (65 locuitori/km²), (vezi figura 3-3).

Figura 3-3. Repartizarea raioanelor RDS după densitatea populației, locuitori/km²

Sursa: BNS, Statistica teritorială 2013

Majoritatea populației RDS (66,6%) locuiește în localități cu un număr de pînă la 5 mii de locuitori, 26% în localități cu un număr de locuitori cuprins între 5 și 20 mii, și doar 7,4 % din populația regiunii locuiește în localități de peste 20 000 locuitori (or. Cahul), (vezi tabelul 3-2).

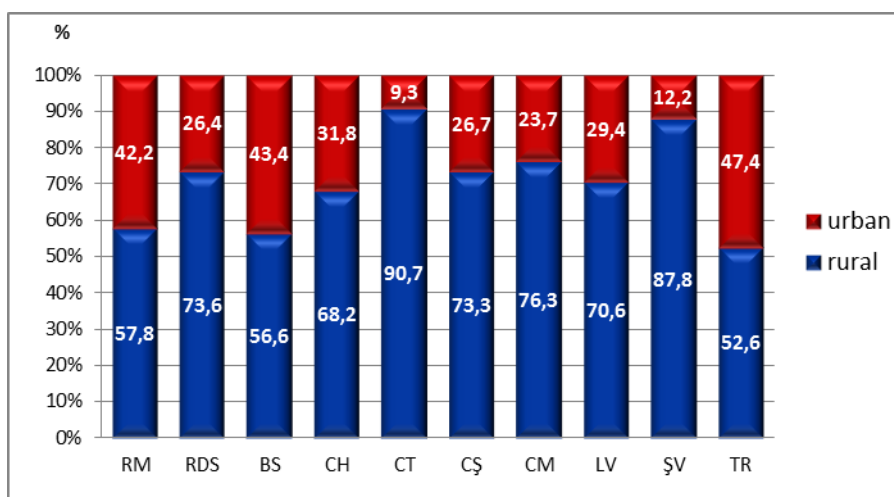
Tabelul 3-2. Distribuirea unităților teritorial administrative după numărul de locuitori

Locuitori	Unități Teritorial Administrative	%	Populație, persoane	%
0 -500	1	0,53	4,9	0,91
501-1000	21	11,23	18,9	3,53
1001-2000	62	33,16	86,3	16,10
2001-5000	86	45,99	247,0	46,08
5001-10000	11	5,88	66,6	12,43
10001-15000	4	2,14	52,8	9,85
15001-20000	1	0,53	19,9	3,71
20001-45000	1	0,53	39,6	7,39
Total	187	100,00	536,0	100,00

Sursa : BNS, Statistica teritorială 2013

De asemenea, există diferențe majore între raioanele regiunii în ceea ce privește ponderea locuitorilor după mediul de rezidență. În raioanele Taraclia și Basarabeasca ponderea populației urbane depășește valoarea de 43 la sută. În același timp în raioanele Cantemir și Ștefan Vodă ponderea populației urbane este de doar 9,3 și corespunzător 12,2 la sută.

Figura 3-4. Ponderea locuitorilor RDS după mediul de rezidență urban/rural, 2013, %

Sursa: BNS, Statistica teritorială 2013

Per ansamblu RDS este regiunea cu un nivel foarte scăzut de urbanizare. Doar 26,4 la sută din populația regiunii locuiește în zonele urbane, comparativ cu 42,2% media pe țară și 75% media europeană.

3.2. Spațiul urban

Potrivit art.6 al Legii 764 din 27.12.2001 privind organizarea administrativ-teritorială a Republicii Moldova, orașul este o unitate administrativ-teritorială mai dezvoltată decât satul din punct de vedere economic și social-cultural, cu structuri edilitar-gospodărești, industriale și comerciale corespunzătoare, a cărei populație în mare parte este încadrată în industrie, în sfera deservirii publice și în diferite domenii de activitate intelectuală, în viața culturală și politică.

Legea 764 din 27.12.2001 privind organizarea administrativ teritorială a Republicii Moldova, acorda statut de oraș pentru 11 localități din RDS, inclusiv 8 orașe-reședință, unde își au sediile consiliile raionale din regiune.

Orașul Cahul este al treilea oraș după mărime din țară (după numărul locuitorilor). Aici locuiesc 27,9 la sută din populația urbană a RDS. Orașul Cahul este denumit și capitala de sud a Republicii Moldova. Parlamentul R. Moldova a votat în prima lectură la data de 21 iulie 2014 un proiect de lege care prevede acordarea statutului de municipiu la 4 orașe din țară, inclusiv orașului Cahul din RDS. Conform analizei efectuate în procesul de elaborare a propunerii de politică publică privind sistemul urban policentric, doar orașul Cahul corespunde criteriilor de selectare a orașelor-poli de creștere.

Gradul de urbanizare a unei țări/regiuni, ca regulă, este direct proporțional cu nivelul de dezvoltare a acesteia. Orașele îndeplinesc rolul de locomotivă în dezvoltarea unei regiuni. Regiunea de dezvoltare Sud este sub media pe țară după indicii de urbanizare (26,4%). În RDS mărimea medie a unui oraș este de doar 12,88 mii locuitori sau cu 53 la sută mai puțin decât media pe țară.

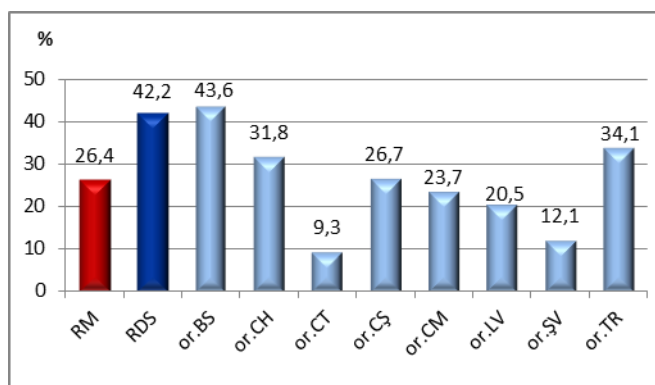
Tabel 3-3. Principalii indicatori ai urbanizării în 2014

Regiunile țării	Numărul de orașe	Populație urbană, mii loc.	Indicele de urbanizare,%	Mărimea medie a unui oraș, mii locuitori
RM	56	1538,2	42,2	27,47
Chișinău	7	731,7	91,0	104,53
RDN	20	356,9	35,9	17,85
RDC	15	242,4	19,5	16,16
RDS	11	141,7	26,4	12,88
UTAG	3	65,5	40,4	21,83

Sursa: BNS, banca de date „Statbank”

Raioanele cu cel mai mare grad de urbanizare în RDS sunt Taraclia (47,3), Basarabeasca (43,6) și Cahul (31,8). Cel mai mic grad de urbanizare se atestă în raioanele Cantemir (9,3) și Ștefan Vodă (12,2). Pentru comparație gradul de urbanizare la nivelul UE-27 este de circa 75%.

Figura 3-5. Gradul de urbanizare în RDS 2014, %

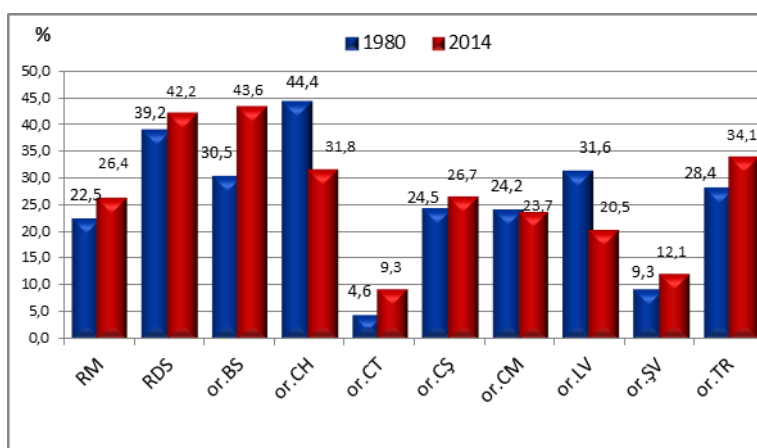

Sursa: BNS, banca de date „Statbank”

Evoluția gradului de urbanizare în RDS în perioada 1980-2014 denotă o creștere de la 22,5% în anul 1980 pînă la 26,4 în anul 2014. La nivelul raioanelor din RDS cea mai mare evoluție pozitivă a gradului de urbanizare în perioada 1980-2014 au avut-o raioanele Cahul, Cantemir și Taraclia.

Evoluția populației urbane în orașele RDS la începutul anilor 1980-2014 se poate vizualiza în figura 3-6.

Figura 3-6. Evoluția gradului de urbanizare în perioada 1980-2014 în RDS, %

Sursa: BNS, banca de date „Statbank”

Pe parcursul anilor 1980-1995 s-a păstrat o tendință stabilă de creștere a populației urbane. În această perioadă numărul locuitorilor din orașe a crescut cu 25 la sută și această tendință a fost caracteristică practic pentru toate orașele din RDS. Începînd cu anul 1997 pînă în anul 2010 se atestă o scădere de circa 8% a populației urbane și începînd cu anul 2010 pînă în prezent acest indicator rămîne a fi stabil.

Per total, majorarea numărului populației urbane în RDS în perioada anilor 1980-2014 cu circa 25,2 mii locuitori se datorează acordării statutului de oraș localităților Căinari și Tvardița (+10,3 mii locuitori) și doar 14,9 mii locuitori este cifra sporului populației urbane în RDS pe parcursul a 25 de ani. Orașele cu cea mai mare creștere a numărului de locuitori au fost Cahul, Cantemir și Taraclia.

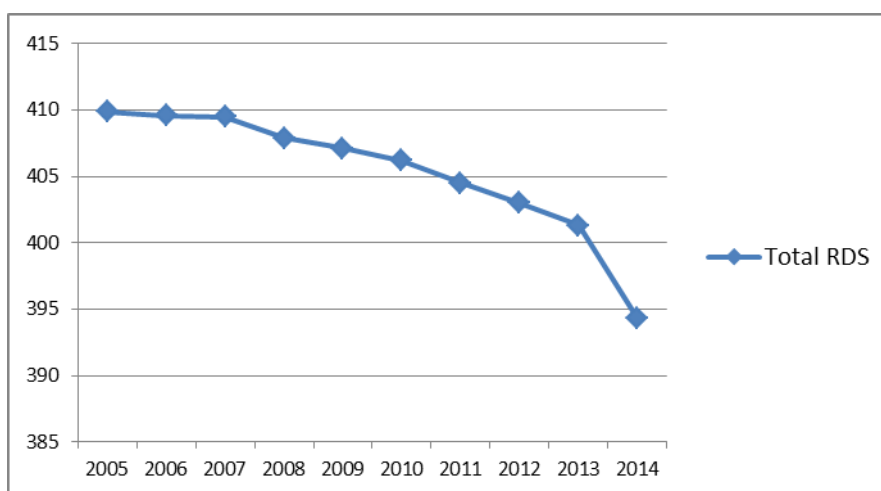

Unul din criteriile de acordare a statutului de oraș localităților din R Moldova este ponderea populației angajate în industrie. Dacă anterior orașele erau cu adevărat centre de dezvoltare industrială a raioanelor, actualmente mai multe din fabricile și uzinele amplasate în raza orașelor nu funcționează, sau valorifică foarte puțin potențialul pe care îl au. Astfel, o mare parte din orașele RDS nu îndeplinesc unele criterii minimale pentru categoria în care sunt încadrate, în acest sens necesită investiții urgente în dezvoltarea infrastructurii lor urbane, în îmbunătățirea accesibilității, a serviciilor sociale și în sprijinirea mediului de afaceri.

3.3. Spațiul rural

Mediul rural din RDS este format din 283 localități sătești. Din punct de vedere administrativ 6 sate aparțin orașelor. În perioada 2005-2014 se atestă o scădere a populației rurale cu circa 4 la sută.

Figura 3-7. Evoluția populației rurale în RDS în perioada 2005-2014.

Sursa: BNS, banca de date „Statbank”

Scăderea populației sătești de la 409,9 la 394,3 persoane se datorează atât acordării statutului de oraș localității Tvardița din r. Taraclia (5,8 mii locuitori), dar și în mare parte migrației interne și externe a populației.

Comunele și satele din regiune sunt de mărime variată. Mărimea medie a unei localități rurale din RDS după numărul populației este de 1393 locuitori. Printre cele mai mari localități rurale din RDS se numără s. Talmaza, r. Ștefan Vodă (6634 loc.), Slobozia Mare, r. Cahul (5850 loc.), Colibaș, r. Cahul (5744 loc.), Olănești, r. Ștefan Vodă (5190 loc.), Abaclia, r. Basarabeasca (5037 loc.) Circa 4 la sută din populația RDS locuiește în localități rurale cu un număr sub 500 locuitori. Este de menționat că în RDS sunt înregistrate 19 localități cu un număr de locuitori sub 100 persoane. Cele mai mici din ele sunt s. Popovca, r. Cantemir cu 6 locuitori, s. Zvizdocica, r. Căușeni cu 34 locuitori, s. Pitești, r. Leova cu 48 locuitori ș.a.m.d. În contextul eficientizării mijloacelor financiare alocate din bugetul de stat pentru implementarea proiectelor în diverse domenii, precum și a surselor financiare acordate de donatorii internaționali, este necesar revederea hotarelor administrative și optimizarea structurii APL.

În localitățile rurale principala ramură a economiei rămîne a fi agricultura. Locuitorii zonelor rurale sunt încadrați în mare parte în activități de producere a strugurilor (r. Cahul și Cantemir), producerea cerealelor de prima grupă și a florii soarelui (r. Ștefan Vodă, Cahul și Căușeni), legumelor (r. Ștefan Vodă și Basarabeasca). Rămîne prioritară pentru zona rurală din RDS și ramura creșterii ovinelor și caprinelor (r. Cahul și Taraclia). La fel specifică zonei de sud este producerea producției vinicole. Deși nu se atestă o omogenitate funcțională a spațiului rural, se poate constata că dezvoltarea sectorului vitivinicol și a celui zootehnic, cu specializarea în creșterea ovinelor și caprinelor ar putea constitui oportunitatea către care pot converge toate zonele regiunii constituind probabil cea mai bună posibilitate de valorificare a resurselor agricole la nivelul întregii regiuni.

În concluzie: *RDS este o regiune rurală, circa 74 la sută din populația regiunii locuiește în mediul rural. În ultima perioadă, procesul natural de urbanizare este practic stopat datorită fenomenului masiv de emigrație. 10 orașe din 11 existente în regiune (excepție este orașul Cahul), nu îndeplinesc de facto cerințele minime pentru statutul de localitate urbană. Aceste orașe nu pot asigura locuitorilor lor o infrastructură și servicii specifice unei localități urbane. Toate orașele din regiune înregistrează în ultima perioadă un puternic declin demografic, economic și social, fapt ce nu permite ca acestea să îndeplinească rolul de pol de creștere pentru a asigura dezvoltarea echilibrată a RDS. Orașele regiunii nu dezvoltă activități economice care să valorifice resursele locale din zonele rurale din vecinătate.*

Sunt necesare urgent investiții minime în localitățile urbane, ca acestea să poată oferi locuitorilor săi oportunități de ocupare a forței de muncă și dezvoltare, precum și servicii sociale de calitate. Este necesar de a întări legătura urban-rural în regiune atît prin valorificarea potențialului agricol al satelor, precum și prin crearea/îmbunătățirea infrastructurii rutiere și de utilități publice gestionate de operatori regionali. De asemenea trebuie de avut în vedere valorificarea superioară a resurselor locale ca premise ale specializării funcționale a regiunii. Doar intervențiile urgente pot stopa fenomenul migrator masiv înregistrat în ultima perioadă în RDS, precum și influența pozitiv sporul natural al populației.

Capitolul 4. Demografie

Informația prezentată în acest capitol se referă la evoluția populației și potențialul demografic al RDS. Este analizată structura populației regiunii pe criterii de vîrstă, gen și componentă etnică, precum și tendințele de migrațiune care se înregistrează în ultima perioadă în RDS.

4.1. Evoluția populației și potențialul demografic

Populația Regiunii de Dezvoltare Sud reprezintă aproximativ 15% din efectivul populației Republicii Moldova. La 1 ianuarie 2014 populația stabilă în RDS a fost de 536 mii locuitori fiind în scădere continuă cu 7,1 mii persoane față de 01 ianuarie 2009. Cel mai mare declin se înregistrează în raioanele Cimișlia (-1,8 mii), Căușeni (-1,4 mii) și Ștefan Vodă (-1,4 mii). Populația regiunii este caracterizată de o preponderență numerică a persoanelor din mediul rural (73.6%) și de sex feminin (50.9%). Densitatea populației regiunii este de 72,6 loc/km², sau cu 44,3 locuitori pe km² mai mică decît media pe țară. Acest indicator este în mare parte condiționat de factorii economici și sociali și ca regulă este direct proporțional gradului de urbanizare a zonei. Astfel raioanele Basarabeasca și Cahul sunt cele mai dens populate raioane din RDS.

Tabel 4-1. Evoluția numărului populației stabile pe raioane în RDS, 2009-2014, mii locuitori

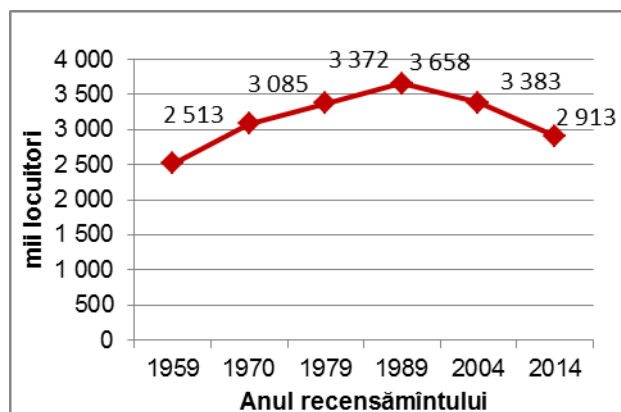
Unitatea teritorială	Numărul populației, mii persoane		Evoluția populației în 2014 față de 2009, (+,-) mii pers.	Ponderea locuitorilor din raioanele RDS în anul 2014, %	Densitatea populației în anul 2014, loc/km ²
	2009	2014			
Total R. Moldova	3567,5	3557,6	-9,9		116,9
Total RDS, inclusiv	543,1	536	-7,1	100	72,6
Basarabeasca	29,5	28,7	-0,8	5,4	97,4
Cahul	124,4	124,7	0,3	23,3	80,7
Cantemir	63,2	62,3	-0,9	11,6	71,7
Căușeni	92,7	91,3	-1,4	17,0	69,7
Cimișlia	62,6	60,8	-1,8	11,3	65,8
Leova	53,8	53,2	-0,6	9,9	69,6
Ștefan Vodă	72,4	71	-1,4	13,2	71,1
Taraclia	44,5	44	-0,5	8,2	65,3

Sursa BNS, banca de date „Statbank”

Dinamica unui indicator ca evoluția populației într-un anume teritoriu, trebuie să fie urmărită într-o perioadă de timp mai îndelungată, minim 15-20 de ani, pentru a putea concluziona asupra factorilor economici și sociali care au influențat evoluția și a elabora politici eficiente în vederea

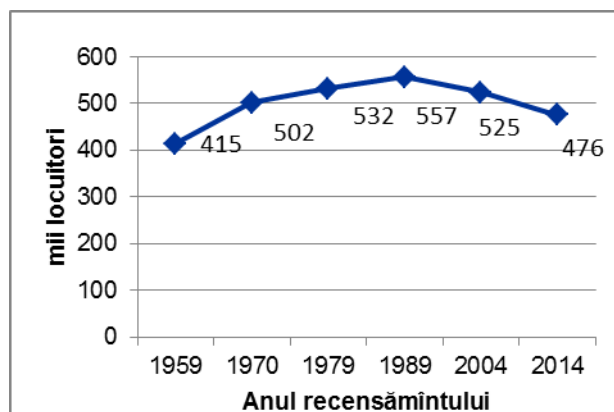
ameliorării situației în domeniu. Recensămintele populației din perioada 1959-2014 (vezi figura 4-1 și figura 4-2) demonstrează o tendință de creștere stabilă a populației pînă în anul 1989, atît la nivel de țară cît și la nivelul RDS. Datele recensămîntului populației din anul 2004 arată o scădere a numărului populației din RDS cu circa 6 la sută, în timp ce scăderea populației la nivel de țară a atins valoarea de 7,5 la sută. Rezultatele preliminare ale recensămîntului din anul 2014 anunțate de BNS, arată un declin și mai pronunțat a acestui indicator atît la nivelul RDS (- 9,3%), cît și la nivel de Țară (- 14,0%), (2014 față de 2009).³

Figura 4-1. Dinamica populației R. Moldova conform recensămintelor

Sursa: BNS, Recensăminte

Figura 4-2. Dinamica populației RDS conform recensămintelor

Sursa: BNS, Recensăminte

Ca și întreaga țară, Regiunea de Dezvoltare Sud se confruntă cu o problemă foarte importantă, cea de natură demografică. În regiune se atestă o tendință de scădere continuă a numărului populației ca urmare a evoluției nefavorabile a natalității, mortalității și migrației. Îmbătrînirea populației este o consecință a evoluției acestor 3 factori demografici importanți.

Tabelul 4-2. Evoluția indicatorilor demografici în RDS, perioada 2009-2013

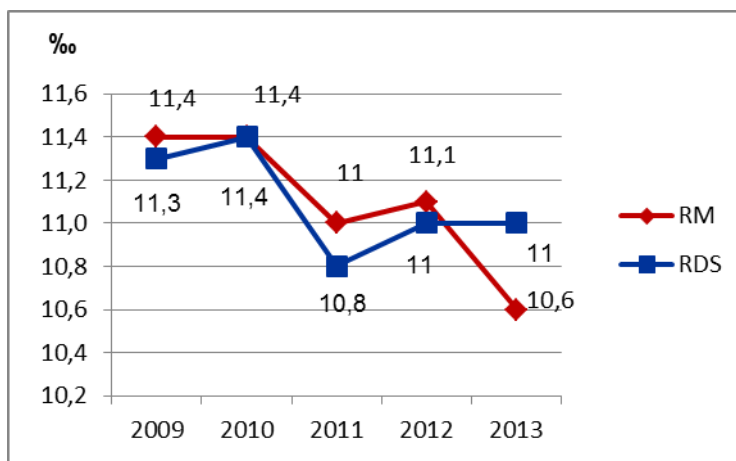
Nr.	Indicatori demografici	2009	2010	2011	2012	2013
1	Rata natalității, născuți vii la 1000 locuitori	11,3	11,4	10,8	11	11
2	Rata fertilității, copii născuți de 1 femeie în perioada fertilă	1,38	1,37	1,28	1,3	1,31
3	Rata mortalității, decedați la 1000 locuitori	12,1	12,8	11,5	11,4	10,9
4	Rata mortalității infantile, decedați în vîrstă pînă la 1 an la 1000 născuți vii	13	11,2	10	11,6	9,8
5	Rata sporului natural, la 1000 locuitori	-0,8	-1,4	-0,7	-0,4	0,1

Sursa: BNS, banca de date „Statbank”

³ Datele prezentate sunt fără regiunea Transnistria.

Analiza evoluției indicatorilor demografici constată că *rata natalității* (vezi figura 4-3) în perioada ultimilor 5 ani în RDS a demonstrat o variație de la 11,3 născuți vii la 1000 locuitori în anul 2009 pînă la 10,8 în anul 2011, după care a urmat o creștere pînă la 11 născuți vii la 1000 locuitori în anul 2012, rată care s-a păstrat și pe parcursul anului 2013. În perioada 2009-2012 valoarea acestui indicator în RDS a fost sub media pe țară și doar în anul 2013 a depășit media pe țară cu 3,8 puncte procentuale.

Figura 4-3. Evoluția ratei natalității în perioada 2009-2013

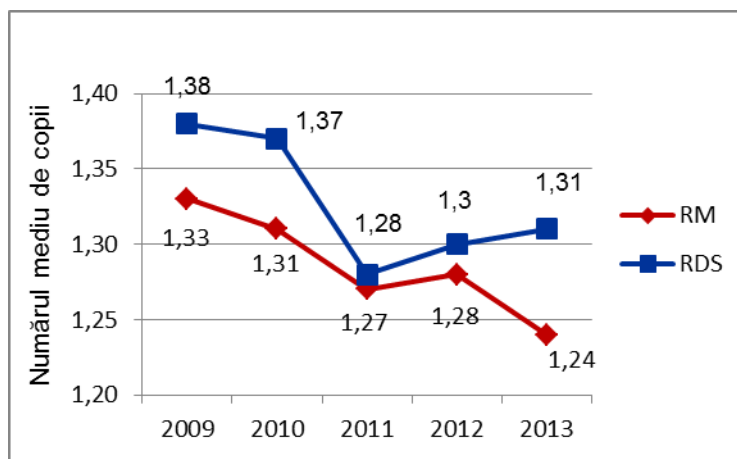
Sursa BNS, banca de date „Statbank”

Analiza comparativă a ratei natalității în perioada 2009-2013 (media pe 5 ani) în raioanele componente ale RDS denotă înțietatea raioanelor Cantemir (12,26%), Ștefan Vodă (11,84%) și Leova (11,82%). Raioanele Basarabeasca și Cimișlia înregistrează cele mai scăzute valori ale acestui indicator, corespunzător 8,86 și 9,34 născuți vii la 1000 locuitori în comparație cu 11,1 media generală pe RDS și pe țară.

Rata fertilității în RDS pe parcursul anilor 2009-2013 (vezi figura 4-4) a demonstrat o scădere de la 1,38 copii născuți de o femeie pe parcursul vieții sale fertile în anul 2009, pînă la 1,31 în anul 2013, și a depășit media pe republică, care în anul 2013 a fost de 1,24 copii născuți de o femeie pe parcursul vieții sale fertile. Deși situația este mai favorabilă decît în alte regiuni ale țării, acest indicator se încadrează în valorile nivelului critic (după evaluarea specialiștilor în domeniul demografic, W. Lutz, valoarea critică a acestui indicator este la nivelul de 1,5 copii născuți de o femeie pe parcursul vieții sale fertile). Pentru comparație acest indicator la nivelul mediei europene este de 1,6.

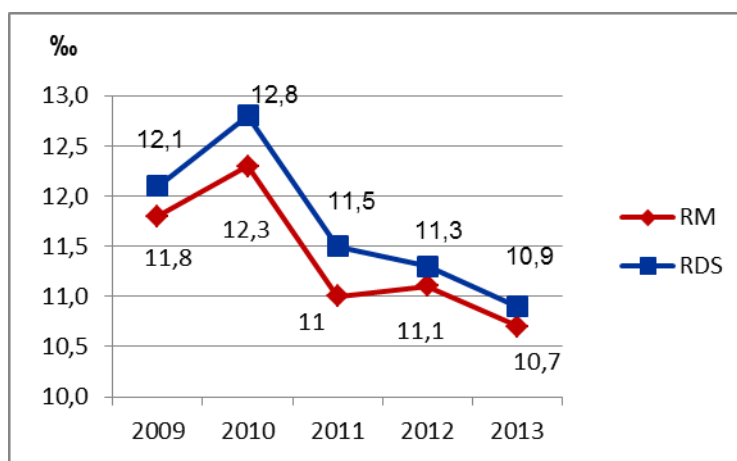
Figura 4-4. Evoluția ratei fertilității în perioada 2009-2013

Sursa: BNS, banca de date „Statbank”

Mortalitatea populației, ca indicator de măsurare a stării de sănătate a populației, reflectă impactul sistemului de servicii de sănătate organizat la nivel de regiune și raioane asupra sănătății populației (vezi figura 4-5). Deși pe parcursul anilor 2009-2013 valorile indicatorului ratei mortalității a fost în descreștere de la 12,1% în anul 2009 pînă la 10,9% în anul 2013, valoarea acestuia a depășit indicatorul mediu pe țară pe toată durata perioadei analizate (5 ani). Diferența semnificativă între ratele mortalității generale în RDS față de total pe țară, este rezultatul unui proces mai accentuat de îmbătrânire demografică a populației din regiune.

Figura 4-5. Evoluția ratei mortalității în perioada 2009-2013

Sursa BNS, banca de date „Statbank”

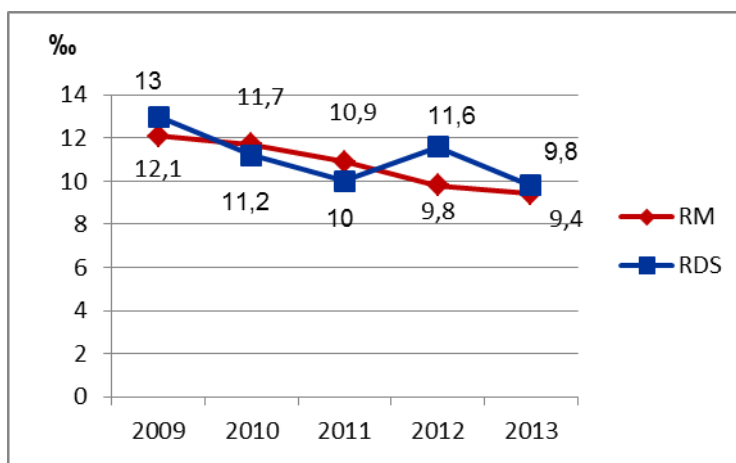
La nivelul RDS cea mai mare rată a mortalității în anul 2013 se atestă în raioanele Basarabeasca (12,46%) și Cimișlia (12,28%). În raionul Cahul acest indicator înregistrează cea mai mică valoare (10,64%) și este sub nivelul mediu pe regiune cu 0,26 pp.

Îngrijorări serioase atît la nivelul RDS, cît și la nivelul întregii țări provoacă indicatorul *Rata mortalității infantile* (vezi figura 4-6). Deși la nivelul RDS rata mortalității infantile denotă o tendință de descreștere și a scăzut de la 13 copii decedați în vîrstă sub 1 an la 1000 născuți-vii în anul

2009, pînă la 9,8 în 2013, acest indicator încă are valori foarte înalte și depășește cu mult media UE, care în anul 2012 a constituit 3,8%⁴.

O situație critică pe durata întregii perioade se atestă în raioanele Basarabeasca și Leova. În anul 2013 în aceste 2 raioane indicatorul respectiv a depășit media pe RDS cu 4,4 și corespunzător 1,66 pp. În comparație cu media pe țară în aceste 2 raioane avem o situație și mai alarmantă, depășirea constituind 4,64 și 1,86 puncte procentuale. Situația alarmantă poate fi o consecință a politicilor promovate în domeniul sănătății mamei și a copilului la nivel de raion și anume gradul scăzut de asigurare a populației cu medici de specialitate obstetricieni-ginecologi și pediatri, precum și luarea sub supraveghere a viitoarelor mame în termeni care depășesc normele stabilite.

Figura 4-6. Evoluția ratei mortalității infantile în perioada 2009-2013

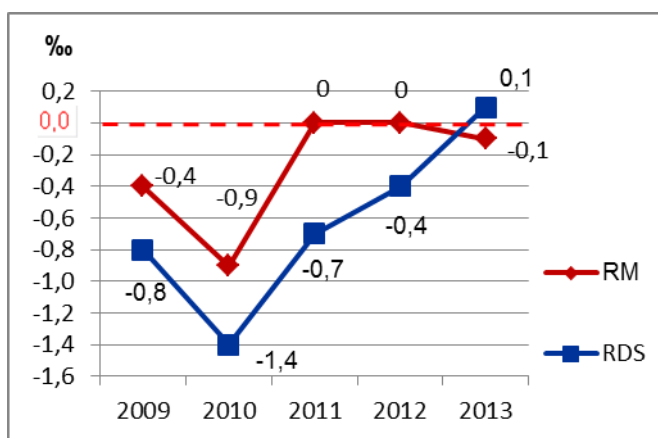

Sursa BNS, banca de date „Statbank”

Rata sporului natural (rezultat din diferența între natalitate și mortalitate raportată la 1000 de locuitori) pe durata întregii perioade 2009-2013, a demonstrat variații diverse, preponderent negative, cu excepția anului 2013, când s-a înregistrat o valoare pozitivă a acestui indicator (vezi figura 4-7). Două din cele opt raioane din RDS, raioanele Cahul și Cantemir au înregistrat în această perioadă rate ale sporului natural pozitive pe parcursul a 4 ani din cei 5 analizați.

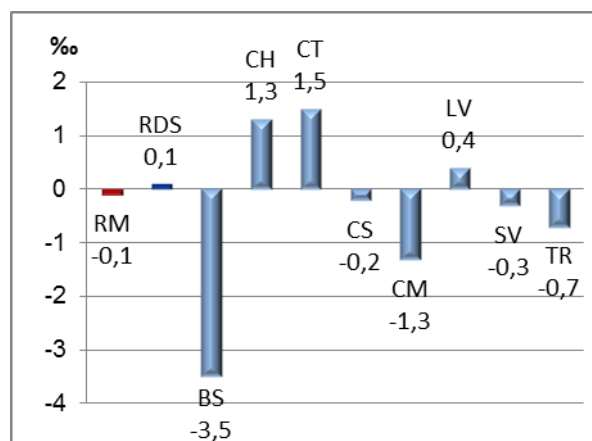
⁴ Conform datelor furnizate de Eurostat.

Figura 4-7. Evoluția ratei sporului natural în perioada 2009-2013

Sursa BNS, banca de date „Statbank”

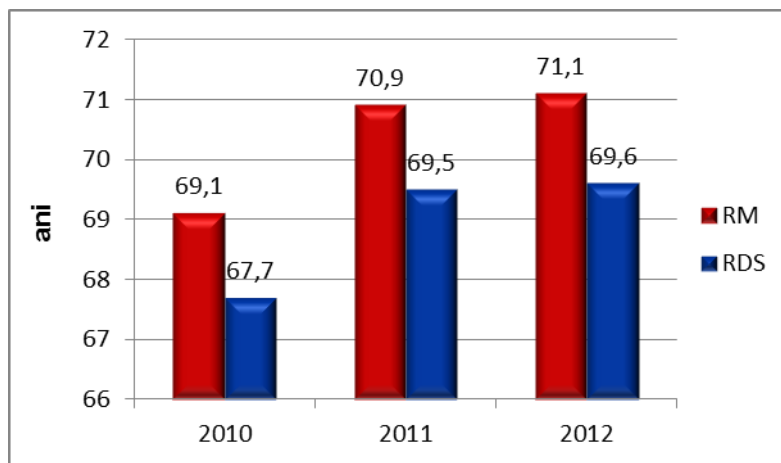
Figura 4-8. Rata sporului natural pe raioane în 2013

Sursa BNS, banca de date „Statbank”

Speranța de viață la naștere/ durata medie a vieții în RDS pe parcursul anilor 2010-2012 demonstrează o tendință de creștere de la 67,7 ani în 2010 pînă la 69,6 ani în anul 2012 (vezi figura 4-9). Totodată, în anul 2012 longevitatea vieții populației RDS este cu circa 1,5 ani mai mică decât în medie pe republică (69,6 ani față de 71,1 ani). În RDS ca și în medie pe țară, femeile trăiesc mai mult decît bărbații. În anul 2012 durata medie a vieții unei femei din regiune a depășit durata medie de viață a unui bărbat cu 7,6 ani. Acest decalaj se datorează nivelului mai înalt al mortalității premature a bărbaților.

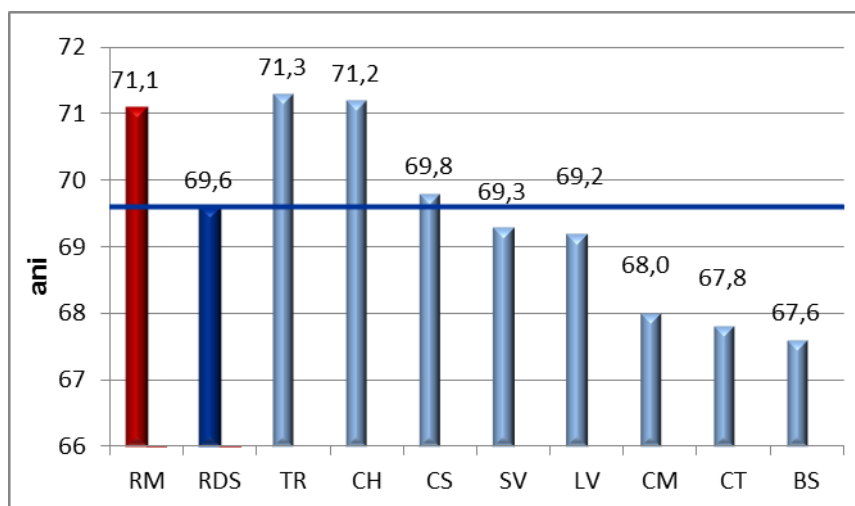
Figura 4-9. Evoluția speranței de viață în perioada 2010-2012

Sursa BNS, Statistica teritorială 2013

La nivelul RDS, în anul 2012 cei mai longevivi au fost locuitorii raioanelor Taraclia (71,3) și Cahul (71,2) depășind media pe regiune cu circa 1,6 ani. În raioanele Basarabeasca și Cantemir se atestă cele mai mici valori ale acestui indicator, corespunzător 67,6 și 67,8, ceea ce este sub media pe regiune cu circa 2 ani, și sub media pe țară cu circa 3,5 ani (vezi figura 4-10).

Figura 4-10. Speranța de viața pe raioane în 2012

Sursa BNS, Statistica teritorială 2013

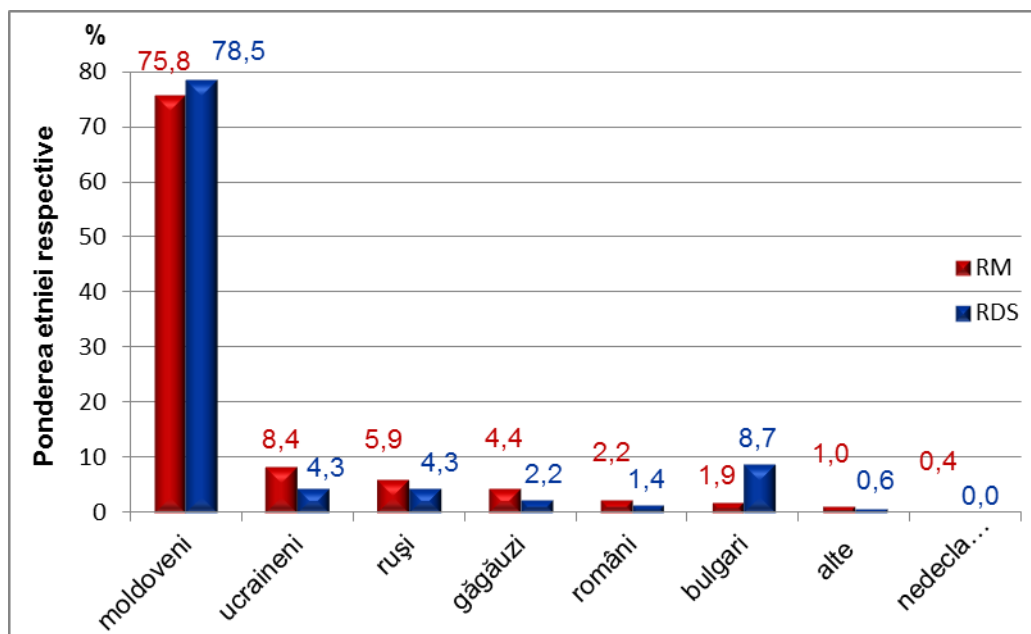
Speranța de viață la naștere este expresia directă a gradului de civilizare materială și spirituală atins de o populație și reprezintă unul dintre cei mai relevanți indicatori în orice abordare comparativă a dezvoltării. Analiza duratei medii a vieții în profil administrativ teritorial ne oferă o posibilitate de a evalua adecvat starea de sănătate a populației regiunii și a propune măsuri concrete vizînd ameliorarea situației demografice.

4.2. Structura populației

Procesele demografice, inclusiv cele migraționale, influențează și structura populației, inclusiv pe criterii de naționalitate, gen și vîrstă.

Figura 4-11 ilustrează structura etnică a populației din RDS, raportată la structura populației în ansamblu a Republicii Moldova. Datele sunt prezentate în baza recensămîntului populației din anul 2004 (datele recensămîntului din 2014 încă nu sunt disponibile).

Figura 4-11. Structura etnică a populației în 2004

Sursa BNS, Statistica teritorială 2013

RDS este regiunea unde locuiesc cei mai mulți cetățeni de etnie bulgară din R Moldova, circa 70 la sută din total. Acest lucru favorizează păstrarea culturii autentice a etnicilor bulgari și dezvoltarea turismului etno-cultural bulgar in regiune.

Structura populației pe sexe denotă o preponderență numerică în RDS, ca și în întreaga țară, a persoanelor de genul feminin. La 01 ianuarie 2014 conform statisticilor oficiale ponderea femeilor care locuiesc în RDS este de 50,9 la sută. Astfel, în RDS la fiecare 100 de bărbați revin 104 femei, comparativ cu 108 femei care revin la 100 de bărbați în medie pe țară (vezi tabelul 4-3).

Tabelul 4-3. Populația stabilă pe sexe, în profil teritorial, la 1 ianuarie 2014

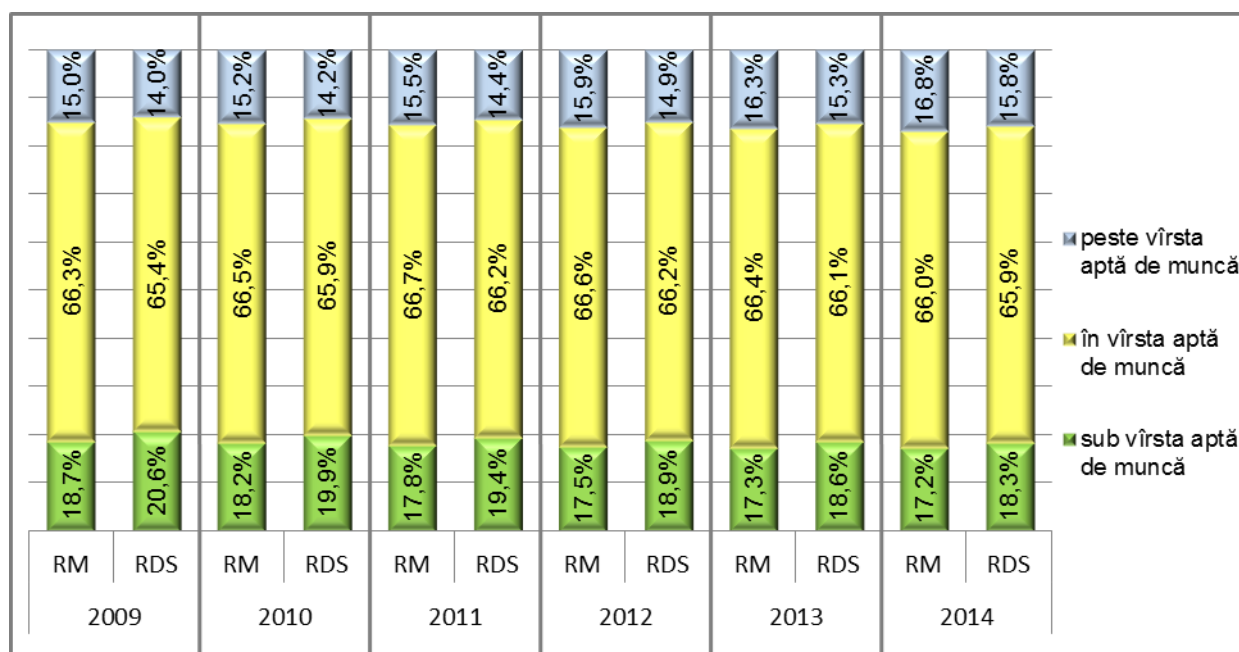
	Total populație, mii locuitori			În % față de total		Revin femei la 100 de bărbați
	ambele sexe	masculin	feminin	masculin	feminin	
RM	3557,6	1711,5	1846,1	48,1	51,9	108
RDS	536,0	263,3	272,7	49,1	50,9	104
Basarabeasca	28,7	13,9	14,8	48,5	51,5	106
Cahul	124,7	60,3	64,4	48,3	51,7	107
Cantemir	62,3	31,1	31,2	49,9	50,1	100
Căușeni	91,3	44,9	46,4	49,2	50,8	103
Cimișlia	60,8	29,9	30,9	49,2	50,8	103
Leova	53,2	26,5	26,7	49,9	50,1	100
Ștefan Vodă	71,0	35,2	35,8	49,6	50,4	102
Taraclia	44,0	21,5	22,5	48,8	51,2	105

Sursa BNS, banca de date „Statbank”

Ca urmare a proceselor demografice menționate a fost în schimbare și structura populației după criteriul de vîrstă. (vezi figura 4-12). Ponderea populației sub vîrstă aptă de muncă în RDS s-a micșorat de la 20.6% în anul 2009 pînă la 18.3% în anul 2014, iar ponderea populației peste vîrstă aptă de muncă s-a majorat, respectiv, de la 14.0% pînă la 15.8% în perioada vizată. Astfel, timpul de descreștere a numărului populației tinere în RDS (-12,9%) depășește timpul de creștere a numărului populației peste vîrstă aptă de muncă (+12,6). Tendința urmărită în RDS reflectă tendința similară ca și în total pe republică și poartă amprenta caracteristică unui proces de îmbătrînire demografică, datorat în principal nivelului scăzut al natalității, nivelului destul de înalt al mortalității infantile și migrației populației regiunii, care a determinat reducerea absolută și relativă a populației tinere.

Pe întreaga perioadă analizată, ponderea populației în vîrstă aptă de muncă în RDS variază în jurul valorii de 66 la sută și este puțin sub media pe țară.

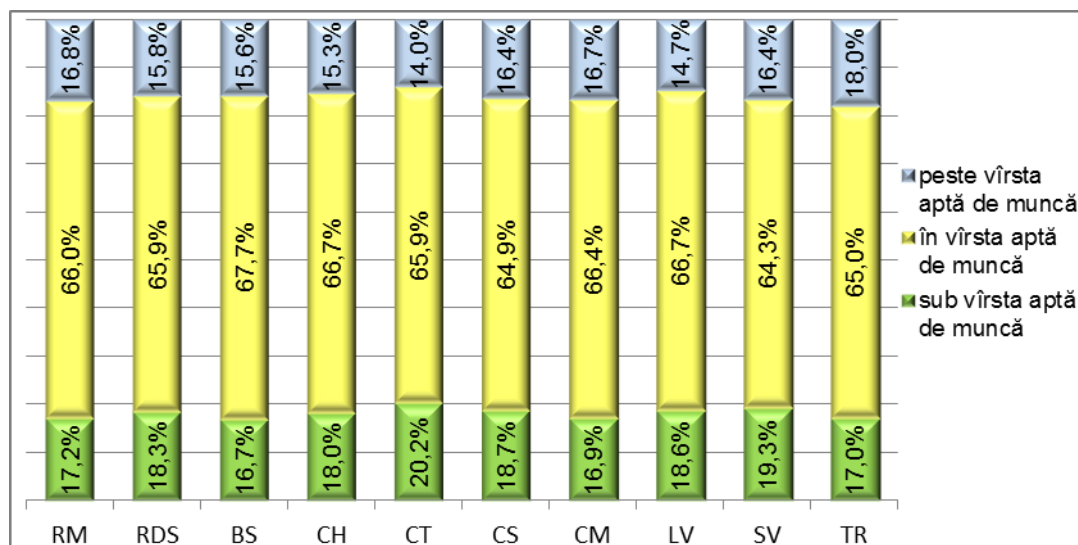
Figura 4-12. Evoluția structurii pe vîrste a populației în perioada 2009-2014 în %

Sursa BNS, banca de date „Statbank”

La nivel de regiune, în anul 2014, cea mai înaltă pondere a populației apte de muncă din totalul populației, sa înregistrat în raioanele Basarabeasca (67,7%), Cahul (66,7%) și Leova (66,7%), iar cea mai scăzută în raioanele Ștefan Vodă (64,3 %) și Căușeni (64,9%), (vezi figura 4-13).

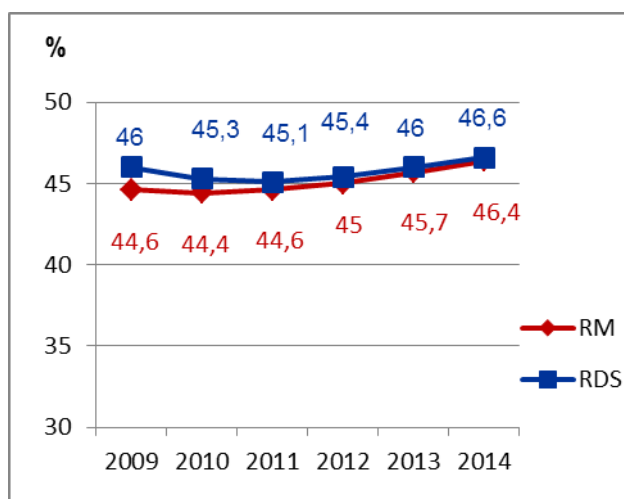
Figura 4-13. Structura pe vârste a populației în 2014 pe raioane, exprimată în %

Sursa BNS, banca de date „Statbank”

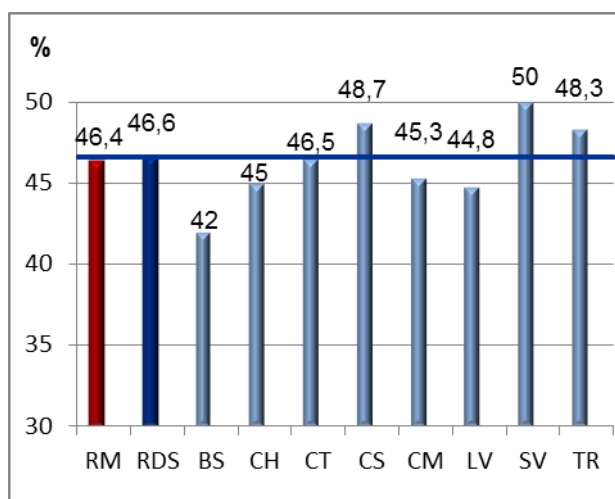
Un indicator important legat de structura pe grupe de vîrstă a populației este indicele sarcinii demografice, raportul de dependență demografică a grupelor de persoane în vîrstă inaptă de muncă (0-14 ani și 60 de ani și peste) la 100 de persoane în vîrstă aptă de muncă. Deși indicele sarcinii demografice în perioada 2009-2014 în RDS arată o stabilitate, oscilînd neesențial în jurul valorii de 46%, este de menționat că pe toată durata analizată valoarea acestui indicator depășește valoarea indicatorului respectiv pe țară (vezi figura 4-14). La nivelul raioanelor din RDS cele mai înalte valori ale indicelui sarcinii demografice în anul 2014 s-au înregistrat în raioanele Ștefan Vodă (50%) și Căușeni (48,7%), (vezi figura 4-15).

Figura 4-14. Evoluția indicelui sarcinii demografice în perioada 2009-2014

Sursa BNS, banca de date „Statbank”

Figura 3-15. Indicele sarcinii demografice în 2014 pe raioane

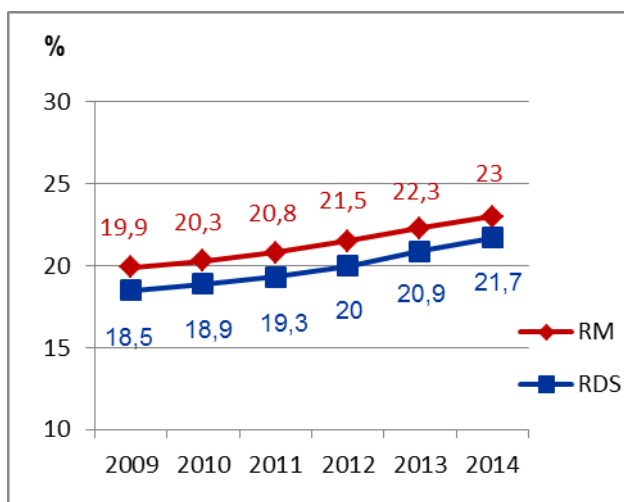
Sursa BNS, banca de date „Statbank”

Dacă în medie pe RDS tendința de creștere a sarcinii demografice în perioada 2009-2014 este neesențială, de la 46 la 46,6 %, atunci îngrijorare prezintă tendința de creștere a sarcinii demografice în grupa de vîrstă 60 de ani și peste în defavoarea grupei de vîrstă 0-14 ani. Astfel, în

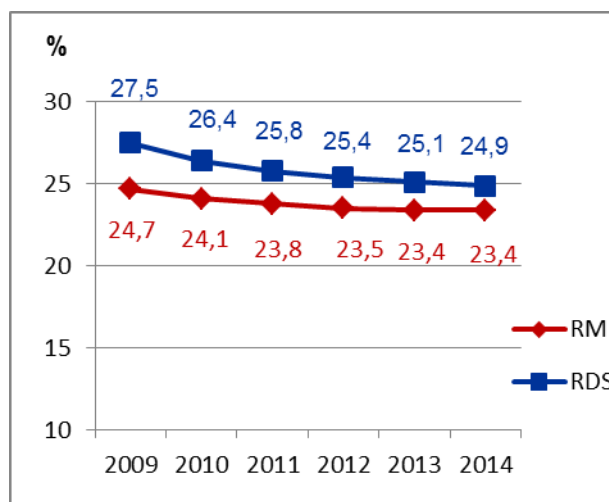
perioada 2009-2014 urmărim: o creștere a sarcinii demografice în RDS în grupa de vîrstă de 60 de ani și peste corespunzător de la 18,5% vîrstnici în 2009 la 21,7% în anul 2014 (+3,2%) și o scădere a acestei sarcini în grupa de vîrstă 0-14 ani de la 27,5% copii în 2009 la 24,9% în anul 2014 (-2,6%). Tendința de creștere a sarcinii demografice în grupa de vîrstă 60 și peste în perioada analizată la nivelul RDS este puțin peste media pe țară, 3,2% față de 3,1%. În același timp tendința de scădere a sarcinii demografice în aceeași perioadă în grupa de vîrstă 0-14 ani în RDS este de 2 ori mai mare ca media pe țară, corespunzător – 2,6% în RDS și – 1,3% media pe țară (vezi figura 4-16 și figura 4-17).

Figura 4-16. Evoluția indicelui sarcinii demografice pentru grupa de vîrstă 60 de ani și peste în perioada 2009-2014

Sursa BNS, banca de date „Statbank”

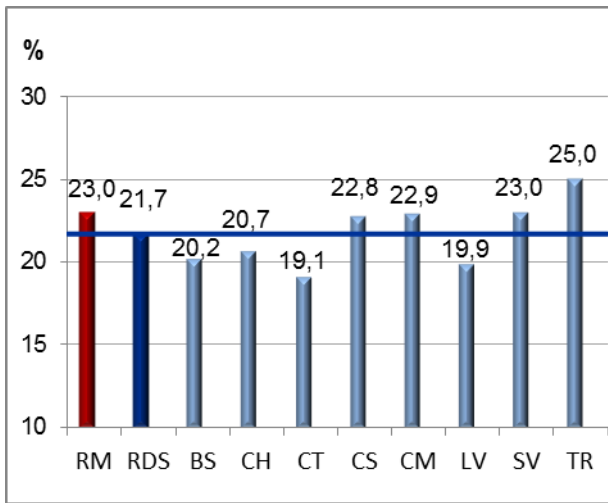
Figura 4-17. Evoluția indicelui sarcinii demografice pentru grupa de vîrstă 0-14 ani în perioada 2009-2014

Sursa BNS, banca de date „Statbank”

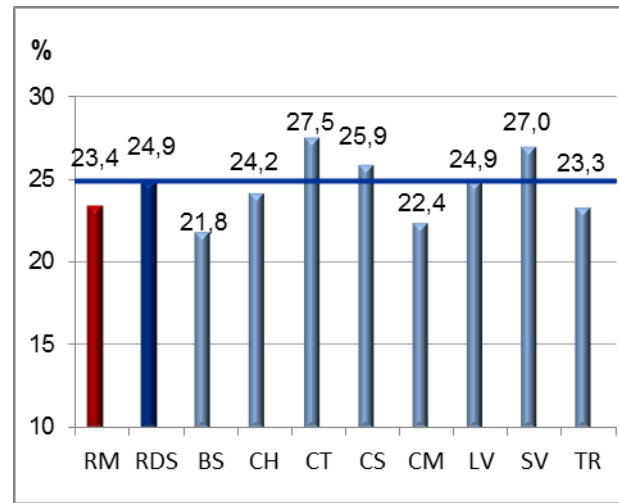
La nivelul raioanelor din RDS, Taraclia, Ștefan Vodă, Cimișlia și Căușeni sunt raioanele unde în anul 2014 indicele sarcinii demografice în grupa de vîrstă 60+ a depășit cu mult nivelul mediu pe regiune (21,7%). Raioanele Taraclia și Cimișlia au înregistrat depășiri ale indicilor sarcinii demografice în grupa de vîrstă 60+ peste mărimea acestora în cea de a doua grupă de vîrstă. Asistăm la un proces de îmbătrînire demografică de proporții (vezi figura 4-18 și figura 4-19).

Figura 4-18. Indicele sarcinii demografice pentru grupa de vîrstă 60 de ani și peste în 2014 pe raioane

Sursa BNS, banca de date „Statbank”

Figura 4-19. Indicele sarcinii demografice pentru grupa de vîrstă 0-14 ani în 2014 pe raioane

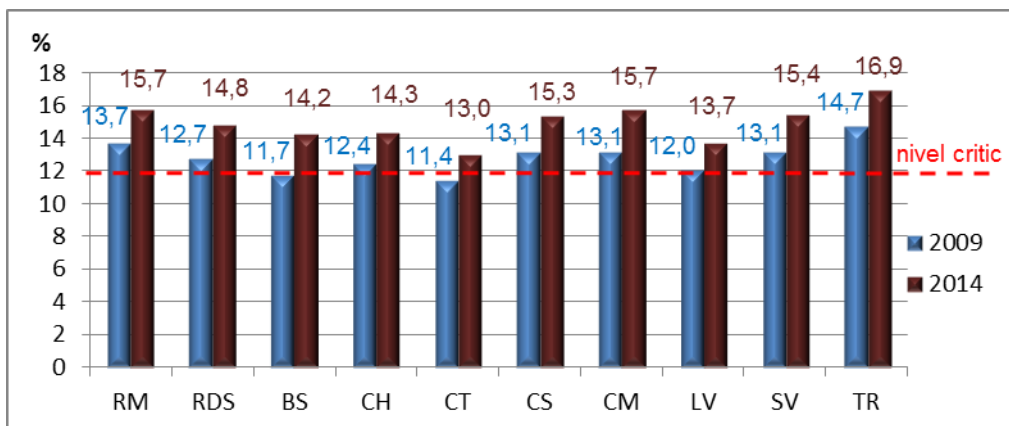

Sursa BNS, banca de date „Statbank”

Nivelul semnificativ al indicelui sarcinii demografice reflectă procesul de îmbătrînire de lungă durată în teritoriu. Indicatorul care demonstrează acest proces este coeficientul îmbătrînirii populației (numărul persoanelor în vîrstă de 60 ani și peste la 100 locuitori), valoarea căruia în RDS s-a majorat pe parcursul perioadei analizate, 2009-2014, de la 12,7 pînă la 14,8 persoane în vîrstă de 60 ani și peste, la 100 locuitori ai regiunii. Valorile indicatorului respectiv au fost mai mici decît media pe țară (13,7% în anul 2009 și 14,7% în anul 2014).

Bazîndu-ne pe regula convențional stabilită în demografie că o populație se consideră îmbătrînită demografic atunci cînd ponderea populației în vîrstă de 60 de ani și peste constituie 12% și reieșind din gruparea unităților administrativ-teritoriale, putem concluziona că, dacă în anul 2009 mai existau la nivelul regiunii 2 raioane, Cantemir și Basarabeasca care erau sub nivelul critic de îmbătrînire demografică, atunci în anul 2014 toate raioanele, într-o măsură mai mare sau mai mică, sunt afectate de fenomenul de îmbătrînire demografică profundă (vezi figura 4-20).

Figura 4-20. Evoluția coeficientului de îmbătrînire a populației în perioada 2009-2014 pe raioane

Sursa BNS, banca de date „Statbank”

4.3. Tendințe de migrațiune

La nivel național mecanismele de evidență a fluxurilor migraționale nu sunt eficiente și din acest motiv nu există datele reale din domeniul migrațiunii în regiune. Statistica oficială teritorială oferă date doar la nivelul migrației interne (pe zone urban-rural). Datele administrative prezentate de APL denotă o emigrare sporită a populației cu scopul angajării temporare în câmpul muncii. O problemă importantă în ultimul timp devine creșterea numărului de emigranți, preponderent tineri, care preferă să părăsească țara, fără a reveni înapoi. Acest lucru adâncește și mai mult declinul demografic înregistrat atât la nivel de regiune cât și la nivel de țară în întregime.

Din lipsa datelor oficiale privind migrațiunea teritorială nu poate fi efectuată o analiză care ar permite fundamentarea corectă a politicilor, inclusiv în domeniul dezvoltării regionale. Unica oportunitate a fenomenului migraționist care poate fi utilizată pentru dezvoltare este promovarea utilizării eficiente a remitențelor, inclusiv pentru dezvoltarea afacerilor proprii.

Concluzie: În RDS ca și în întreaga țară urmărim un proces de îmbătrânire demografică profundă, care ca regulă este unul ireversibil, sau în cel mai bun caz cu un ecou de lungă durată. În toate raioanele regiunii coeficientul de îmbătrânire a populației a trecut pragul critic de 12%. A crescut considerabil în ultima perioadă indicele sarcinii demografice, mai ales în grupa de vîrsta de 60 de ani și peste. Raionul Taraclia este cu mult peste media pe țară la acest compartiment.

Principalii factori de influență directă și indirectă asupra stării demografice în RDS sînt: procesele intense ale migrațiunii, inclusiv munca în străinătate, care provoacă depopularea mecanică, starea de sănătate, ce influențează capacitatea reproductivă a populației, îmbătrînirea accelerată a populației regiunii, mediul macroeconomic, ca unul dintre cei mai importanți factori de influență asupra dezvoltării populației, determinat de oportunitățile de angajare în câmpul muncii limitate, în special în cazul tinerilor. Aceste procese demografice precare indică necesitatea urgentă de elaborare și implementare a politicilor de protecție socială a persoanelor vîrstnice, a mamei și copilului, cât și de susținere a tinerilor familii în scopul sporirii natalității, atât la nivel de țară în întregime, cât și la nivel de regiune. Documentele de politici de nivel regional trebuie să includă măsuri de susținere a antreprenoriatului care fiind realizate pot influența stoparea migrației și ameliorarea situației demografice în regiune.

Capitolul 5. Forța de muncă

După descrierea demografică a RDS din capitolul anterior, acest capitol examinează populația regiunii în calitate de resursă pentru dezvoltarea economiei. Populația este structurată în categorii după modul de implicare în activitatea economică. Particularitățile pieței forței de muncă sînt descrise din perspectiva regională, urmărind dinamica acesteia în perioada ultimilor 5-6 ani. De asemenea, în capitolul dat este abordat subiectul remunerării muncii. În final sînt prezentate posibilitățile de formare profesională în RDS.

5.1. Structura populației după activitatea economică

Procesele demografice au un impact direct asupra proceselor ocupaționale în economia națională, deoarece reprezintă baza fundamentală pentru alimentarea pieței forței de muncă. În figura 5-1 este vizualizată structura populației din RDS după participare la activitate economică în anul 2013. Din ansamblul populației, doar persoanele, care au atins vîrsta de 15 ani, au dreptul, conform legislației în vigoare, la activitate economică. Acest grup formează 81,4% din populația regiunii. Din această categorie, 33,7% constituie populația economic activă. Ponderea populației economic active din toată populația RDS este de 27,4%. Anume populația economic activă furnizează forța de muncă disponibilă pe piața muncii, indiferent dacă aceasta este valorificată sau nu. Restul populației, care cuprinde copii, elevi, studenți, casnice, pensionari, persoanele întreținute de stat sau de alte persoane, precum și persoanele care se întrețin din alte venituri decît cele aferente producerii de bunuri și servicii, este inactivă din punct de vedere economic. Din populația economic activă a regiunii, 94,4% sunt persoane ocupate în cîmpul muncii și 5,6% - șomeri. Din populație ocupată, 52,8% constituie efectivul de salariați. Restul de 47,2% sunt patroni, lucrători pe cont propriu și lucrători familiali neremunerați.

Figura 5-1. Structura populației RDS după activitatea economică în 2013

Populația totală 100%			
Sub 15 ani 18,6%	15 ani și peste 81,4 %		
	Populația inactivă de 15 ani și peste 66,3%	Populația activă 33,7%	
		Șomeri 5,6% →	Populația ocupată 94,4%
			Salariați 52,8%
			Nesalariați 47,2%

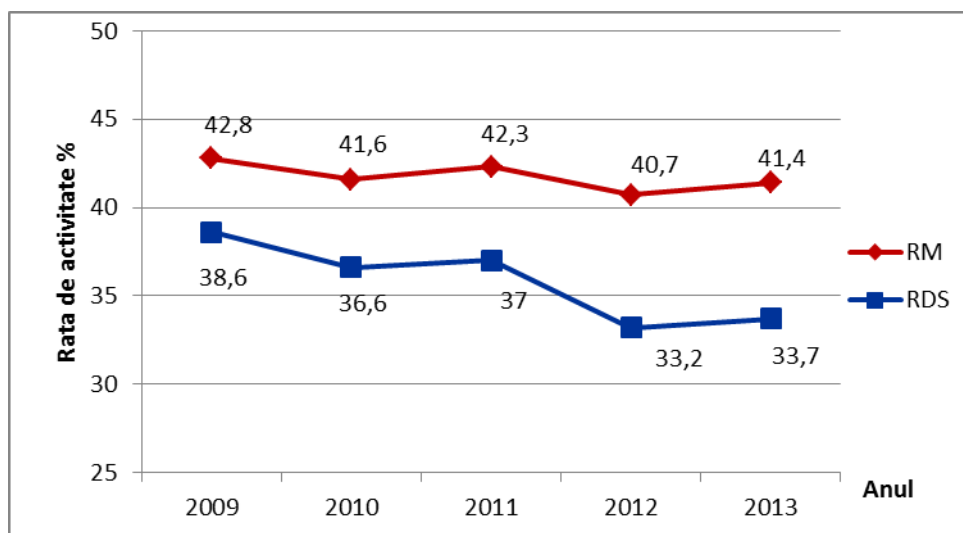
Sursa: BNS, *Forța de muncă în Republica Moldova 2014 și banca de date „Statbank”*

În anul 2013 populația economic activă a RDS a constituit circa 147,4 mii persoane⁵, fiind în scădere continuă în perioada 2009-2013. Rata de activitate a populației în 2013 în RDS (proporția populației active de 15 ani și peste din populația totală de aceeași categorie de vîrstă) a constituit 33,7%. Deși anii 2011 și 2013 au marcat o creștere a acestui indicator comparativ cu anii

⁵ Valoare estimată în baza datelor BNS pentru zona statistică Sud, care cuprinde Regiunea de Dezvoltare Sud și UTA Găgăuzia. Populația activă a fost calculată aplicînd ponderea populației RDS în zona statistică Sud. Indicatorii precum rata de activitate, rata de ocupare și rata șomajului sunt de asemenea disponibile doar pentru zona statistică Sud. În absența datelor specifice pentru RDS, autorii în analiza forței de muncă a regiunii pornesc de la premisa că indicatorii statistici sus-menționați calculați pentru zona statistică Sud au valori foarte apropiate de cele specifice RDS.

precedenți, pe întreaga perioadă 2009-2013, atât la nivel național, cât și la cel regional, se constată o tendință generală de scădere a ratei de activitate. Această tendință este mai pronunțată în RDS decât la nivelul țării (vezi figura 5-2). Ratele de activitate pe medii au înregistrat următoarele valori: 34,6% în mediul urban și 33,3% în mediul rural. Cea mai înaltă rată de activitate (53,8%) a fost observată în categoria de vîrstă 45-54 ani.

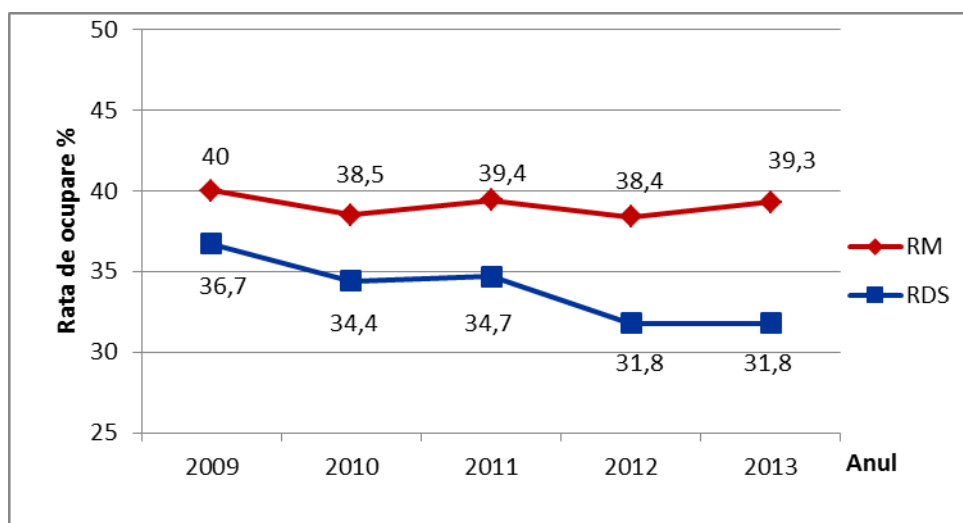
Figura 5-2. Evoluția ratei de activitate în perioada 2009 – 2013

Sursa: BNS, banca de date „Statbank”

Populația ocupată în anul 2013 în RDS a constituit circa 139 mii persoane, fiind în descreștere treptată față de anii precedenți. Timp de cinci ani, populația ocupată s-a redus în principal în mediul rural (-24,8 p.p.) în comparație cu cel urban (-5,2 p.p.). Rata de ocupare a populației de 15 ani și peste a avut valoarea de 31,8% în 2013. În mod analog, ca și în cazul ratei de activitate, pe parcursul perioadei 2009-2013, se înregistrează o tendință de scădere a ratei de ocupare a populației în RDS (vezi figura 5-3). Rata de ocupare pe medii este de 32,8% în zona urbană și 31,4% în localitățile rurale.

Figura 5-3. Evoluția ratei de ocupare în perioada 2009 – 2013

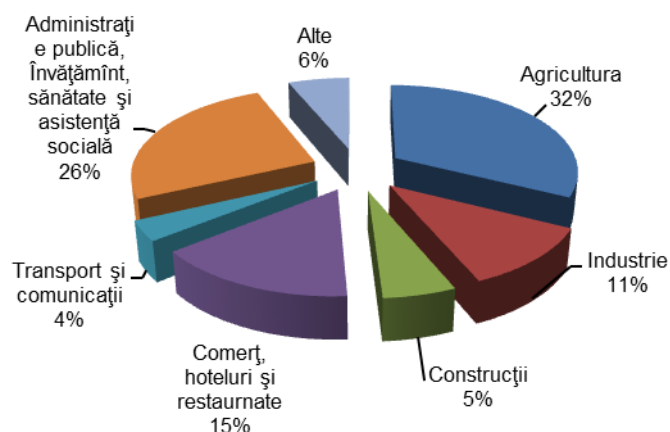

Sursa: BNS, banca de date „Statbank”

Analiza populației ocupate după activități economice (vezi figura 5-4) relevă că 32% din populație ocupată în RDS activează în agricultură, 11% în industrie și 5% în construcții. Astfel, 48% din populația ocupată activează în sfera de producere și 52% în sfera de prestări servicii. Aproximativ jumătate din persoane, care își desfășoară activitatea în sectorul serviciilor, lucrează în domeniul public, precum administrație publică, învățământ, sănătate și asistență socială. După forme de proprietate, 31,5% sunt ocupați în sectorul public și 68,5% în sectorul privat. Sectorul formal acoperă 68,7% din totalul populației ocupate în regiune, iar restul de 31,3% - sectorul informal. 12,3% din populația ocupată activează în gospodăriile casnice.

Figura 5-4. Populația ocupată pe sectoarele economice în anul 2013⁶

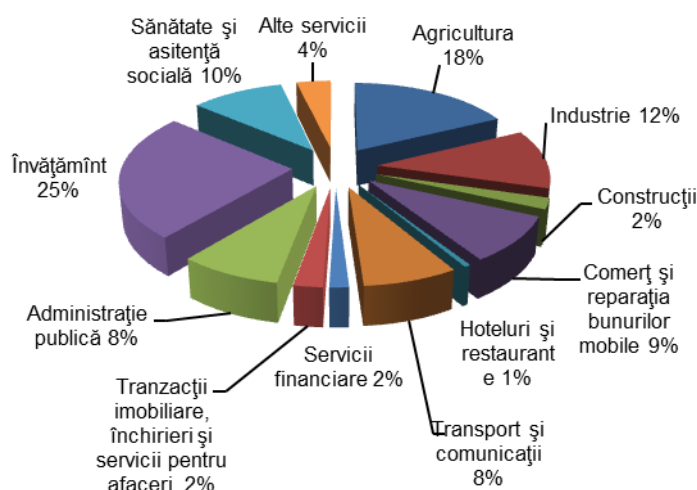
Sursa: BNS, *Forța de muncă 2013*

Repartizarea efectivului de salariați al RDS pe raioane este, cu neînsemnate abateri, direct proporțională cu ponderea raioanelor respective din populația regiunii. Astfel, cei mai mulți salariați activează în raioanele Cahul (29% din efectivul salariaților RDS) și Căușeni (15%). Locurile de muncă în regiune sunt asigurate în cea mai mare măsură (vezi figura 5-5) de instituțiile educaționale (25%), întreprinderile din sectorul agricol (18%) și industrial (12%). Discrepanța între ponderea persoanelor ocupate în agricultură și ponderea salariaților în agricultură se explică prin faptul că o parte din populație activează în cadrul gospodăriilor țărănești în calitate de lucrători pe cont propriu sau lucrători familiari neremunerați.

⁶ Aceste date sunt prezentate în baza zonei statistice Sud, care include RDS și UTA Găgăuzia.

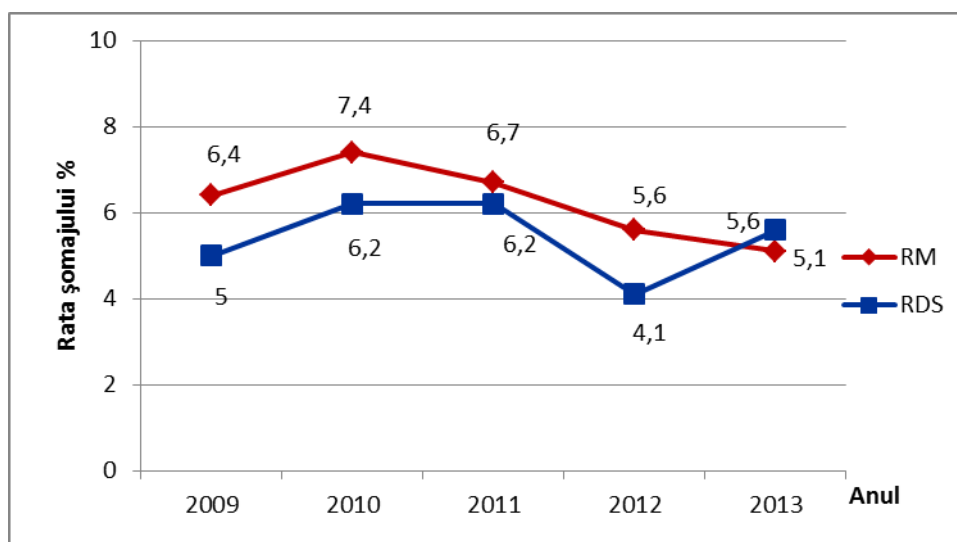
Figura 5-5. Distribuția salariaților pe sectoarele economiei în RDS în 2012

Sursa: BNS, Statistica teritorială 2013

Rata șomajului în RDS, calculată conform criteriilor Biroului Internațional al Muncii, a atins în anul 2013 nivelul de 5,6%. În perioada anilor 2009-2012 rata șomajului în RDS a fost mai scăzută comparativ cu media națională și a urmat dinamica celei din urmă (vezi figura 5-6). În anul 2013 se poate observa însă o evoluție inversă: în timpul ce șomajul continuă să scadă la nivelul țării, rata șomajului în RDS, din contra, crește de la 4,1% în 2012 la 5,6% în 2013 și depășește astfel nivelul național al șomajului (5,1%).

Figura 5-6. Evoluția ratei șomajului în perioada 2009 – 2013

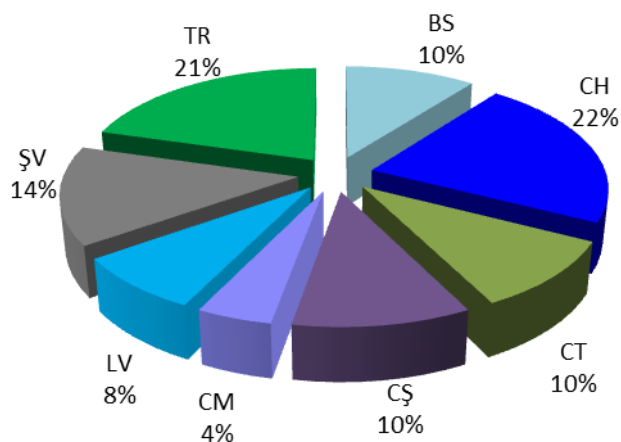

Sursa: BNS, banca de date „Statbank”

Rata șomajului la bărbați (6,9%) este mai mare față de femei (4,2%). Astfel, ecartul de gen al șomajului constituie -2,7%. În mediul rural se constată un nivel mai ridicat al ratei șomajului față de mediul urban (5,7% și, respectiv 5,3%). Analiza ratei șomajului pe grupe de vîrstă relevă faptul că la tineri (15-24 ani) acest indicator depășește media pe regiune atît la femei, cît și la bărbați. Astfel, în RDS, în rîndul femeilor, cît și al bărbaților, rata șomajului la tineri (15-24 ani) depășește de două ori rata șomajului la adulți (25-54 ani). Cel mai înalt nivel al ecartului de gen al șomajului (-3,3%) în

funcție de vîrstă a fost înregistrat la adulții din grupa 25-34 ani. În concluzie, se poate constata faptul că șomajul afectează în cea mai mare măsură bărbați tineri din mediul rural.

Figura 5-7. Distribuția șomerilor pe raioane în 2012

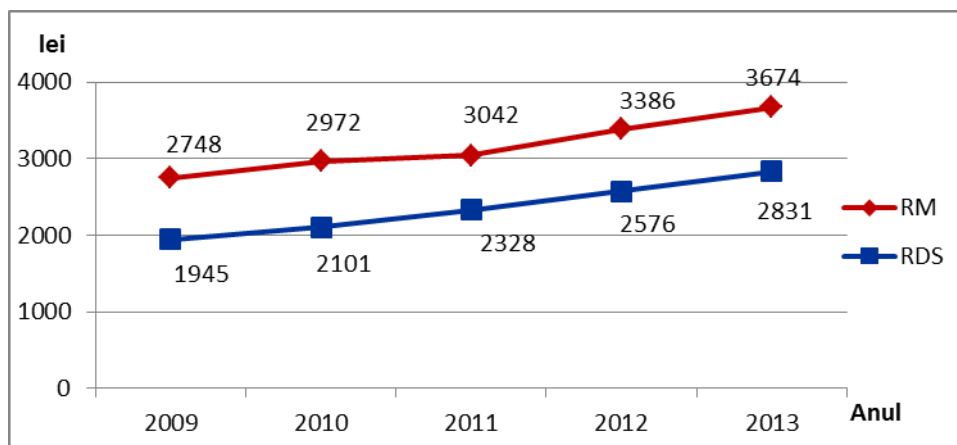
Sursa: BNS, Anuar statistic 2013

Cei mai mulți șomeri oficial înregistrați în RDS sunt concentrați (vezi figura 7) în raioanele Cahul (22%) și Taraclia (21%). În timp ce ponderea raionului Cahul din ansamblul șomerilor din regiune este firească, întrucît Cahul este raionul cu cea mai mare populație din RDS, ponderea raionului Taraclia este îngrijorătoare, dat fiind faptul că populația raionului constituie doar 8% din populația RDS. Așadar, conform datelor oficiale, problema șomajului în cadrul regiunii este cea mai acută în raionul Taraclia.

5.2. Remunerarea muncii

Nivelul remunerării muncii reprezintă unul din factori care influențează atractivitatea investițională a regiunii și dezvoltarea acesteia. Dinamica salariilor poate constitui însă subiectul unei interpretări echivoce. Pe de o parte, dacă nivelul de calificare a forței de muncă este similar, dar remunerarea muncii într-o regiune este mai scăzută, acest fapt prezintă interes pentru angajatori, stimulează activitatea antreprenorială și investițiile, ceea ce contribuie la creșterea ratei de ocupare. Pe de altă parte, salarii mici înseamnă, de asemenea, venituri joase pentru populație, ceea ce inhibă consumul, afectează negativ calitatea vieții și poate accentua exodul populației din regiune.

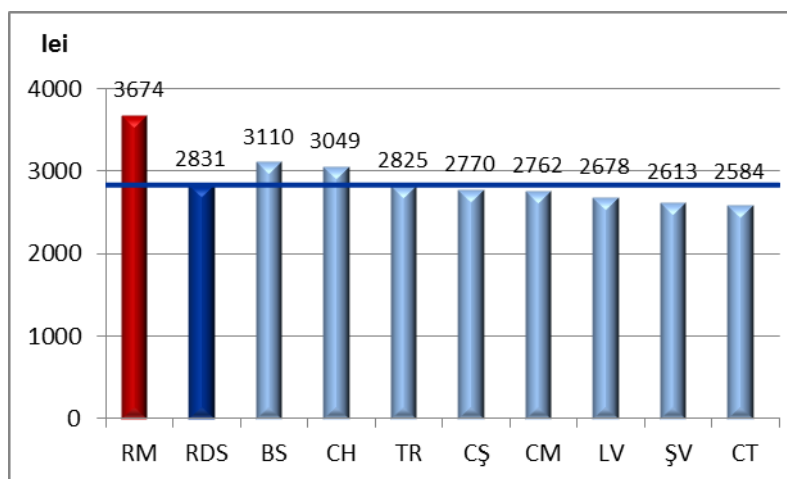
Figura 5-8. Evoluția salariului mediu brut lunar în perioada 2009-2013

Sursa: BNS, banca de date „Statbank”

Salariul mediu brut lunar în RDS s-a ridicat în anul 2013 la valoarea de 2831 lei. Nivelul de salarizare în regiune rămâne inferior celui național, care în același an a atins valoarea de 3674 lei (vezi figura 5-8). Pe parcursul perioadei 2009-2013 se constată o dinamică pozitivă stabilă a salariului nominal în RDS, care în medie a crescut cu 9,8% în fiecare an. Chiar dacă se iau în calcul efectele inflației, rata reală de creștere a salariului, ajustată la inflație, a fost pozitivă pe parcursul întregii perioade de referință și în medie a constituit 3,8% pe an. De asemenea, se înregistrează o diminuare a discrepanțelor între nivelul regional și cel național. Astfel, dacă în anul 2009 salariul mediu în RDS constituia doar 71% din salariul mediu pe țară, în anul 2013 acest raport a ajuns la 77%.

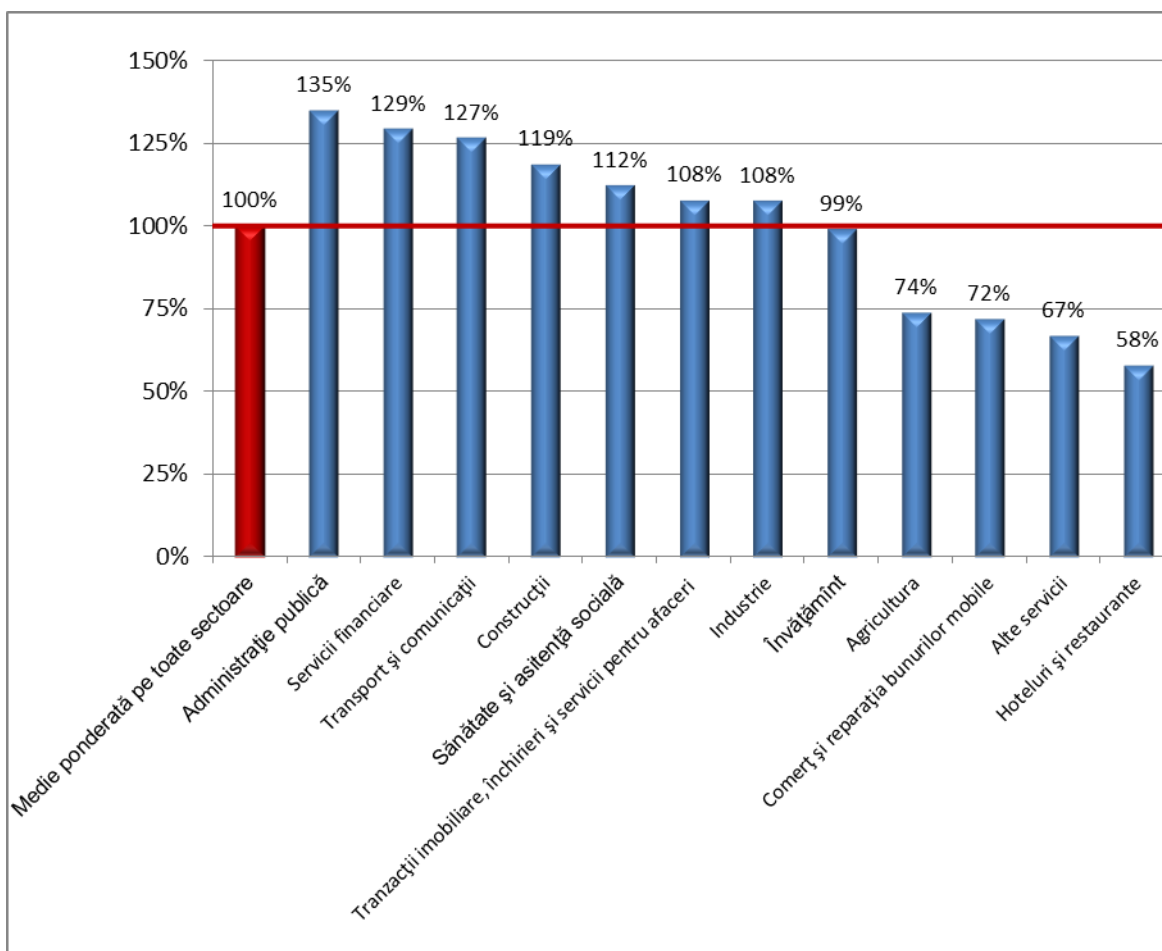
Figura 5-9. Salariu mediu brut lunar în 2013 pe raioane

Sursa: BNS, banca de date „Statbank”

În interiorul regiunii (vezi figura 5-9), cele mai mari salarii sunt înregistrate în raioanele Basarabeasca (în medie 3110 lei) și Cahul (3049 lei). Ele depășesc cu 10% și respectiv 8% media regională. De partea opusă se află raioanele Cantemir și Ștefan Vodă, unde salariul mediu lunar este cu 9% și respectiv 8% mai joase și constituie 2584 lei și respectiv 2613 lei. Totuși, în nici un raion din RDS salariul mediu nu atinge nivelul salariului mediu pe țară.

Figura 5-10. Salariu mediu brut lunar pe sectoarele economice în RDS în 2012, raportat la salariu mediu pentru toate sectoarele

Sursa: BNS Statistica teritorială 2013

Conform datelor din anul 2012, cele mai atractive pentru angajați sunt sectoarele administrație publică și servicii financiare (vezi figura 5-10). Salariile în aceste sectoare sunt cu 35% și respectiv 29% mai mari decât media generală pe toate sectoarele regiunii. Dimpotrivă, prestarea serviciilor în hoteluri și restaurante, serviciile de comerț și de reparație a bunurilor mobile, precum și a alte servicii, decât cele specificate în figura de mai sus, se caracterizează prin cele mai scăzute salarii. Ele sunt cu 42%, 28% și respectiv 33% mai joase decât salariul mediu în RDS.

5.3. Profilul calificărilor și formării profesionale

În scopul formării profesionale forța de muncă din RDS poate recurge la instituțiile de învățământ din străinătate, din alte regiuni ale R. Moldova, preponderent capitala țării, precum și la cele din interiorul regiunii. Instituțiile de învățământ din RDS (vezi tabelul 5-1) care au o relevanță directă pentru creșterea nivelului de calificare a forței de muncă, cuprind:

- 9 școli profesionale;
- 2 colegii;
- 2 universități.

Tabel 5-1. Repartizarea instituțiilor de învățământ secundar profesional, mediu și superior pe raioane în 2015

Raion	Instituțiile de învățământ			Total
	Secundar profesional	mediu	superior	
Basarabeasca	-	-	-	-
Cahul	2	2	1	5
Cantemir	-	-	-	-
Căușeni	2	-	-	2
Cimișlia	1	-	-	1
Leova	1	-	-	1
Ștefan Vodă	2	-	-	2
Taraclia	1	-	1	2
Total RDS	9	2	2	13

Sursa: BNS, banca de date „Statbank”

Din cele 9 școli profesionale din RDS, 2 sunt amplasate în orașul Cahul, și câte 1 în orașul Căușeni, satul Taraclia din raionul Căușeni, orașul Cimișlia, orașul Leova, orașul Ștefan Vodă, satul Viișoara din raionul Ștefan Vodă și satul Ciumai din raionul Taraclia. Specialitățile cele mai frecvente oferite de aceste instituții sunt: bucătar, cosător, electrogazosudor, tractorist, tencuitor, pietrar-zidar. O parte din aceste școli oferă programe unice de instruire din RDS. Astfel, în cadrul regiunii, elevii pot obține doar la Cahul specialitatea de controlor la produse alimentare și electromecanic în reparația și întreținerea mașinilor de calcul. Cursurile pentru specialitatea de vinificator sunt predate doar la școala profesională din Leova. De asemenea, doar la școala profesională din satul Ciumai din raionul Taraclia este disponibilă specialitatea de brutar.

Cu privire la instituțiile medii de specialitate, ambele colegii din regiune își au sediul în orașul Cahul. Absolvenții Colegiului de Medicină din Cahul obțin calificarea de asistent medical. Iar Colegiul Industrial Pedagogic din Cahul oferă calificare în pedagogie primară și preșcolară, contabilitate, asistență socială, informatică, instruire în arte plastice și interpretare instrumentală.

Regiunea de Dezvoltare Sud dispune de asemenea de 2 instituții de învățământ superior: Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hașdeu” din Cahul și Universitatea de Stat „Grigore Țamblac” din Taraclia. Ambele universități pregătesc specialiști în filologie română, filologie engleză, istorie, pedagogie și contabilitate. Pe lângă acestea, Universitatea „B.P. Hașdeu” oferă programe de studii superioare în filologie franceză, drept, administrație publică, administrarea afacerilor, finanțe și bănci, turism, inginerie și managementul transportului naval, informatică și matematică. Iar Universitatea de Stat „Grigore Țamblac” oferă specializare în filologie bulgară, asistență socială și muzică.

Ambele universități au fost fondate relativ recent, universitatea din Cahul în 1999, iar universitatea din Taraclia în 2004. Totuși, în prezent, RDS rămîne o regiune subdezvoltată din punct de vedere al activității instituțiilor de învățământ superior. Cele două universități fac cu greu față concurenței, mai ales din partea universităților din capitală. Edificator este faptul că deși în RDS locuiesc 15,1% din populația țării, doar 1,88% din ansamblul studenților ai R. Moldova studiază în instituțiile de

învățământ superior din RDS, conform datelor din anul 2012⁷. Din aceste 1,88%, Universității de Stat „B.P. Hașdeu” îi revin 1.60% și Universității de Stat „Grigore Țamblac” doar 0,28%.

Analiza amplasării instituțiilor de învățământ secundar profesional, mediu și superior denotă poziția privilegiată, în limitele regiunii, a orașului Cahul, ca cel mai important centru de formare profesională din RDS. O provocare majoră pentru toate instituțiile de învățământ din RDS rămîne o racordare mai strînsă a programelor de studiu la competențele cerute pe piața forței de muncă.

Drept concluzie se poate constata că populația RDS are tendință să participe din ce în ce mai puțin la activitatea economică a regiunii. Această afirmație rămîne valabilă chiar dacă este examinat doar grupul social de vîrstă aptă de muncă. Un sfert din salariați lucrează în învățământ. Alte sectoare importante, care angajează forța de muncă a regiunii sunt agricultura și industria.

Conform datelor oficiale rata șomajului se menține la un nivel destul de scăzut. Totuși o evaluare veridică a fenomenului șomajului este dificilă, întrucît numărul șomerilor identificați conform metodologiei Biroului Internațional al Muncii nu reflectă totalitatea șomerilor. Din acest motiv, se poate presupune că problema șomajului este de fapt subestimată. Cel mai mult sunt afectați de șomaj bărbații tineri din mediul rural. O concentrare disproporționată a șomerilor se înregistrează în raionul Taraclia.

Nivelul de remunerare a muncii în regiune rămîne inferior nivelului salariului mediu pe țară. Acest fapt poate servi ca argument pentru atragerea investițiilor și dezvoltarea mediului de afaceri. Dar, pe de altă parte, remunerarea slabă poate stimula migrația forței de muncă în străinătate sau în capitala țării în căutarea unor locuri de muncă mai bine plătite. În limitele regiunii, cel mai bine remunerat este lucrul în administrație publică și în instituțiile financiare.

Pe lîngă absența datelor despre efectivul real de șomeri, un alt factor care împiedică o analiză comprehensivă a pieții forței de muncă este absența datelor despre locurile vacante, sau, cu alte cuvinte, cererea pe această piață. Astfel, nu este clar în ce măsură oferta și cererea pe piața forței de muncă sunt congruente, și prin urmare, la ce sectoare exact trebuie să fie orientate programele de formare profesională.

Din punct de vedere al instituțiilor de învățământ, care sporesc gradul de calificare a forței de muncă, RDS este slab dezvoltată, îndeosebi în ceea ce privește instituțiile învățămîntului superior. În prezent, orașul Cahul reprezintă cel mai promițător centru pentru formare profesională în RDS.

---

⁷ Conform datelor furnizate de Centrul Analitic Independent EXPERT-GRUP în articolul „Cât ne costă învățămîntul superior din Republica Moldova?”, disponibil la < <http://www.budgetstories.md/cat-ne-costa-invatamantul-superior-din-republica-moldova/>>.

Capitolul 6. Infrastructura de transport

Între infrastructura de transport a unei regiuni și dezvoltarea sa economică există o relație univocă. Din cele mai vechi timpuri regiunile cele mai prospere sau situate fie de-a lungul căilor importante de comunicație fie la întretăierea lor. Potențialul de dezvoltare a unei regiuni este cu atât mai mare cu cât acea regiune dispune de o infrastructură de transport mai dezvoltată. În acest capitol este făcută o scurtă descriere a infrastructurii de transport cu accent pe infrastructura rutieră, precum și influența acesteia asupra dezvoltării economice a regiunii.

În RDS infrastructura transportului este prezentă prin toate patru tipuri de transport: aerian, fluvial, feroviar și auto.

6.1. Infrastructura aeriană

Aeroportul Internațional Cahul se află la o distanță de 8 km de centrul orașului Cahul, se întinde pe o suprafață de 100,45 și este cel mai mare și unicul aeroport cu statut de internațional din Regiunea de Dezvoltare Sud a Republicii Moldova. Potrivit Hotărârii Guvernului nr.467 din 28 august 1996 aeroportul aviației civile Cahul a fost transmis în gestiunea administrației publice locale. În 2002 aeroportului i s-a acordat statut de aeroport internațional și Consiliul județean Cahul a adoptat decizia cu privire la reorganizarea Întreprinderii de Stat „Aeroportul Cahul” în Întreprindere Municipală „Aeroportul Internațional Cahul”. În perioada existenței județului Cahul când orașul Cahul era centru județean, existau câteva rute spre Ucraina, Rusia și Turcia. 49 la sută din acțiunile întreprinderii aparțin CR Cahul. Proprietarul majoritar al aeroportului este un investitor german cu 51% din acțiuni. După anul 2003 Aeroportul Internațional Cahul a fost supus lucrărilor de renovare. A fost reparată pista de decolare-aterizare, au fost achiziționate echipamente moderne. Cu toate acestea, aeroportul nu a obținut, din partea Administrației Aviației Civile de Stat, autorizația de exploatare și funcționare. Activitatea întreprinderii „Aeroportul Internațional Cahul” a fost sistată în 2004 de către Autoritatea Aeronautică Civilă, din motiv că aerodromul nu corespunde cerințelor privind siguranța zborurilor, respectiv la moment în RDS nu există trafic aerian. Aeroportul internațional Cahul, unicul aeroport regional din țară cu statut de aeroport internațional, este o oportunitate de dezvoltare a RDS la moment nevalorificată.

6.2. Infrastructura fluvială

Portul Internațional Liber Giurgiulești (abreviat **PILG**) este unicul port din Republica Moldova accesibil pentru navele maritime, este situat la km 133,8 (a 72,2 milă maritimă) al fluviului Dunărea, în sudul țării, fiind mărginit de România și Ucraina. PILG beneficiază de o amplasare pe traseele internaționale de comerț și transport, precum este canalul navigabil Rin-Main-Dunăre, care unește Marea Neagră, 14 state europene și Marea Nordică; sistemele de cale ferată de standard european și rus, precum și rețeaua de drumuri internaționale. Proprietarul, operatorul și investitorul general al Portului Internațional Liber Giurgiulești este Compania Danube Logistics SRL. Portul de la Giurgiulești, a fost dat în exploatare abia la 26 octombrie 2006, după 10 ani de construcție.

Portul Giurgiulești constă din terminalul petrolier, portul mărfar și de călători și o zonă industrială. Terminalul petrolier a fost construit din investiții străine în valoare de 35 milioane dolari SUA. PILG poate primi nave maritime și barje fluviale cu pescajul de până la 6,5 m și poate descărca sau încărca până la 3 tipuri diferite de produse petroliere în același timp. Capacitatea totală de

depozitare este de peste 63 de mii de metri cubi de produse petroliere, iar capacitatea maximă de transportare va fi de peste 2 milioane tone pe an.

Portul de călători (investiție de 10 milioane dolari SUA) are o capacitate de circa 300 de pasageri pe zi. Prin acest port, Republica Moldova se poziționează la un nivel mai avansat în domeniul transportului naval, ceea ce, după părerea investitorilor, va conduce la dezvoltarea turismului și a regiunii de sud a țării, va asigura o modalitate sigură, ieftină și ecologică de transportare a pasagerilor în statele din bazinul Mării Negre și Mării Mediterane.

Terminalul cerealier (investiție 12 milioane dolari SUA) servește la transportul cerealelor pe cale maritimă în și din Moldova, în caz de necesitate. Are o capacitate de primire de 3.000 tone de cereale pe zi prin intermediul transportului auto și feroviar și o capacitate încărcare a unităților de transport maritime de până la 7.000 tone, cu o viteză de încărcare de 300 tone pe oră. Are o capacitate de prelucrare pentru export de până 500 mii tone cereale. Datorită poziției strategice și a capacităților de care dispune, portul poate deveni în scurt timp un pol de creștere și determinare a tendințelor de dezvoltare a regiunii.

6.3. Infrastructura feroviară

Lungimea rețelei de cale ferată care traversează RDS este de 424 km, ceea ce constituie 1/3 din rețeaua națională. Densitatea rețelelor de căi ferate în RDS constituie 4,7 km /100 km² ceea ce reprezintă cea mai mare valoare în comparație cu media pe țară de 3,3 km/100 km² și cu indicatorii similari pe celelalte regiuni. Infrastructura feroviară este parte a fostelor rețele sovietice, suferind până în prezent mici modificări privind lungimea lor. Unul din cele mai mari noduri feroviare din sudul Republicii Moldova este nodul de cale ferată Basarabeasca. Acest nod face legătură între Basarabeasca și orașul Reni (Ucraina), Basarabeasca și Ackerman (Belgorod-Dnestrovsc, Ucraina), Basarabeasca–Tighina și Basarabeasca–Iargara–Prut (Cahul). Prezența căii ferate pe teritoriul regiunii este un mare avantaj, mai ales că nodul feroviar Basarabeasca–Cahul face legătură între localitățile extreme ale regiunii de dezvoltare sud și în același timp este o cale de acces către portul fluvial Reni și către localități cu un înalt potențial economico-industrial.

Principalul traseu trans-regional de cale ferată străbate regiunea și conectează următoarele localități: Cahul–Cantemir–Tigheci (Leova) – Bugeac (UTAG) – Basarabeasca–Selemet (Cimișlia) –sector teritorial Ialoveni–Căinari (Căușeni) – Bender (Transnistria)–Merenii Noi (Anenii Noi)–municipiul Chișinău–Strășeni–Călărași – Cornești (Ungheni) – Ungheni–Iași (România). Alte două rețele sunt de importanță locală: Basarabeasca–Ceadâr Lung–Taraclia–Vulcănești–Etulia (Vulcănești) – Reni (Ucraina) și Cantemir–Fălciu (România), ultima nefiind utilizată.

Gradul de uzură al sistemului de căi ferate crește în fiecare an. Lucrări de menținere și extindere a sistemului se realizează în funcție de bugetul disponibil al ÎS „Calea Ferată din Moldova”. În anul 2005 a fost construit tronsonul de cale ferată Revaca – Căinari, care a legat magistralele europene CE 95 și E560. În anul 2008 au fost finalizate lucrările de construcție a tronsonului „Cahul-Giurgiulești” pe o porțiune de 54 km de-a lungul hotarului cu România pe cursul râului Prut, care trebuia să asigure conexiunea cu portul Giurgiulești. La moment, acest segment al căii ferate este închis din motive tehnice. Ambele tronsoane încă nu și-au demonstrat eficiența economică și contribuția la dezvoltarea teritorială.

Situația de ultimă oră privind exploatarea căilor ferate ale Moldovei în regiune ne prezintă o descreștere a numărului de călători transportați, cât și a volumului de mărfuri datorită calității proaste a căilor ferate. Nu sunt valorificate posibilitățile transfrontaliere și lasă mult de dorit modernizarea liniilor existente. În regiune nu există nici un drum rapid de călătorie, sunt folosite aceleași tipuri de vagoane, locomotive, iar procurarea sistemelor noi care ar asigura prestarea unor servicii calitative și buna funcționare a transportului feroviar întârzie să se realizeze.

6.4. Infrastructura rutieră

Legea drumurilor din Republica Moldova nr. 509 din 22.06.1995 prevede că din punct de vedere funcțional, drumurile publice se împart în: **drumuri naționale**, **drumuri locale** și **străzi**.

La rândul lor, **drumurile naționale** se împart în două categorii: **drumurile magistrale**, care asigură principalele legături rutiere internaționale și **drumurile republicane**, care asigură legătura capitalei țării cu orașele-reședință, cu municipiile, centrele industriale, stațiunile balneoclimaterice, locurile publice de agrement, rezervațiile naturale, monumentele istorice și de cultură de importanță republicană, precum și legătura orașelor-reședință cu stațiile feroviare, aeroporturile și porturile fluviale din imediata apropiere.

Drumurile locale asigură legătura dintre orașele-reședință, dintre un astfel de oraș și satele (comunele) din componența raionului, precum și dintre sate (comune), inclusiv accesul spre ele de la drumurile naționale.

HG nr. 1323 din 29.12.2000 aprobă Lista drumurilor publice naționale și locale (județene) din RM. RDS este traversată de 1 drum magistral **M3** Chișinău-Cimișlia-Vulcănești-Giurgiulești - frontiera cu România, 18 drumuri republicane (vezi tabelul 6-1) și mai multe drumuri locale.

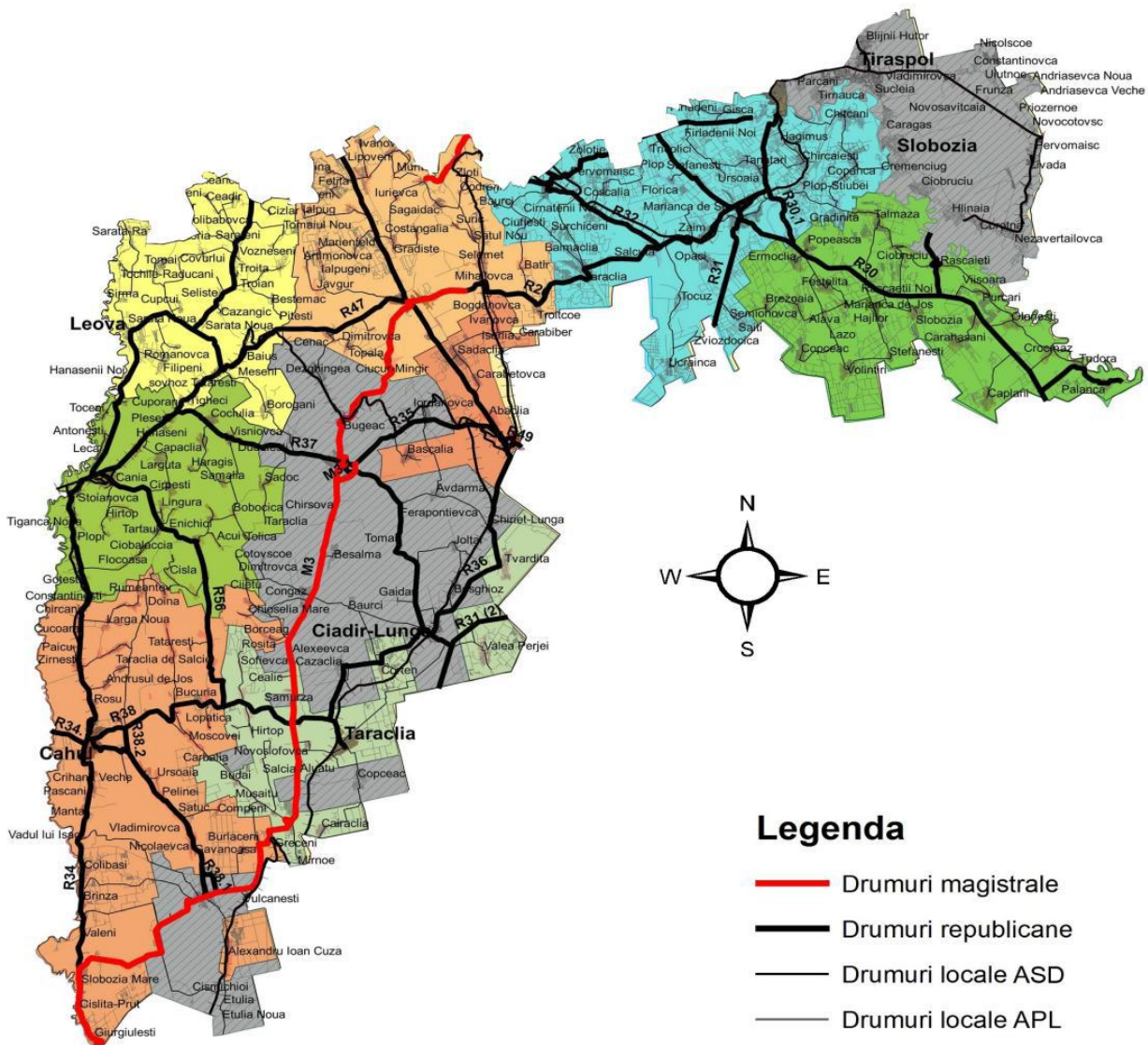
Tabel 6-1. Drumurile publice naționale care traversează RDS

Cod	Traseul	Cod	Traseul
R3	Chișinău-Hîncești-Cimișlia-Basarabeasca	R36	Basarabeasca-Ceadâr-Lunga-Taraclia
R26	Tiraspol-Căușeni-Cimișlia	R37	Ceadâr-Lunga-Comrat-Cantemir
R30	Anenii-Noi-Căușeni-Ștefan Vodă - frontiera cu Ucraina	R38	Vulcănești-Cahul-Taraclia
R30.1	Drum de ocolire a or. Căușeni	R38.2	Drum de ocolire a or. Cahul
R31	Căușeni-Tarutino(Ucraina)	R46	Pleşeni – Iargara
R32	R2- Puhoi-Căinari-Sălcuța	R47	Cimișlia - Iargara - Sărata Nouă
R34	Hîncești-Leova-Cahul-Slobozia Mare	R49	Basarabeasca - frontiera cu Ucraina
R34.1	Cahul - frontiera cu România	R52	R30 - Tudora - Palanca - frontiera cu Ucraina
R35	Basarabeasca-Comrat	R56	Cania - Baimaclia - Taraclia de Salcie - R38

Sursa: Monitorul Oficial Nr. 001 din 11.01.2001, HG nr. 1323 din 29.12.2000.

Rețeaua de drumuri magistrale și republicane care traversează RDS (vezi figura 6-1).

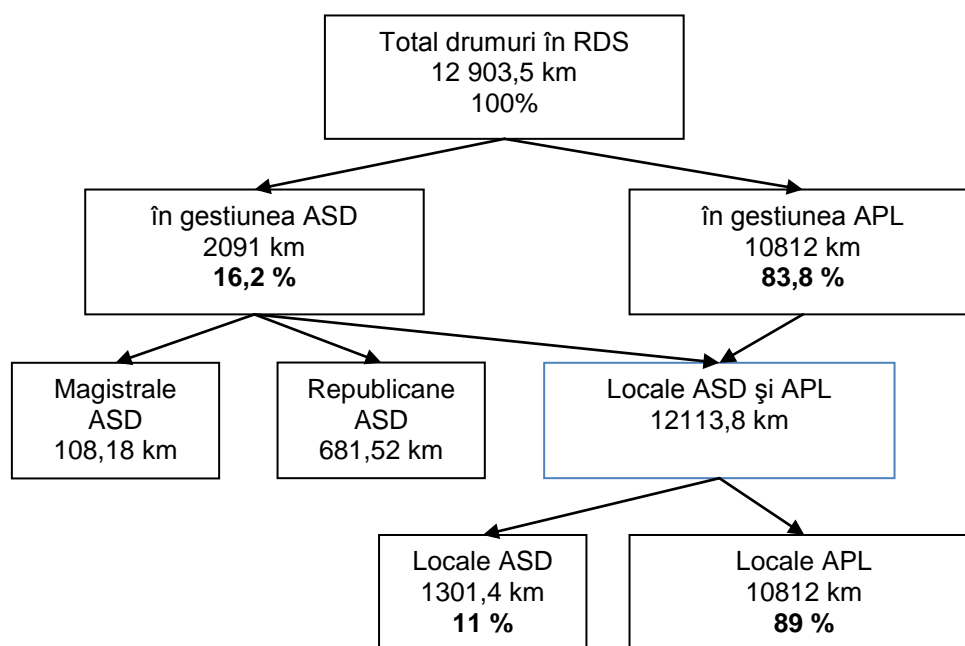
Figura 6-1. Rețeaua de drumuri în RDS

Sursa: Programul Regional Sectorial în domeniul infrastructurii Drumurilor Regionale și Locale pentru RDS

Total în RDS avem 12 903 km de drumuri și străzi, dintre care 2091km., sau 16,2 la sută sunt în gestiunea Administrației de Stat a Drumurilor(ASD), și 10 812 km., sau circa 83,8 la sută sunt în gestiunea Autorităților Publice Locale (APL). Drumurile publice din RDS gestionate de ASD sunt divizate în: drumuri magistrale, 108,15km, drumuri republicane, 681,52 km și drumuri locale, 1301,4 km. Astfel, din totalul drumurilor locale 11 la sută sunt în gestiunea ASD și circa 89 la sută, în gestiunea APL.

Figura 6-2. Categoriile de drumuri în RDS

Sursa: Programul Regional în Eficiență Energetică pentru RDS

Analiza infrastructurii rutiere

Ținând cont de faptul, că BNS colectează date statistice privind drumurile publice doar de la ASD, analiza efectuată în continuare se referă doar la această porțiune de drumuri, circa 16,2 la sută din total, dar care include cele mai importante drumuri magistrale, republicane și locale care traversează RDS.

22,3 la sută din drumurile publice din RM gestionate de ASD sunt drumurile publice care traversează RDS. Raioanele Cahul și Căușeni, care sunt și cele mai mari raioane din RDS după suprafața ocupată și după numărul de localități parte componentă, dețin corespunzător și cele mai mari ponderi ale drumurilor publice care le traversează, 18,5 și 18,4%.

Tabel 6-2. Lungimea drumurilor publice din RDS în anul 2013

Unitatea teritorială	Total drumuri publice, km	inclusiv cu acoperire rigidă, km	Ponderea drumurilor cu acoperire rigidă în total, %	Densitatea drumurilor publice, km/100km ²
Total R. Moldova	9352,2	8836,5	94,5	30,7
Total RDS, inclusiv	2091,1	1881,1	90,0	28,3
Basarabeasca	77,5	71,4	92,1	26,3
Cahul	386,1	344,5	89,2	25,0

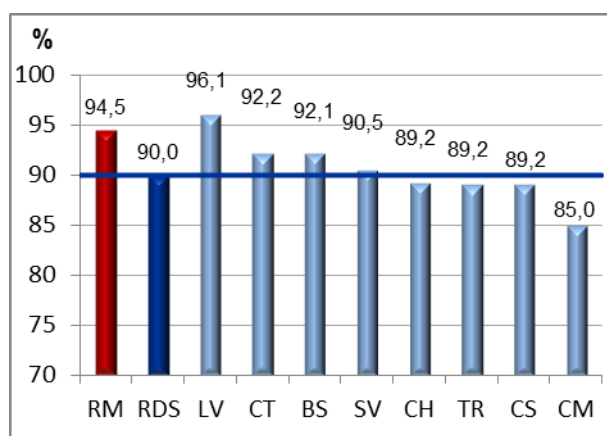
Cantemir	267,1	246,2	92,2	30,8
Căușeni	384,5	342,8	89,2	29,3
Cimișlia	290,8	247,3	85,0	31,5
Leova	211,2	202,9	96,1	27,6
Ștefan Vodă	264,4	239,2	90,5	26,5
Taraclia	209,5	186,8	89,2	31,1

Sursa BNS, banca de date „Statbank”

Ponderea drumurilor cu îmbrăcăminte rigidă în totalul drumurilor publice în RDS este de 90%, ceea ce e cu 4,5 la sută mai mică în comparație cu media pe țară. Din totalul drumurilor publice din regiune aflate în gestiunea ASD, drumurile magistrale și republicane sunt sută la sută drumuri cu îmbrăcăminte rigidă, pe când drumurile locale cu îmbrăcăminte rigidă sunt în proporție de 84 la sută. 7 din cele 8 raioane parte componentă a RDS (cu excepția raionului Leova) se situează sub media națională în ce privește ponderea drumurilor cu acoperire rigidă. Cea mai mare pondere a drumurilor cu îmbrăcăminte rigidă se înregistrează în raioanele Leova (96,1%), Cantemir (92,2%) și Basarabeasca (92,1 %), cea mai mică în raioanele Cimișlia (85,0) și Căușeni (89,2), (vezi figura 6-3).

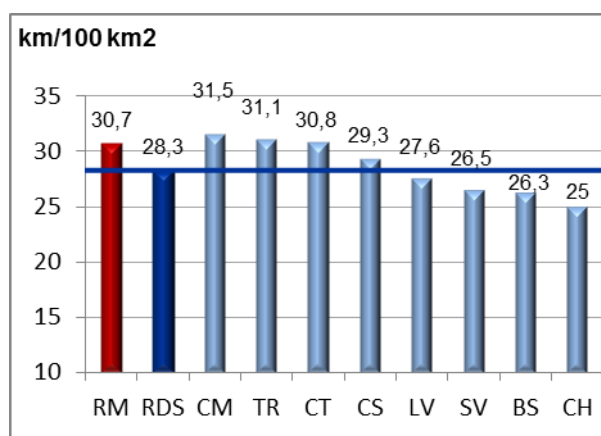
Principalul indicator care caracterizează infrastructura rutieră sub aspect cantitativ este densitatea drumurilor publice km la 100 km², care în RDS a atins valoarea de 28,3 km/100 km² și este sub media pe țară de 30,7 km/100 km². La nivelul RDS, cea mai mare densitate a rețelei de drumuri publice se înregistrează în raioanele Cimișlia (31,5), Taraclia (31,1) și Cantemir (30,8). Cele mai mici valori ale acestui indicator se înregistrează în raioanele Cahul (25) și Basarabeasca (26,3).

Figura 6-3. Ponderea drumurilor cu îmbrăcăminte rigidă pe raioane în anul 2013

Sursa: BNS, banca de date „Statbank”

Figura 6-4. Densitatea drumurilor publice pe raioane în anul 2013

Sursa: BNS, banca de date „Statbank”

Un indicator foarte important care caracterizează infrastructura rutieră sub aspectul calității este lungimea drumurilor modernizate. Deși în ultima perioadă de timp urmărim un proces intens de reparație a drumurilor publice, mai cu seamă a drumurilor magistrale și republicane, BNS nu furnizează date statistice dezagregate pe regiuni/raioane, care ar demonstra schimbarea în acest

sector. La nivelul drumurilor locale, tempourile de construcții și modernizare lasă mult de dorit. Situația rămâne incertă atît timp cît fondurile publice destinate lucrărilor de construcție, modernizare și reabilitare a drumurilor rămîn a fi concentrate în mare parte la nivel central. Un exemplu elocvent poate fi segmentul de traseu Căușeni–Cimișlia–Leova care este grav avariat și este ocolit de transportatori. Din aceste considerente legăturile dintre Cahul și Ștefan Vodă sunt asigurate prin Chișinău, ceea ce creează impedimente în cooperarea regională și implicit dezvoltarea RDS.

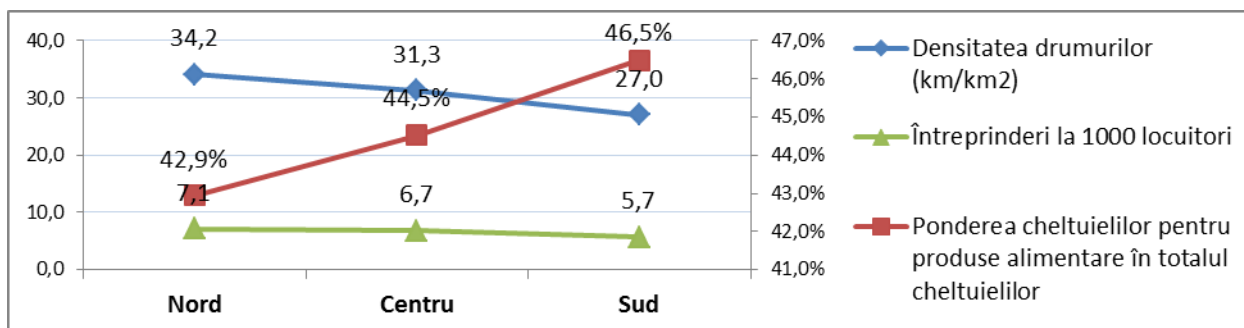
Starea drumurilor locale aflate în gestiunea APL este mult mai rea comparativ cu a celor naționale. Drumurile comunale sunt degradate și cu soluții tehnice depășite, nepermițînd un acces facil spre zonele rurale. Acest lucru scade din mobilitate, mai cu seamă pentru forța de muncă din mediul rural care ar putea fi utilizată la nivelul orașelor, precum și accesul la servicii de calitate, în deosebi de sănătate.

O problemă care necesită soluționare urgentă este starea foarte rea a drumurile care fac legătura între școlile de circumscripție și localitățile unde au fost închise sau optimizate instituțiile de învățămînt. Un calcul preliminar efectuat în baza informațiilor furnizate de Direcțiile de învățămînt și Direcțiile de construcții din cadrul consiliilor raionale din RDS a demonstrat că circa 70 % din drumurile din această categorie necesită intervenție urgentă.

Infrastructura de drumuri disponibilă este strîns legată de dezvoltarea economică a regiunilor și nivelul de trai al populației. Cantitatea și starea nesatisfăcătoare a drumurilor implică pentru gospodăriile casnice cheltuieli suplimentare pentru accesul la servicii sociale, de sănătate, administrative, precum și de activitate economică (ex. piața de desfacere). BNS a elaborat o notă analitică⁸ unde sunt analizate datele din sectorul drumurilor publice și care exprimă o relație evidentă între densitatea rețelei de drumuri și dezvoltarea economică a regiunilor, transpuse în nivelul de trai al populației (exprimat prin ponderea cheltuielilor pentru alimentare în cheltuielile totale ale gospodăriilor⁹) și activitatea de antreprenoriat (exprimat prin numărul de agenți economici activi raportat la populație).

Conform rezultatelor studiului efectuat, regiunea Sud cu cea mai puțin densă rețea de drumuri înregistrează cel mai mic număr de agenți economici și cea mai sporită pondere a cheltuielilor pentru alimentare (asociată cu nivel mai înalt al sărăciei).

Figura 6-5. Relația între densitatea rețelelor de drumuri și dezvoltarea economică a regiunilor de dezvoltare în baza datelor din anul 2013

Sursa: BNS, *Infrastructura de drumuri în profil teritorial 2014*

⁸ *Infrastructura de drumuri în profil teritorial, BNS 2014*

⁹ Valoarea indicatorului este asociată cu nivelul de sărăcie

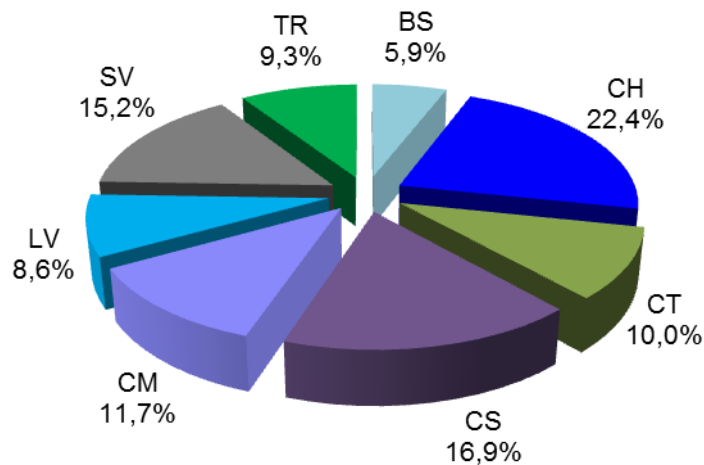

În acest context este absolut justificată plasarea obiectivului de modernizare a infrastructurii drumurilor în prioritățile de dezvoltare regională, precum și declararea calității proaste a acestora la moment drept un punct slab.

Exploatarea drumurilor

Conform datelor ÎS "Registru" la situația din 01 ianuarie 2015 în RDS sunt înregistrate 112975 unități de transport, ceea ce constituie 13,4 la sută din total pe țară. Cele mai multe din ele sunt înregistrate (vezi figura 6-5) în raioanele Cahul (22,4%), Căușeni (16,9%) și Ștefan Vodă (15,2%).

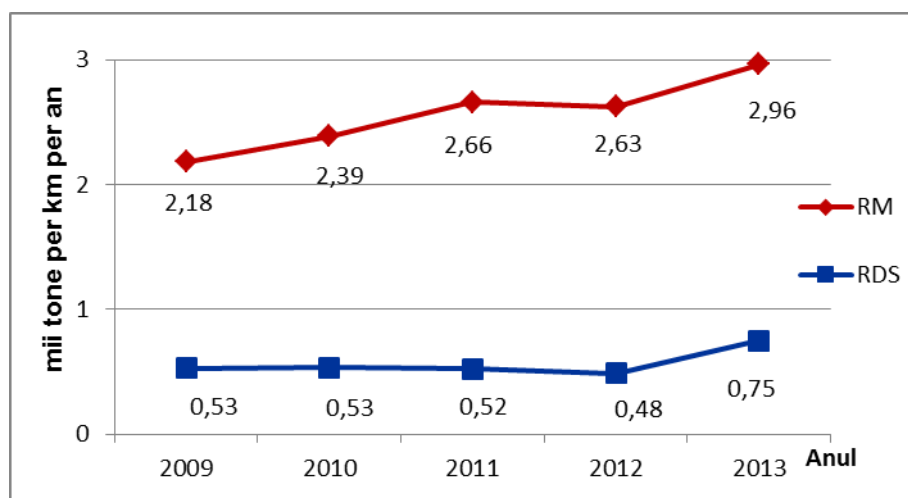
Figura 6-6. Ponderea raioanelor în totalul unităților de transport înregistrate în RDS la 01.01.2015

Sursa: IS "Registru"

Un indicator important care reflectă eficiența utilizării drumurilor publice este volumul transportat de mărfuri per km de drum. În anul 2013 în RDS s-a înregistrat 0,75 mii tone de mărfuri per 1 km față de 2,96 mii tone/km media pe țară, sau de circa 4 ori mai puțin. Deși în anul 2013 s-a înregistrat în RDS o creștere față de anul 2009 cu circa 41 la sută, evoluția acestui indicator în perioada 2009-2013 scoate în evidență un decalaj enorm între volumul de mărfuri transportat per 1 km de drum public la nivelul RDS față de media pe țară (vezi figura 6-6).

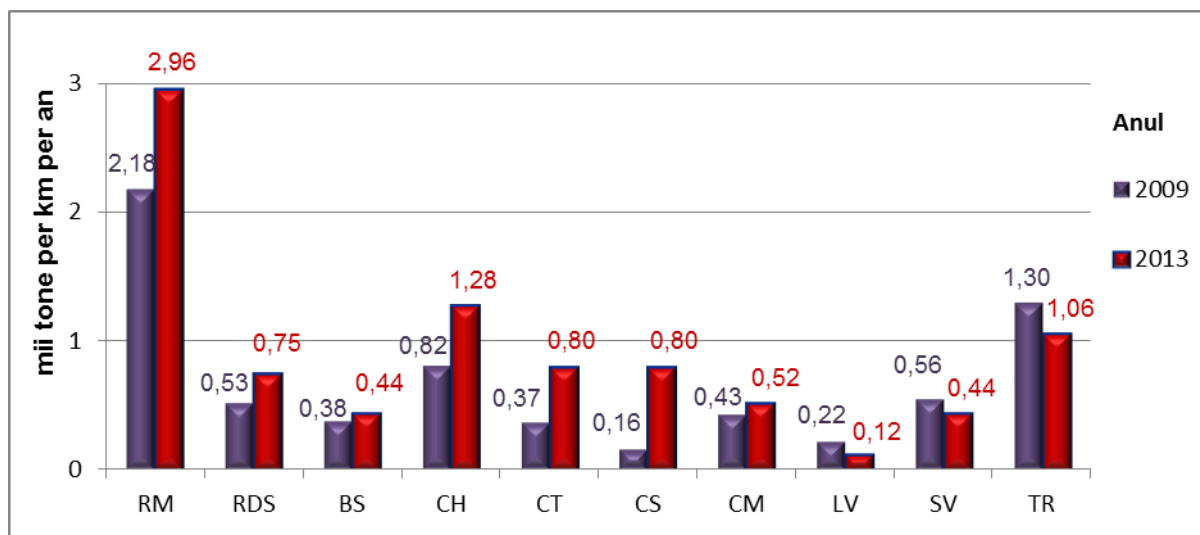
Figura 6-7. Evoluția volumului mărfurilor transportate per km de drum în perioada 2009-2013

Sursa: BNS, banca de date „Statbank”

La nivelul raioanelor din RDS urmărim în perioada 2009-2013 o evoluție în ascensiune a volumului transportat de mărfuri per km de drum în 5 raioane din 8 (vezi figura 6-7). În cadrul RDS cele mai mari valori ale acestui indicator se înregistrează în raioanele Cahul (1,28) și Taraclia (1,06). Cele mai scăzute în raioanele Leova (0,12) și Basarabeasca (0,44).

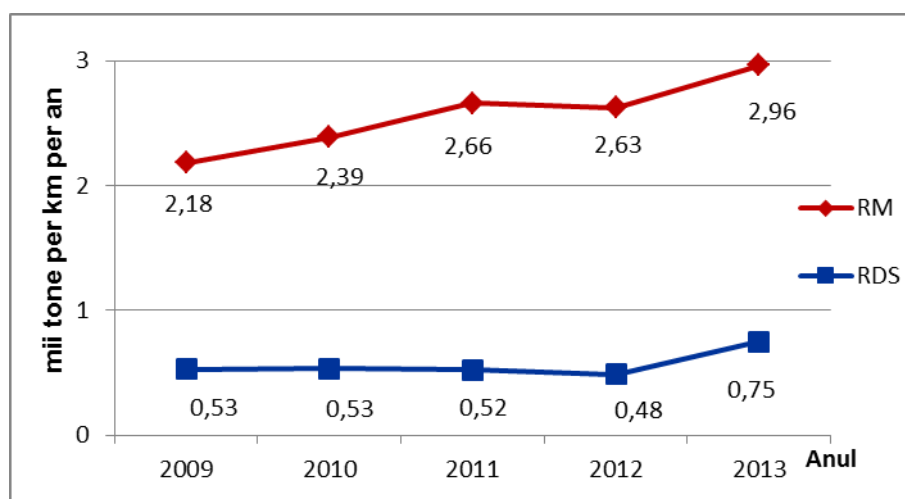
Figura 6-8. Evoluția volumului mărfurilor transportate per km de drum pe raioane, în 2013 față de anul 2009

Sursa: BNS, banca de date „Statbank”

Un alt indicator care ne vorbește despre eficiența utilizării drumurilor publice este numărul de pasageri transportați per 1km de drum. Și aici urmărim o evoluție în ascensiune în perioada 2009-2013 atât la nivel de țară cât și la nivelul RDS, dar, ca și în cazul mărfurilor transportate, urmărim un decalaj enorm în RDS față de media pe țară. În anul 2013 în medie pe țară au fost transportați 12,66 mii pasageri per 1km, față de 4,52 media pe RDS ceea ce e de 2,8 ori mai puțin (vezi figura 6-8).

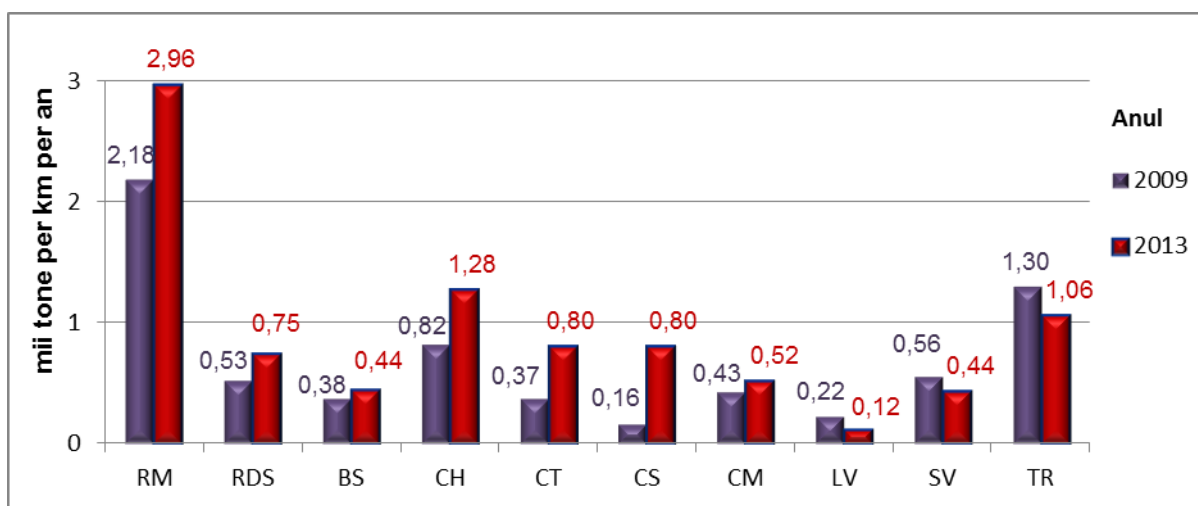
Figura 6-9. Evoluția volumului mărfurilor transportate per km de drum în perioada 2009-2013

Sursa: BNS, banca de date „Statbank”

Ca și în cazul volumului transportat de mărfuri per km de drum, în 5 raioane din 8 în RDS urmărim în perioada 2009-2013 o ascensiune constantă. La nivelul raioanelor din RDS în anul 2013 cele mai mari valori ale acestui indicator sau înregistrat în raioanele Cahul (14,67) și Taraclia (3,77) și cele mai mici în raioanele Cimișlia (0,88) și Leova (1,19). Aici este de menționat că raionul Cahul depășește media pe țară cu 2,01pp (vezi figura 6-9).

Figura 6-10. Evoluția volumului mărfurilor transportate per km de drum pe raioane în 2013 față de anul 2009

Sursa: BNS, banca de date „Statbank”

Este important de menționat, că și acești doi indicatori analizați nu caracterizează în toate cazurile în mod adecvat intensitatea utilizării drumurilor publice, deoarece BNS colectează date doar de la agenții economici specializați în prestarea serviciilor de transportare a mărfurilor și pasagerilor. Spre exemplu datele privind transportarea pasagerilor sunt colectate de la gările auto din regiune. Cimișlia și Leova figurează printre raioanele cu cea mai mică pondere a pasagerilor transportați per 1 km de drum. În același timp se știe că și Cimișlia și Leova sunt orașe de tranzit prin care trec practic toți pasagerii care vin din Cahul, Taraclia, Cantemir, UTAG și care merg spre capitală. Astfel statistica calculează cea mai mică eficiență de utilizare a drumurilor publice sub aspectul acestui indicator, dar de facto drumurile de tranzit sunt cu cel mai intens trafic și corespunzător necesită cheltuieli mult mai mari pentru întreținerea lor într-o stare corespunzătoare.

Conectivitate

RDS are conexiune directă cu Uniunea Europeană, România prin 2 puncte vamale, Cahul–Oancea și Giurgiulești–Galați, inclusiv un traseu feroviar – punctul de trecere Cantemir–Fălciu.

La Est RDS are conexiune cu Ucraina prin 4 puncte vamale: Palanca–Maiaki Udobnoe, Tudora–Starokazacie, inclusiv două feroviare: Basarabeasca–Serpneve și Giurgiulești–Reni și 7 puncte de trecere rutiere pentru care se aplică regim simplificat.

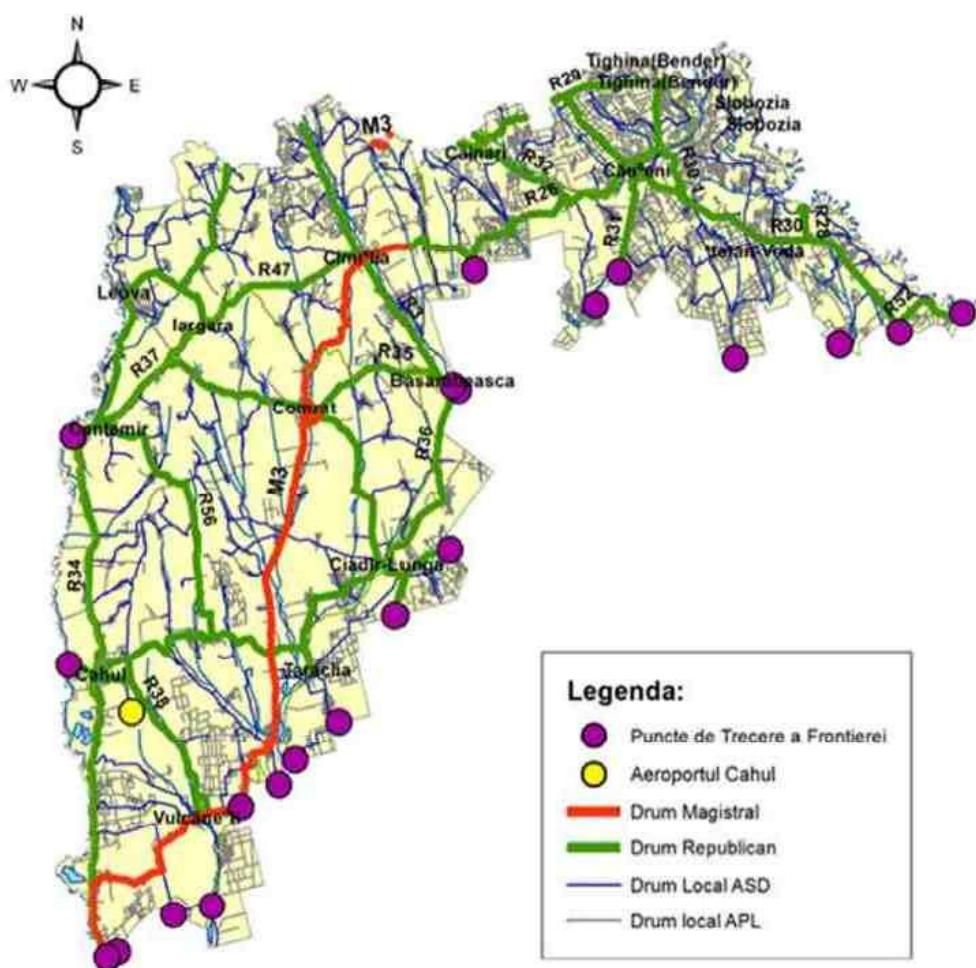
La nord-est, RDS are conexiune cu Regiunea de Dezvoltare Transnistria prin orașul Bender și trecerile peste Nistru de la Răscăieți și Chițcani.

La Nord, RDS are conexiune cu Regiunea de Dezvoltare Centru prin magistrala internațională M3 Chișinău–Giurgiulești și o mulțime de trasee republicane și locale, inclusiv: R30 Chișinău–Ștefan Vodă; R3 Chișinău–Basarabeasca și R 34 Chișinău–Cahul.

Prin portul internațional Giurgiulești, RDS are acces la Marea Neagră și este conectată la traseele maritime internaționale. Distanța pînă la principalele orașe mari este: Chișinău – 30-190 km; Iași, România – 70-300 km; Galați, România – 20-220 km, Constanța, România – 160-320 km, Odessa, Ucraina – 50-160 km, Istanbul, Turcia – 600-800 km.

Mai mult, drumurile regionale și locale asigură conexiunea prin intermediul unui număr mare de puncte de trecere a frontierei, dintre care unele sunt folosite doar de populația locală și prin urmare pot avea o mare importanță pentru viața locală. Punctele de trecere a frontierei sunt prezentate în fig. 6-11 și după cum poate fi remarcat, nu toate sunt amplasate pe drumurile republicane sau magistrale, unele fiind pe drumurile cu semnificație locală și regională.

Figura 6-11. Punctele de trecere a frontierei existente în RDS

Sursa: Programul Regional Sectorial în domeniul infrastructurii drumurilor regionale și locale pentru RDS

În anul 2015 ADR Sud printr-o abordare participativă, cu suportul GIZ (Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit GmbH), a elaborat Programul Regional Sectorial în domeniul infrastructurii drumurilor regionale și locale pentru Regiunea de Dezvoltare Sud. Pentru o analiză

amplă a sectorului DRL, familiarizarea cu viziunea și direcțiile prioritare de dezvoltare a acestuia în RDS, cititorul este îndemnat să consulte programul dat¹⁰.

În concluzie la acest compartiment: *Infrastructura de transport, alături de regimul fiscal, nivelul de pregătire a forței de muncă, nivelul de utilizare a tehnologiilor inovatoare se numără printre factorii cei mai importanți ai competitivității economice a unei țări, corespunzător și a unei regiuni. Lipsa unei infrastructuri de transport adecvate vine în detrimentul dezvoltării economice și poate stagna dezvoltarea regională.*

În RDS sunt prezente toate tipurile de transport: rutier, feroviar, fluvial și aerian. Ultimele trei tipuri de transport rămân a fi în continuare mai mult o oportunitate nevalorificată.

Deși în ultimul timp au fost investite sume importante în reabilitarea infrastructurii rutiere, preponderent în drumurile naționale, rămîne o problemă calitatea drumurilor locale, dar care au impact regional. Accesul dificil (măsurat în timp și cost) spre zonele economice sau de agrement ale RDS, face ca această regiune să fie mai puțin atractivă atât pentru mediul de afaceri cît și pentru populație. Costurile mari de transport al mărfurilor și pasagerilor precum și deplasarea în condiții dificile descurajează investițiile economice în regiune.

În același timp construirea și întreținerea infrastructurii de transport sunt activități cu un puternic efect multiplicator, ce creează numeroase locuri de muncă și impulsionează dezvoltarea economică pe orizontală. Creșterea investițiilor publice în infrastructura rutieră este o metodă binecunoscută, devenită deja „clasică”, de stimulare a creșterii economice, de aceea acest domeniu se regăsește și în prioritățile de dezvoltare a Republicii Moldova pînă în anul 2020. Rămîne doar de a investi atât în drumurile naționale, care sunt în gestiunea ASD, cît și în drumurile locale care sunt în gestiunea APL, dar care fiind corect identificate și prioritizate pot avea influență definitorie în dezvoltarea RDS.

---

¹⁰ Programul Regional Sectorial în domeniul infrastructurii drumurilor regionale și locale pentru RDS poate fi accesat la http://www.adrsud.md/public/files/Program_regional_sectorial_DRL.pdf

Capitolul 7. Utilitățile publice

Infrastructura de utilități publice include un șir de servicii care nemijlocit determină condițiile de trai a populației unei regiuni, precum și influențează direct sau indirect dezvoltarea economică a acesteia. Cele mai importante din ele fiind: serviciul de aprovizionare cu apă și sisteme de canalizare, serviciul de management a deșeurilor solide, serviciul de asigurare cu energie electrică, termică și gaze naturale, precum și serviciile ce țin de telefonia fixă, mobilă și acces la internet.

7.1. Aprovizionare cu apă și canalizare

Sursele de aprovizionare cu apă

Aprovizionarea cu apă a Regiunii de Dezvoltare Sud se efectuează atât din sursele de suprafață, cât și din sursele subterane. În ceea ce privește sursele de suprafață, în scopul aprovizionării cu apă potabilă pe scară largă, prezintă interes doar cele două râuri transfrontaliere, râul Prut, care marchează hotarul de vest al regiunii, și râul Nistru, care mărginește regiunea la est.

Pe râul Prut funcționează trei stații de captare, amplasate în orașele Leova, Cantemir și Cahul, care ar putea pe viitor furniza apă și pentru celelalte localități din raioanele respective sau chiar și pentru alte raioane. Deși râul Nistru constituie o sursă majoră de apă potabilă pentru R. Moldova și asigură 83% din volumul de apă captată la nivel național, în prezent această sursă de apă nu este valorificată pe larg în RDS.

Cu referire la sursele de apă subterană, prizele arteziene actuale permit furnizarea a 211,4 mii m³ pe zi la nivel regional (vezi tabelul 7-1). Comparativ cu celelalte regiuni, rezervele de apă în RDS sunt oarecum mai reduse. Deși RDS ocupă 24,2% din suprafața țării și deține 15,1% din populația Moldovei, ponderea rezervelor subterane de apă se ridică doar la 13,2%.

Tabelul 7-1. Rezervele de apă subterană, anul 2013

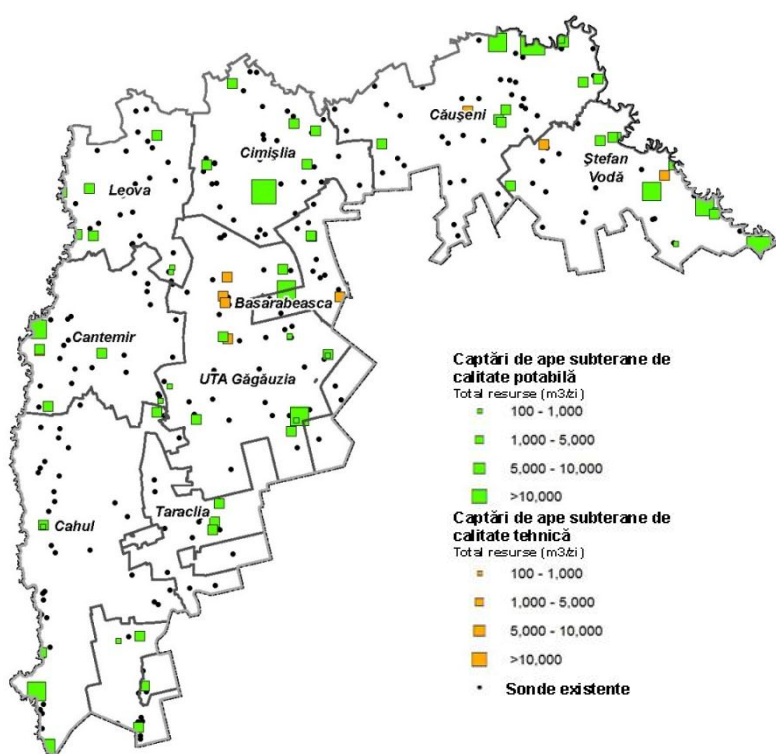
Țară/ regiune/ raion	Rezervele de apă subterană de calitate potabilă, (m ³ /zi)	Rezervele de apă subterană de calitate tehnică, (m ³ /zi)	Rezervele totale de apă subterană, (m ³ /zi)
Moldova	1 506 620	90 960	1 597 580
RDS	201 600	9 800	211 400
Basarabeasca	6 000	3 100	9 100
Cahul	26 700	-	26 700
Cantemir	12 800	2 200	15 000
Căușeni	57 900	2 000	59 900
Cimișlia	24 600	-	24 600
Leova	14 000	-	14 000
Ștefan Vodă	51 600	2 500	54 100
Taraclia	8 000	-	8 000

Sursa: Program regional sectorial de alimentare cu apă și de canalizare pentru Regiunea de Dezvoltare Sud

Repartizarea rezervelor subterane de apă este neuniformă. Ele sunt mai abundente în partea de est a regiunii și au tendința să scadă pe direcția sud-vest (vezi figura 7-1). Astfel, cele mai importante rezerve subterane de apă sunt amplasate în raioanele Căușeni (59,9 mii m³ pe zi) și Ștefan Vodă (54,1 mii m³ pe zi). Cumulativ cele două raioane dețin 54% din rezervele de apă subterană ale regiunii. Acest fapt explică gradul scăzut de valorificare, ca sursă de apă potabilă, a râului Nistru, care trece prin teritoriul celor două raioane. La nivel regional, rezervele cele mai reduse de apă subterană sunt înregistrate în raioanele Taraclia (8 mii m³ pe zi) și Basarabeasca (9,1 mii m³ pe zi). În raionul Basarabeasca o parte semnificativă din aceste rezerve (34%) nu corespund standardelor de calitate pentru apă potabilă.

Figura 7-1. Resursele principale de apă subterană explorate în RDS în 2013

Sursa: Program regional sectorial de alimentare cu apă și de canalizare pentru Regiunea de Dezvoltare Sud

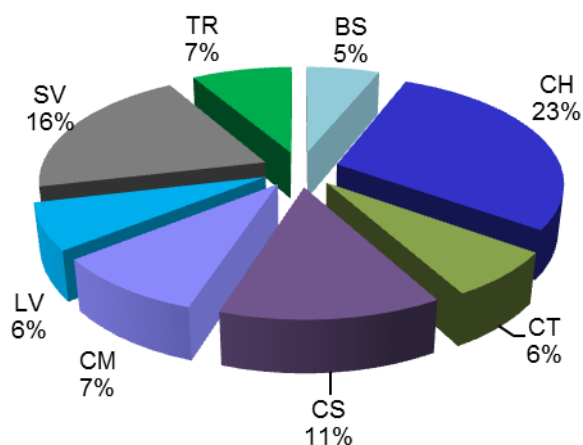
Calitatea apelor subterane este variabilă. Acviferul superior, reprezentat prin apele subterane freatice, este cel mai contaminat în urma activităților antropogene precum gestionarea deficicientă a deșeurilor umane și animaliere, utilizarea fertilizanților și pesticidelor. Majoritatea comunităților rurale utilizează apa din acest acvifer prin fântânile cu diametru mare. Apele subterane nepoluante pot exista în acviferul superior dacă se află în amonte de centrele urbane și ariile agricole. Acest lucru este valabil și pentru izvoarele care se află în bazinele hidrografice acoperite cu păduri. Calitatea apei în acviferurile adânci degradează treptat în aval, în special în partea de vest. În cazul în care apele subterane sunt anaerobe, se observă concentrații ridicate de fluor (F), bor (B), fier (Fe), hidrogen sulfurat (H₂S), amoniu (NH₄-), carbon organic dizolvat (COD) și sulfatați (SO₄). În cazul calității necorespunzătoare a apei, cauzate de prezența unor compuși chimici de origine naturală, precum cele menționate anterior, se recomandă examinarea mai multor opțiuni de tratare tehnică a apelor pentru consumul uman. Totodată, în cazul disponibilității unor surse sigure de apă de suprafață, surselor de apă subterană li se va acorda o prioritate mai mică la producerea apei potabile.

Resursele de apă din regiune, ca și în toată Republica Moldova, sunt sensibile la schimbările climatice din punct de vedere atât al cantității, cât și al calității. Conform estimării, resursele de apă de suprafață disponibile se vor diminua cu 16-20% pînă în anul 2020. Luînd în considerație posibilitatea exploatării apei subterane, se preconizează că începînd cu anul 2030 lipsa apei va deveni o barieră în calea dezvoltării¹¹.

Captarea apei

Conform datelor Biroului Național de Statistică, volumul de apă captat în RDS în anul 2013 constituie 16,1 milioane m³. Deși rata de acces la serviciul de alimentare cu apă depășește media națională, iar locuitorii regiunii alcătuiesc 15,1% din populația țării, volumul de apă captat în RDS reprezintă doar 11% din volumul captat la nivel național. Această discrepanță se explică printr-un consum de apă per persoană mult mai redus în RDS comparativ cu media națională.

Figura 7-2. Ponderea raioanelor RDS în captarea apei în 2013 (%)

Sursa: BNS, baza de date „StatBank”

După cum este ilustrat în figura 7-2, resursele de apă sunt valorificate cel mai intens în raioanele Cahul și Ștefan Vodă, cu ponderea de 23% și respectiv 16% în captarea apei. Atît Cahul cît și Ștefan Vodă se numără printre raioanele cele mai intens populate din RDS. Dimpotrivă, ponderile raioanelor Basarabeasca (5%) și Cantemir (6%) sunt cele mai joase în regiune. Raionul Basarabeasca întrebunțează cel mai puțin resursele de apă, întrucît populația raionului este cea mai mică în comparație cu celelalte raioane. În cazul raionului Cantemir, însă, ponderea de numai 6% este mai degrabă rezultatul unei rate de acces foarte scăzute a populației la serviciul de aprovizionare cu apă.

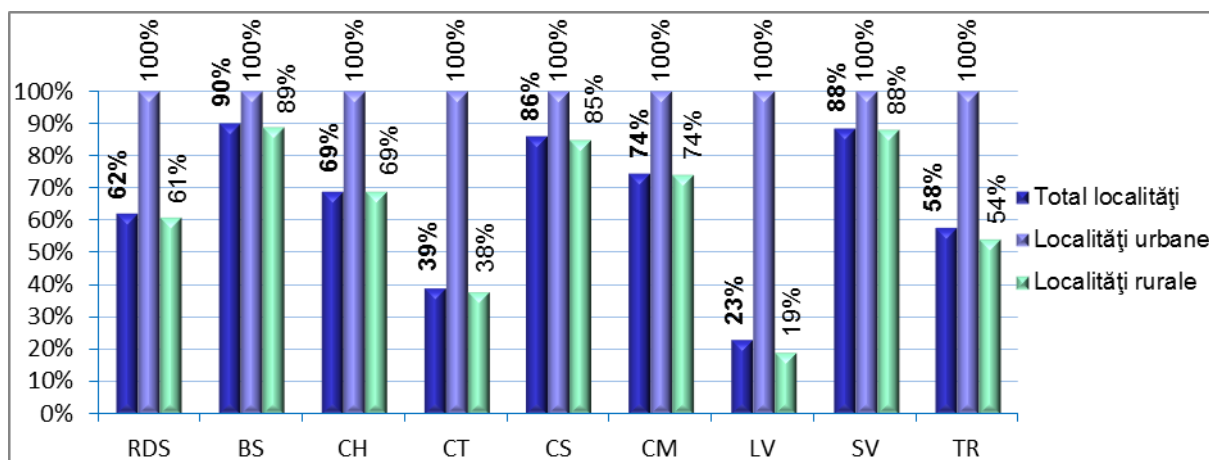
Acoperirea cu serviciile AAC

Ponderea populației conectate la sistemele de aprovizionare cu apă în RDS, constituind aproximativ 56%, depășește nesemnificativ nivelul mediu pe țară – 55%. Ca și la nivel național, în regiune se înregistrează un decalaj major între mediul urban și cel rural în ceea ce privește acoperirea cu serviciile AAC. Conform informației disponibile în noiembrie 2013, toate localitățile urbane (100%) și aproximativ 61% din localitățile rurale ale RDS au sisteme centralizate de

¹¹ Sursa: Raportul Național privind Dezvoltarea Umană în Moldova: Schimbarea climei, impactul socio-economic și politica de adaptare, PNUD, 2009.

alimentare cu apă, furnizînd apă potabilă doar la 85% din populație urbană și 46% din populație rurală. Estimarea detaliată privind acoperirea cu serviciile de alimentare cu apă în Regiunea Sud este prezentată în figurile 7-3 și 7-4.

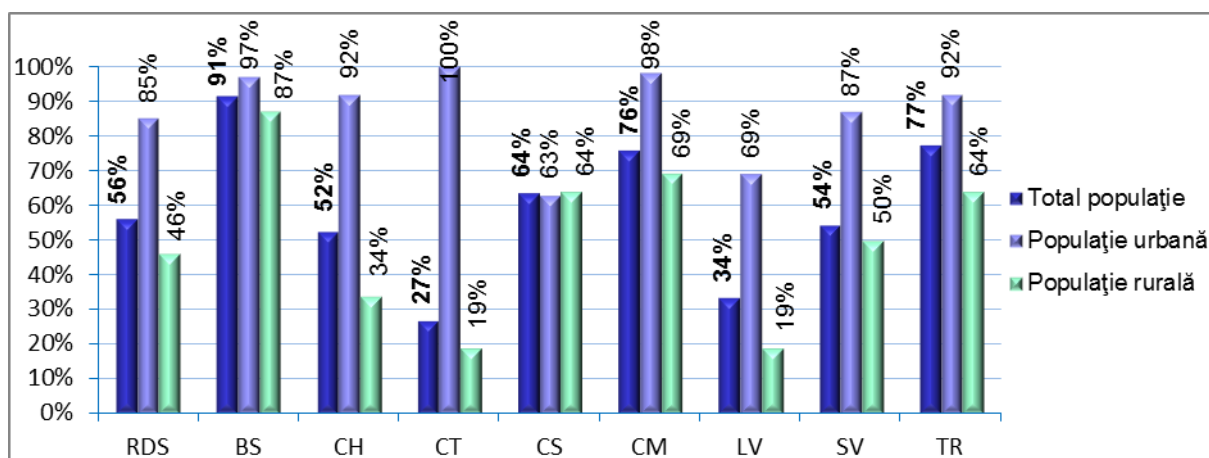
Figura 7-3. Rata de acces a localităților la serviciile de aprovizionare cu apă în 2013

Sursa: Program regional sectorial de alimentare cu apă și de canalizare pentru Regiunea de Dezvoltare Sud

Strict din punct de vedere al accesului populației la serviciul de aprovizionare cu apă, o situație mai favorabilă poate fi constatată în raionul Basarabeasca și raionul Taraclia, unde rata de acces atinge valoarea de 91 și respectiv 77 la sută. În vederea depășirii disparităților în furnizarea apei potabile, sunt necesare intervenții în special în raioanele Cantemir și Leova, unde doar 27 și respectiv 34 la sută din populație sunt conectate la sistemul public de alimentare cu apă. În timp ce în raionul Cantemir, serviciul public de aprovizionare cu apă lipsește doar în mediul rural, în raionul Leova aria de acoperire cu acest serviciu trebuie extinsă atât în mediul rural, cât și în cel urban. Rata de conectare în acest raion nu depășește 19% pentru mediul rural, și respectiv 69% pentru mediul urban.

Figura 7-4. Rata de acces a populației la serviciile de aprovizionare cu apă în 2013

Sursa: Program regional sectorial de alimentare cu apă și de canalizare pentru Regiunea de Dezvoltare Sud

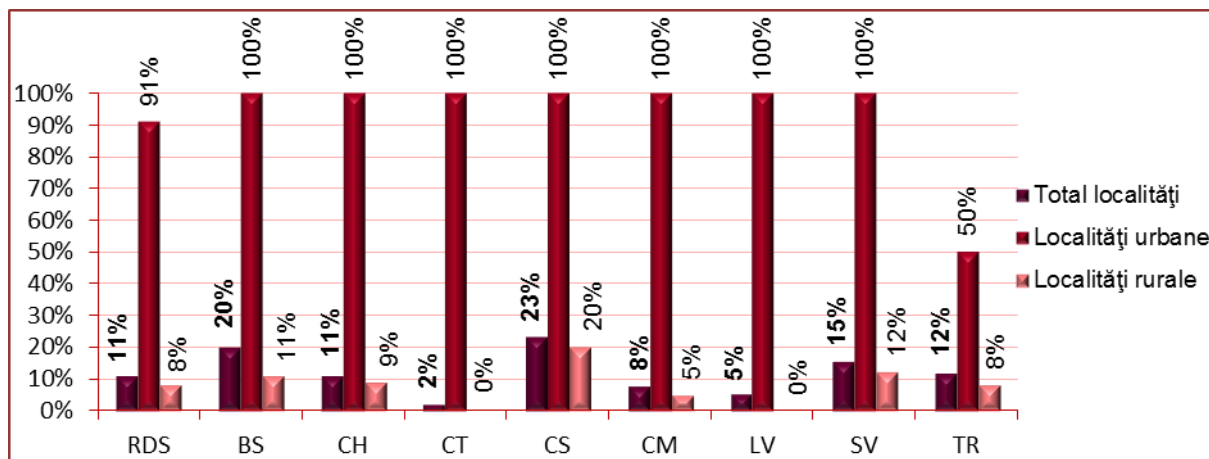
Continuitatea serviciilor de alimentare cu apă în majoritatea zonelor urbane din Regiunea Sud atinge 100%, în timp ce orașele Basarabeasca și Taraclia furnizează apa timp de 12-15 ore pe zi.

În majoritatea localităților rurale serviciile de alimentare cu apă se prestează cu întreruperi, rata continuității fiind considerabil mai joasă de 100% (24/24).

După cum a fost menționat anterior, localitățile RDS sunt aprovizionate cu apă atât din râul Prut, cât și din rezervele subterane. Apa de suprafață captată este tratată la stații de tratare în Cahul, Cantemir și Leova și corespunde cerințelor normativelor tehnice. Alte zonele urbane (de exemplu orașul Iargara), precum și cele rurale sunt aprovizionate cu apă subterană, care adeseori nu corespunde cerințelor normativelor privind calitatea apei potabile.

Nivelul de dezvoltare a sistemelor de canalizare este mult mai scăzut în comparație cu sistemele de alimentare cu apă. Aproximativ 91% din localitățile urbane și doar 8% din localitățile rurale ale RDS au sisteme centralizate de canalizare, având conectate doar 52% din populația urbană și aproximativ 1% din populație rurală. Ponderea totală a populației conectate la sistemele de canalizare în RDS este estimată la aproximativ 14%, în timp ce rata de conectare la nivel de țară este aproximativ 30%. Estimarea detaliată privind acoperirea cu serviciile de canalizare în Regiunea Sud este prezentată în figurile 7-5 și 7-6.

Figura 7-5. Rata de acces a localităților la serviciile de canalizare în 2013

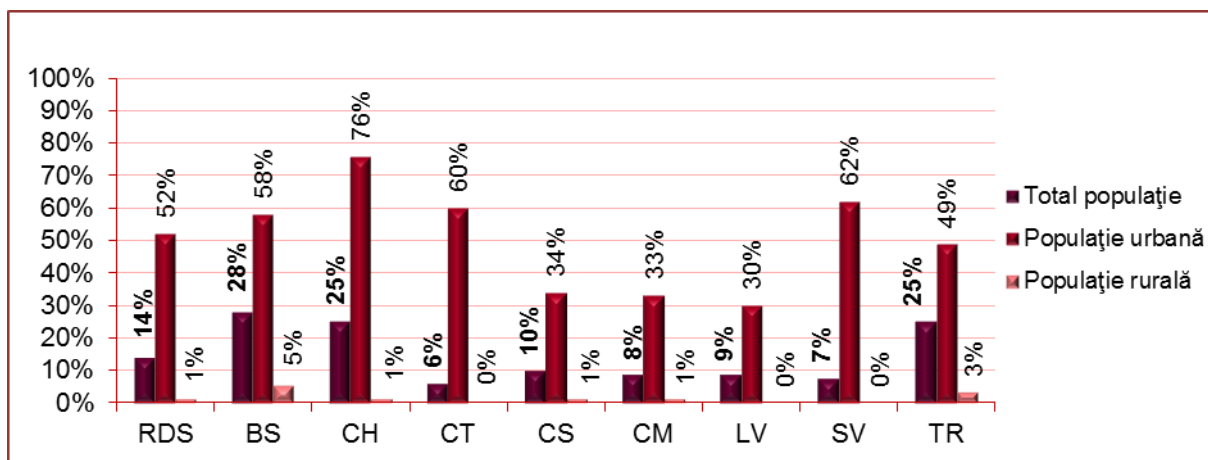
Sursa: Program regional sectorial de alimentare cu apă și de canalizare pentru Regiunea de Dezvoltare Sud

Analiza intraregională a gradului de acoperire cu serviciile de canalizare relevă poziția fruntașă a raionului Basarabeasca și a raionului Cahul, unde 28% și respectiv 25% din populație este conectată la sistemele de canalizare. Deși raionul Taraclia este de asemenea în proporție de 25% asigurat cu aceste servicii, rata populației urbane conectate la rețeaua de canalizare, fiind de 49%, este chiar mai joasă decât media regională pentru mediul urban (52%). Valorile cele mai joase pentru rata de acces la serviciile de canalizare sunt înregistrate în raioanele Cantemir (6%) și Ștefan Vodă (7%). În conformitate cu Programul Regional Sectorial de Alimentare cu Apă și de Canalizare pentru Regiunea de Dezvoltare Sud, mediul urban este prioritar față de mediul rural pentru extinderea serviciilor de canalizare. Sub acest aspect, o situație nefavorabilă este înregistrată mai ales în raioanele Leova și Cimișlia, unde doar 30% și respectiv 33% din populație urbană are acces la sistemele centralizate de canalizare.

Calitatea serviciilor de canalizare este foarte redusă. Deși toate zonele urbane au stații de epurare a apelor uzate, majoritatea instalațiilor existente de epurare sunt deteriorate și nu sunt operaționale. Actualmente, tratarea mecanică este prevăzută pentru toate apele uzate urbane, în

timp ce tratarea biologică există doar în orașul Cahul. Calitatea apelor uzate epurate în toate zonele urbane, cu excepția orașului Cahul, nu corespunde normelor de deversare existente.

Figura 7-6. Rata de acces a populației la serviciile de canalizare în 2013

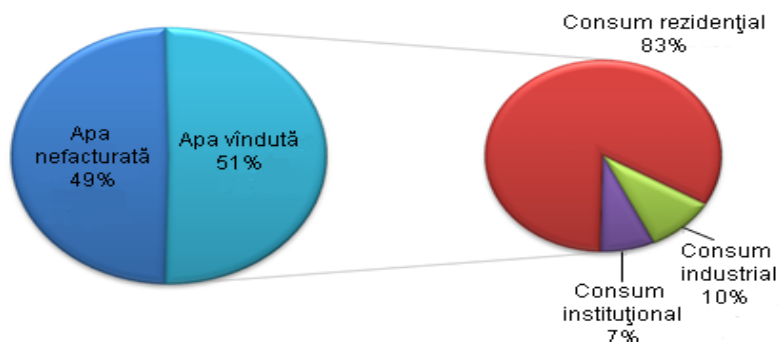
Sursa: Program regional sectorial de alimentare cu apă și de canalizare pentru Regiunea de Dezvoltare Sud

Consumul de apă

În prezent, nu există date veridice cu privire la producția și consumul de apă în zonele rurale. Estimările prezentate mai jos sunt făcute în baza datelor furnizate de întreprinderile municipale, membre ale Asociației Moldova Apa-canal. Este de remarcat faptul, că datele prezentate se referă doar la consumul din sistemele publice de alimentare cu apă, în timp ce industria se alimentează din foraje de adâncime private. Actualmente o evidență structurată a consumului industrial nu este disponibilă.

Analiza bilanțului apei (vezi figura 7-7) relevă că doar 51% din apa totală produsă este vîndută consumatorilor, în timp ce 49% este considerată apă nefacturată. Gospodăriile rămîn consumatori majori de apă potabilă în regiune. Circa 83% din apa totală vîndută este utilizată de către sectorul rezidențial, în timp ce consumul industrial este de circa 10%, iar consumul instituțional 7%.

Figura 7-7. Structura estimată a consumului de apă în RDS în 2011

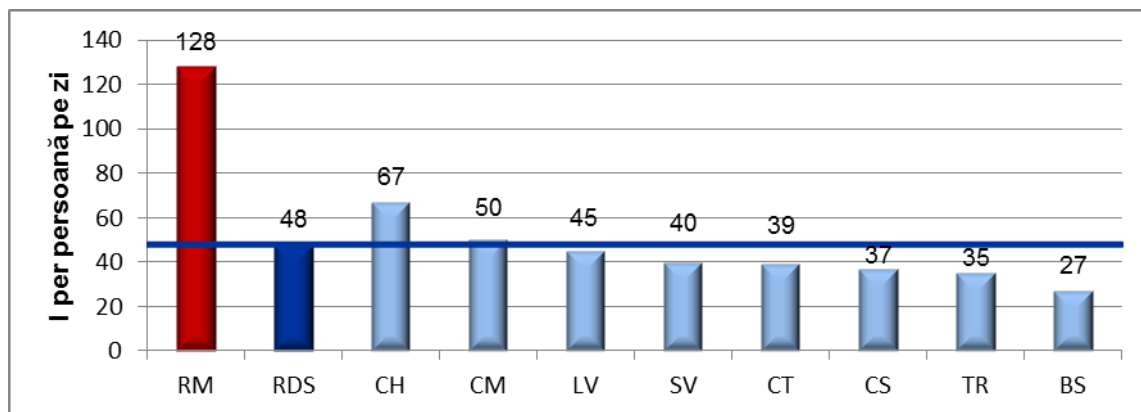

Sursa: Asociația Moldova Apa-canal, www.amac.md

Consumul mediu specific de apă în Regiunea Sud (vezi figura 7-8) este de circa 48 l/pers./zi, în timp ce consumul rezidențial este de circa 40 l/pers./zi. Ratele actuale pe țară pentru consumul de apă sunt 128 l/pers./zi pentru consumul total și 99 l/pers./zi pentru consum rezidențial. La nivelul

raioanelor din RDS, consumul de apă depășește media regională doar în raioanele Cahul și Cimișlia cu valorile de 67 l/pers./zi și respectiv 50 l/pers./zi. Cel mai redus consum de apă se înregistrează în raioanele Basarabeasca (27 l/pers./zi) și Taraclia (35 l/pers./zi).

Figura 7-8. Consumul specific de apă în zonele urbane din Regiunea Sud în anul 2011

Sursa: Asociația Moldova Apa-canal, www.amac.md

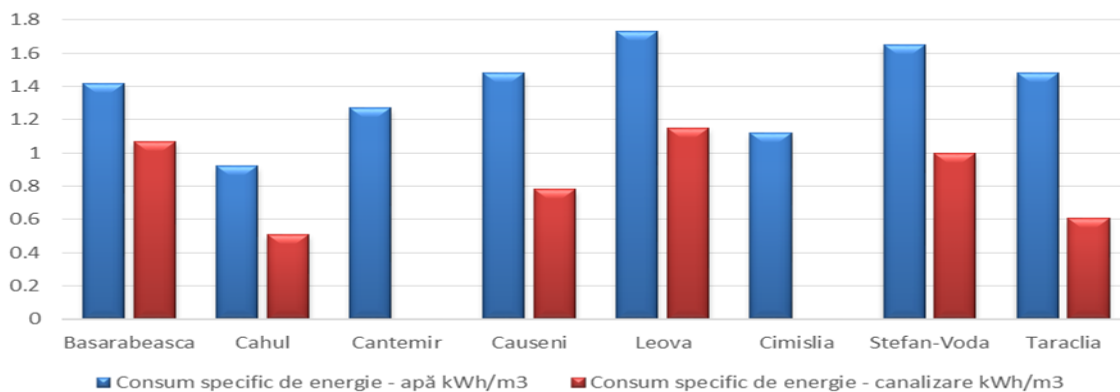
Nivelul de dezvoltare a sistemelor de canalizare prin conducte este mai scăzut. Chiar și în zonele urbane rata de întoarcere a apelor uzate este de circa 70% din apa vîndută. Consumatorii instituționali și industriali au o pondere de circa 35% din toate apele uzate deversate în sistemul public de canalizare.

Eficiența operațională

Eficiența operațională a serviciilor AAC existente în Regiunea Sud, în general, rămîne la nivel scăzut. Majoritatea companiilor au un număr exagerat de personal (peste 10 specialiști la 1.000 de conexiuni), neasigurînd utilizarea și întreținerea corespunzătoare a instalațiilor existente. Volumul apei nefacturate atinge rata de 50% din volumul total net produs, în timp ce stațiile de pompare funcționează în mod ineficient, avînd drept rezultat un consum ridicat de energie.

Consumul specific de energie pentru serviciile de apă și de canalizare în localitățile urbane este prezentat în figura 7-9.

Figura 7-9. Consumul specific de energie pentru serviciile de apă și de canalizare, kWh/m³, anul 2011

Sursa: Asociația Moldova Apa-Canal, www.amac.md

Tratarea biologică a apelor uzate nu se efectuează în majoritatea stațiilor de epurare urbane, ceea ce duce la un consum de energie pentru servicii de canalizare relativ redus. În același timp, serviciile de canalizare curente nu asigură respectarea cerințelor standardelor de mediu. Drept urmare, consumul de energie va crește considerabil după implementarea unei tehnologii de tratare biologică corespunzătoare.

Deși regulamentele existente solicită ca sistemele urbane să fie operate de un personal calificat, drept urmare a migrației, îmbătrînirii forței de muncă, politicii tarifelor joase, etc. se poate presupune că expertiza tehnică a operatorilor mici locali nu este corespunzătoare, deși există un număr excesiv de personal.

Impactul schimbării climei, combinat cu insuficiența apei la nivelul regiunii, arată că asigurarea alimentării cu apă în viitor impune o planificare urbană integrată. Dezvoltarea urbană în zonele geografice cu deficit de apă necesită o gestionare atentă din perspectiva accesului limitat la sursele de apă potabilă.

În anul 2014 ADR Sud printr-o abordare participativă, cu suportul GIZ (Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit GmbH), a elaborat Programul Regional Sectorial de Alimentare cu Apă și de Canalizare pentru Regiunea de Dezvoltare Sud. Pentru o analiză amplă a sectorului AAC, familiarizarea cu viziunea și direcțiile prioritare de dezvoltare a acestuia în RDS, cititorul este îndemnat să consulte programul dat¹².

7.2. Gestionarea deșeurilor

Regiunea dispune de o infrastructură slab dezvoltată pentru gestionarea deșeurilor. Tehnologiile avansate nu sunt aplicate, preponderent din cauza suportabilității reduse a populației pentru costurile aferente, precum și din cauza unui control necorespunzător privind respectarea standardelor ecologice. Răspîndirea practicilor de reutilizare și reciclare a deșeurilor este foarte limitată.

Regiunea dispune de o infrastructură slab dezvoltată pentru gestionarea deșeurilor. Tehnologiile avansate nu sunt aplicate, preponderent din cauza suportabilității reduse a populației pentru costurile aferente, precum și din cauza unui control necorespunzător privind respectarea standardelor ecologice. Răspîndirea practicilor de reutilizare și reciclare a deșeurilor este foarte limitată.

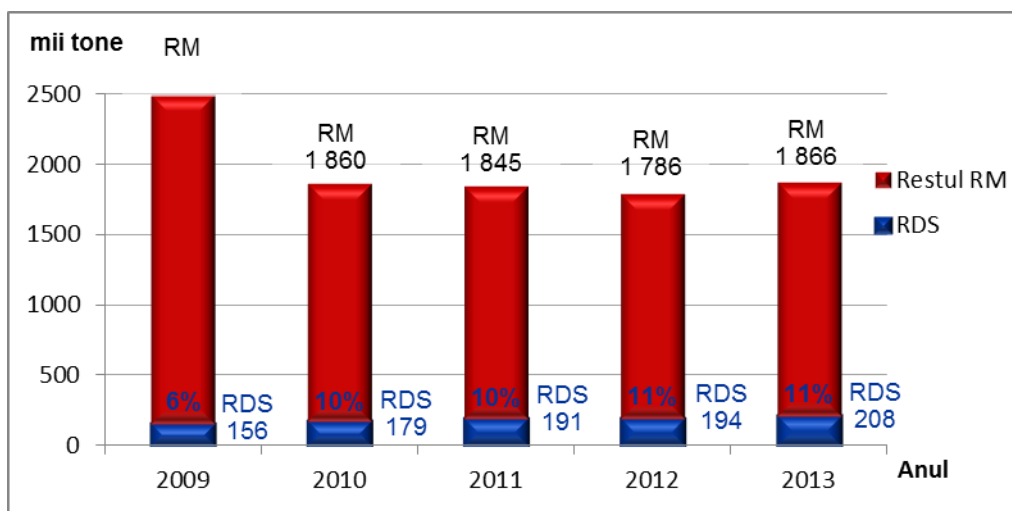
Actualmente în RDS aproape fiecare localitate dispune de cîte un depozit de deșeuri. Astfel, în ansamblu în regiune există circa 200 de depozite, din care majoritatea nu sunt autorizate. Unele din ele sunt clasificate ca depozite, care trebuie să fie de urgență închise. Ariile de depozitare sunt deseori create ad-hoc, fără aplicarea unor măsuri de protecție a mediului.

---

¹² Programul Regional Sectorial de Alimentare cu Apă și de Canalizare pentru RDS poate fi accesat la http://www.adrsud.md/public/files/Program_regional_sectorial_AAC.pdf

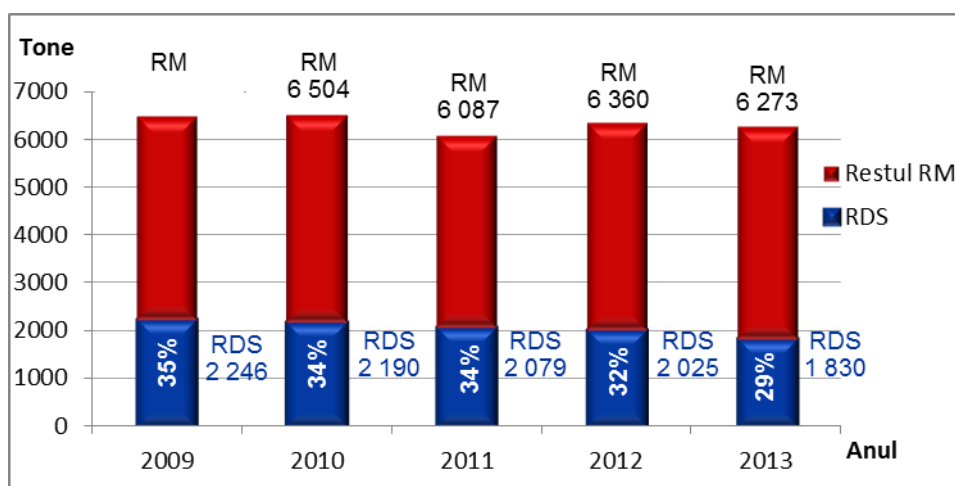
Figura 7-10. Evoluția cantității de deșuri de producție și consum generate în perioada 2009-2013

Sursa: BNS, baza de date „StatBank”

Dinamica volumului deșeurilor de producție și consum generate este ilustrată în figura 6-10¹³. În baza datelor furnizate de prestatorii serviciilor de salubritate poate fi constatată o creștere continuă a volumului de deșuri generate în regiune în perioada 2009-2013. Această dinamică regională se deosebește de cea înregistrată per ansamblu în Republica Moldova, unde se remarcă o reducere semnificativă în anul 2010 și un nivel în mare măsură stabil în perioada 2010-2013. Drept rezultat al acestor dinamici diferite, ponderea regiunii în formarea deșeurilor de producție și consum s-a ridicat de la 6% în anul 2009 la 11% în anul 2013. Conform celor mai optimiste estimări, doar pînă la 8% din deșuri generate în RDS sunt reciclate. Acest nivel este inferior celui oficial înregistrat în medie în Republica Moldova (23%) și mai ales celui din UE (39%).

Figura 7-11. Evoluția cantității stocate de deșuri toxice în perioada 2009-2013

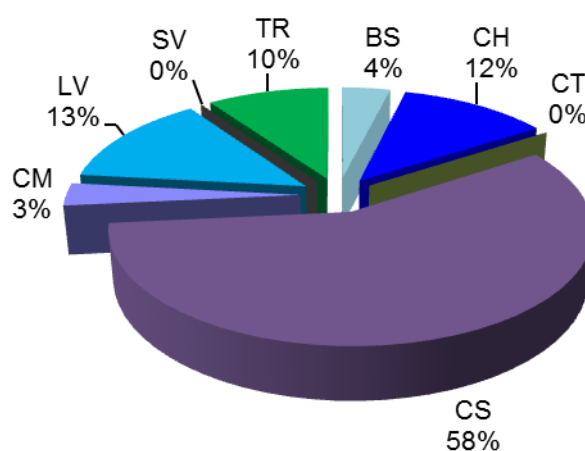

¹³ În analiză au fost utilizate în mare măsură datele oficiale oferite de Biroul Național de Statistică. Totuși, după o examinare mai profundă a fost constată nevoia de a recalcula cantitatea de deșuri generate în raionul Basarabeasca în anii 2012 și 2013. Aceste valori a fost estimate ca media aritmetică a cantității generate în decursul a 3 ani precedenți. Ulterior, indicatorii ce țin de cantitatea de deșuri generate în RDS și Republica Moldova în anii 2012 și 2013 au fost ajustați corespunzător.

Sursa: BNS, baza de date „StatBank”

Gestionarea deficientă a deșeurilor în regiune are repercusiuni negative asupra mediului înconjurător și asupra calității vieții. Un motiv major de îngrijorare reprezintă generarea și gestionarea necorespunzătoare a deșeurilor toxice. Totuși, analiza variației stocurilor de deșeuri toxice în regiune (vezi figura 7-11) în perioada 2009-2013 permite constatarea unei ameliorări a situației în acest domeniu. Deși la nivel național volumul existent de deșeuri toxice variază în ambele sensuri de la un an la altul, în RDS se înregistrează o scădere continuă a cantității acestei categorii de deșeuri în decursul perioadei de referință. Astfel, comparativ cu anul 2009 stocurile de deșeuri toxice s-au redus cu aproape 19% și au ajuns la nivelul de 1830 tone în anul 2013. Din cantitatea totală a deșeurilor toxice din Republica Moldova, 29% sunt stocate pe teritoriul RDS.

Figura 7-12. Ponderea raioanelor în stocurile existente de deșeuri toxice în RDS în anul 2013

Sursa: BNS, baza de date „StatBank”

Repartizarea cantității existente a deșeurilor toxice în interiorul regiunii este puternic disproporționată (vezi figura 7-12). Astfel, povara cea mai mare în gestionarea deșeurilor toxice le revine autorităților din raionul Căușeni. Pe teritoriul acestui raion sunt amplasate 58% din stocurile de deșeuri toxice existente în RDS, sau, raportat la nivel național, 17% din stocurile existente în Republica Moldova. Prin urmare, cu prilejul planificării măsurilor de eliminare a deșeurilor toxice sau de îmbunătățire a sistemului de gestionare a acestora, raionului Căușeni ar trebui acordată cea mai înaltă prioritate.

Serviciile de gestionare a deșeurilor sunt prestate, în mare măsură, doar în mediul urban. Ținând cont că doar 26% din populație locuiește în orașe, rata de acoperire cu serviciile de salubritate nu depășește nivelul de 20%¹⁴.

În anul 2013 a fost formată Asociația pentru Managementul Deșeurilor În Regiunea de Dezvoltare Sud (AMD Sud). Fiind constituită de unitățile administrativ-teritoriale de nivelul I și II, AMD Sud își vede rolul în facilitarea gestionării eficiente a deșeurilor în regiune și în atragerea investițiilor în acest sector.

¹⁴ În anul 2010, conform estimărilor făcute de experți în cadrul proiectului „Guvernarea deșeurilor –ENVP Est”, rata de acoperire a populației cu serviciile de colectare a deșeurilor constituia 15%. În prezent, în absența datelor privind serviciile de salubritate, calcularea exactă a ratei actuale de acoperire nu a fost posibilă.

Consiliul Regional pentru Dezvoltare Sud a aprobat în anul 2011 Strategia de Gestionare a Integrată a Deșeurilor Solide în Regiunea de Dezvoltare Sud, cu orizontul de planificare 2011-2025. Elaborarea documentului a fost realizată cu suportul companiei de consultanță EPTISA și finanțată din fondurile UE. În scopul familiarizării cu prevederile referitoare la dezvoltarea sectorului de gestionare a deșeurilor solide în RDS, cititorul este îndemnat să consulte acest document¹⁵.

7.3. Asigurarea cu gaze naturale

Asigurarea cu gaze naturale a localităților RDS este prevăzută de la conductele de gaze magistrale cu presiune înaltă. Pe teritoriul RDS trece conducta magistrală de gaze naturale Grebenchi–Tocuz–Orlovka și ramificațiile de la ea spre mun. Chișinău, Hâncești și Leova.

Conform datelor furnizate de "Moldovagaz" la situația din 01.01.2014 nivelul gazificării localităților din Republica Moldova era de 58,6%. În RDS acest indicator avea valoarea de 76,9% sau cu 18,3 la sută mai mare ca media pe țară. Toate raioanele regiunii au acces la servicii de gazificare. Localitățile raioanelor Taraclia și Ștefan Vodă, sunt totalmente gazificate. În ultimii trei ani au fost construite și date în exploatare gazoductul-branșament și stația de distribuție a gazelor (SDG) or. Cantemir fapt care va permite în perspectivă asigurarea cu gaze naturale a potențialilor consumatori din 28 localități ai raionului Cantemir. În același timp, în această perioadă la nivelul RDS sau efectuat lucrări la mai multe proiecte investiționale de construcție a gazoductelor dintre sate în raioanele Leova și Cimișlia.

Livrarea gazelor naturale consumatorilor din RDS este efectuată de compania SA "Moldovagaz" prin intermediul a 4 întreprinderi de distribuție regionale: SRL „Cahul-gaz”, SRL „Cimișlia-gaz”, SRL „Ștefan Vodă-gaz” și SRL „Taraclia-gaz”. Aria de deservire a acestor 4 întreprinderi specializate se extinde asupra 8 raioane din RDS.

La data de 1 ianuarie 2014 numărul total al consumatorilor de gaze naturale din RDS a constituit 87941 beneficiari dintre care 1670 agenți economici și 86271 consumatori casnici. Consumatorii de gaze naturale prin sisteme de gazificare din RDS constituie circa 13,5 la sută din total pe țară. Consumatorii casnici în RDS constituie 98,1% din totalul consumatorilor, față de 98,2 media pe țară (vezi tabelul 7-2).

---

¹⁵ Strategia de Gestionare Integrată a Deșeurilor Solide în RDS poate fi accesată la <http://www.adrsud.md/public/files/deseuri/Strategia_de_gestionare_integrata_a_deseurilor.pdf >

Tabelul 7-2. Numărul consumatorilor de gaze naturale din RDS după întreprinderea de distribuție

Denumirea întreprinderii de distribuție	Numărul consumatorilor, total		2013 raportat la 2012,%	Ponderea consumatorilor în anul 2013	
	2012	2013		non casnici	casnici
TOTAL Țară	641663	653720	101,9	1,8	98,2
TOTAL RDS	86618	87941	101,5	1,7	98,1
SRL „Cahul-gaz”	26854	27295	101,6	2,2	97,6
SRL „Cimișlia-gaz”	20540	20916	101,8	1,9	98,0
SRL „Ștefan Vodă-gaz”	26596	27055	101,7	1,2	98,6
SRL „Taraclia-gaz”	12628	12675	100,4	1,5	98,4

Sursa: S.A. „Moldovagaz”

Deși urmărim un proces de creștere a numărului consumatorilor atât la nivel de țară cât și la nivelul regiunii, volumul de gaze livrate (mii m³) este în permanentă scădere. Acest lucru este influențat direct de scăderea consumului de gaze la consumatorii casnici ca urmare a abandonului de locuințe de către cetățenii care au migrat, ca regulă la muncă peste hotarele țării, și în același timp de scăderea capacității de plată a consumatorilor casnici din gospodăriile individuale care refuză utilizarea gazelor naturale pentru încălzirea locuințelor.

În anul 2013 S.A. „Moldovagaz” și întreprinderile de distribuție au livrat consumatorilor gaze naturale în volum total de 945,3 mln.m³, și a încasat 5786,7 mln. lei. Volumul gazelor livrate consumatorilor din RDS a fost de 49,6 mln m³ sau 5,3 la sută din volumul de gaze livrat pe țară.

Tabelul 7-3.

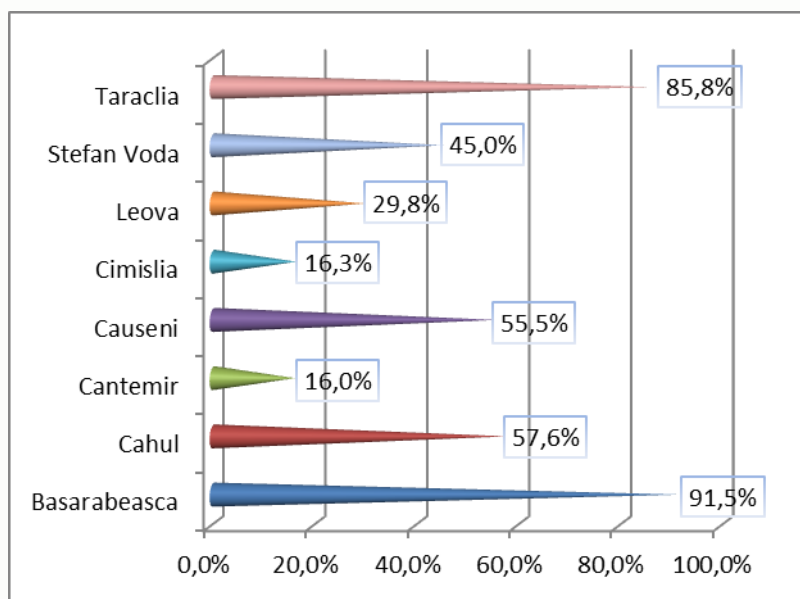
Denumirea întreprinderii de distribuție	Volumul, (mii m ³)
TOTAL RM	945300
TOTAL RDS	49640
SRL „Cahul-gaz”	19385
SRL „Cimișlia-gaz”	11844
SRL „Ștefan Vodă-gaz”	12566
SRL „Taraclia-gaz”	5845

Sursa: S.A. „Moldovagaz”

Astfel un consumator din RDS a consumat în anul 2013 gaze naturale în volum de 0,56 mii m³ față de 1,45 mii m³ consumați de un consumator în mediu pe țară. Acest decalaj încă o dată confirmă că în RDS atît agenții economici consumatori de gaze înregistrează un consum destul de mic, dar preponderent consumatorii casnici nu își pot permite utilizarea acestui serviciu destul de costisitor raportat la veniturile populației.

Ponderea caselor și apartamentelor gazificate în RDS în anul 2012 a atins nivelul de 47,2 la sută. Cele mai multe case și apartamente gazificate sunt în raioanele Taraclia (85,8%) și Basarabeasca (91,5%). Cel mai mic nivel de gazificare se atestă în raioanele Cantemir (16%) și Cimișlia (16,3%), (vezi figura 7-13).

Figura 7-13. Ponderea locuințelor gazificate centralizat în raioanele RDS în anul 2012, %

Sursa: IDAM 2012

În același timp trebuie de menționat, că potențialul de furnizare a gazului natural de către operatorii de servicii specializate din regiune sub aspectul infrastructurii, depășește considerabil capacitățile valorificate în prezent, ceea ce va permite la momentul solicitărilor sporite din partea consumatorilor de a face față acestei provocări.

7.4. Asigurarea cu energie electrică și termică

Asigurarea cu energie electrică a RDS se realizează prin intermediul rețelelor ÎCS „Red Union Fenosa” SA denumită din anul 2011 Gas Union Fenosa, care asigură 100% din consumul de energie electrică în regiune.

Toate localitățile RDS sunt conectate la rețelele electrice. Infrastructura de distribuție a energiei electrice în regiune este suficientă pentru racordarea la sistemul existent a unui număr în creștere de consumatori finali. Ca și în cazul serviciului de alimentare cu gaze naturale principalul consumator de energie electrică este sectorul casnic. BNS furnizează date privind ponderea locuințelor dotate cu iluminare electrică doar pe zone statistice, fără a dezagrega acestea din urmă

pe raioane componente ale zonei. Astfel pe zona statistică sud, care include cele 8 raioane ale RDS și UTAG, BNS calculează pentru anul 2013 o pondere de 99,9 la sută a locuințelor dotate cu energie electrică.

O provocare, la care deși se lucrează în ultimii ani, dar care rămîne să persiste în continuare este iluminarea stradală a localităților RDS. Realizarea unui iluminat stradal corespunzător determină, în special, reducerea considerabilă a cheltuielilor directe și indirecte a APL care este gestionarul acestor sisteme, reducerea numărului de accidente pe timp de noapte, reducerea numărului de agresiuni contra persoanelor, îmbunătățirea climatului social și cultural prin creșterea încrederii și siguranței activităților pe durata serii. BNS nu furnizează date statistice privind starea actuală de lucruri în acest sector nici la nivelul regiunilor, nici dezagregate pe raioane. În acest context este imposibil de a face o analiză a necesităților, inclusiv investiționale la acest compartiment. În raportul specializat "Infrastructura edilitară și activitatea de salubritate în localitățile urbane în anul 2013" elaborat de BNS sunt menționate 5 orașe din RDS în care au fost făcute investiții în iluminatul stradal din localitate în anul 2013. Este vorba de orașele Basarabeasca, Leova și Iargara (r-nul Leova), unde lungimea străzilor iluminate s-a mărit cu respectiv 5 km (de 2 ori), 9 km (de 1,7ori) și 3 km (40,0%). Orașele Cahul și Căușeni au investit în modernizarea sistemului existent prin înlocuirea lămpilor existente cu lămpi cu natriu.

Dar este cunoscut faptul că problema există, că APL lucrează în vederea identificării surselor de finanțare, inclusiv externe pentru implementarea proiectelor investiționale în acest domeniu. Accentul este pus pe utilizarea tehnologiilor moderne în vederea eficientizării consumului de energie electrică.

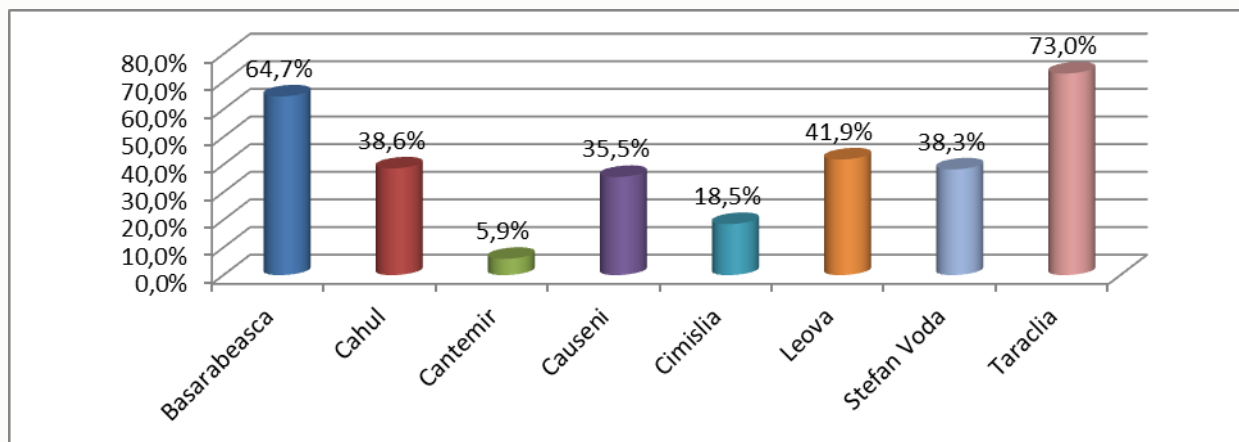
Alimentarea cu energie termică este o problemă pentru locuitorii și instituțiile din regiune. În mare parte în perioada de pînă la '99 blocurile locative au fost alimentate cu energie termică centralizat de la centralele termice. În prezent, conform unui raport prezentat de ANRE, în RDS pe parcursul anului 2013 serviciile publice de alimentare cu energie termică prin sistemele centralizate au fost asigurate de către 3 operatori monitorizați de această instituție, care desfășoară activitățile de prestare a serviciilor nominalizate în 3 orașe din RDS: Cahul, Cîmișlia și Ștefan Vodă. 95,5 la sută din agentul termic produs de aceste 3 întreprinderi a fost furnizat instituțiilor publice și doar 5% consumatorilor casnici. Principala cauză a micșorării volumului energiei termice livrate de către operatorii de servicii specializate în ultimii ani a fost rezilierea contractelor de livrare a energiei termice de către consumatori.

Astfel, locuitorii blocurilor locative din localitățile care sunt gazificate și-au construit cazangerii autonome, unii au construit sobe în blocuri, iar alții folosesc mijloace electrice pentru generarea căldurii în timp de iarnă. O situație similară este și în instituțiile publice care fie și-au construit cazangerii autonome fie au construit sobe. În sectorul particular (casele pe pămînt) atît din mediul urban, cît și din cel rural se folosesc sobele și centralele autonome. Sursele de energie sunt lemnele, cărbunii și gazele naturale. Este dificilă asigurarea instituțiilor de învățămînt cu energie termică. Nu sunt resurse suficiente pentru aprovizionarea acestora cu energie termică și pentru repararea sistemelor termice uzate. Una din soluțiile eficientizării consumului de energie termică este valorificarea surselor regenerabile de energie, prin instalarea bateriilor solare, a cazanelor pe bază de biomasă și a altor tipuri de utilaje moderne.

Ministerul economiei prin sursa de date IDAM prezintă ponderea locuințelor dotate cu încălzire (exclusiv sobele) în RDS în proporție de 36 la sută. În figura 7-14 sunt prezentate date privind ratele caselor și apartamentelor asigurate cu încălzire (exclusiv sobele) pe raioanele RDS. Cele

mai înalte rate de asigurare cu încălzire se înregistrează în raioanele Taraclia (73%) și Basarabeasca (64,7%), iar în cele mai scăzute rate în raioanele Cantemir (5,9%) și Cimișlia(18,5).

Figura 7-14. Ponderea locuințelor asigurate cu încălzire (exclusiv sobele) în raioanele RDS în anul 2012, %

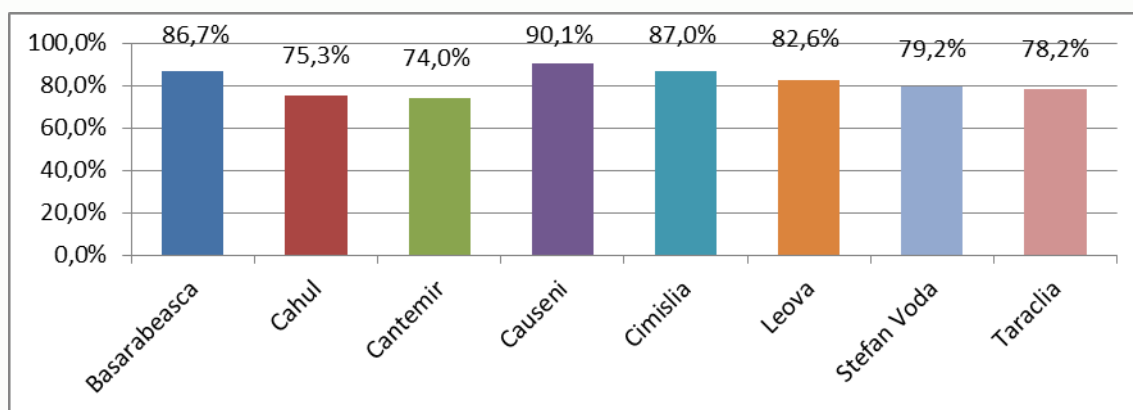

Sursa: IDAM, 2012

7.5. Servicii de telefonie fixă, mobilă și acces la internet

Serviciile de telefonie fixă în RDS sunt asigurate preponderent de către filialele întreprinderii de stat SA „Moldtelecom”, 8 la număr, dar și de alți 4 furnizori de servicii specializați. Nivelul de asigurare a gospodăriilor cu posturi telefonice pe țară este de aproximativ 89,6 la sută. RDS se află pe poziția a doua după mun. Chișinău cu 86,1 la sută din gospodării conectate la rețeaua de telefonie fixă, depășind media pe țară cu 3,5%. Rețeaua de telecomunicații pe parcursul ultimilor ani a înregistrat o dezvoltare care poate fi exprimată atât în indici cantitativi, cât și calitativi. Au fost înlocuite centralele automate și manuale cu cele digitale. Fiecare raion al regiunii are nodul său și deține centrală de legătură raională. Conform datelor din IDAM (vezi figura 7-15), în anul 2012, cele mai multe case și apartamente telefonizate se înregistrează în raioanele Căușeni (90,1%) și Cimișlia (87%) și cele mai puține în raioanele Cantemir (74%) și Cahul (75,3%).

Figura 7-15. Ponderea locuințelor telefonizate (fix) pe raioanele RDS, anul 2012,%

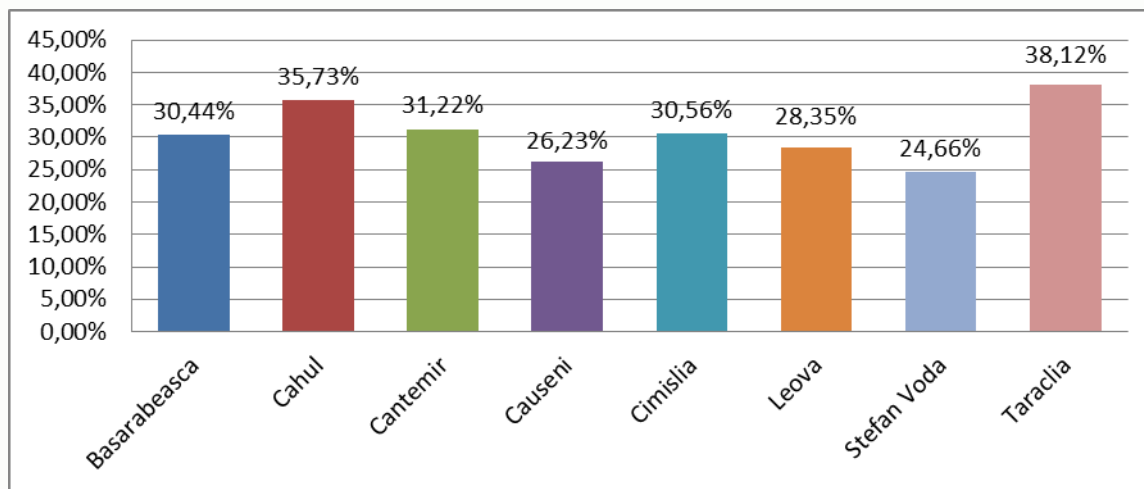
Sursa: IDAM, 2012

Piața de telefonie mobilă în RDS este reprezentată de 3 furnizori de servicii S.A. „Orange Moldova”, S.A. „Moldcell” și S.A.„Moldtelecom” sub marca comercială ”Unite”. În ultimii ani se remarcă o tendință de creștere constantă a numărului de utilizatori. Conform datelor furnizate de Agenția Națională pentru Reglementare în Comunicații Electronice și Tehnologia Informației a Republicii Moldova (ANRCETI), total pe țară numărul de abonați ai telefoniei mobile în anul 2013 a atins cifra de 4 mln. 431 mii persoane, ceea ce constituie 1,24 telefoane per cap de locuitor. Pe regiuni și raioane nu avem date disponibile, dar este evident că telefonია mobilă devine un serviciu foarte solicitat și util.

Accesul la internet, de rînd cu alte tipuri de utilități moderne cum ar fi telefonია mobilă și televiziunea digitală, în ultima perioadă a înregistrat o ascensiune impunătoare. Furnizorii de servicii internet, fiind în concurență permanentă, își propun să asigure beneficiarilor servicii de calitate, și la prețuri rezonabile. Conform site-ului de profil www.netindex.com, la 31.03.2014 viteza medie de acces (de descărcare) la Internet în R. Moldova era de 31,4 Mbps (în creștere cu circa 10Mbps timp de un an). La acest indicator țara noastră a urcat timp de un an patru trepte și s-a clasat pe locul 16 în lume. În RDS ca și în întreaga țară în ultimii ani au fost modernizate rețelele de servicii fiind introdusă preponderent fibra optică. Conform datelor furnizate de ANRCETI în RDS sunt înregistrați 51.812 mii abonați la internet la puncte fixe. Ponderea locuințelor dotate cu internet la puncte fixe în RDS variază pe raioane de la 25 la 38%(vezi figura 7-16).

Figura 7-16. Acces la internet la punctele fixe în raioanele RDS la 01.01.2014, ponderea la 100 locuințe, %

Sursa: ANRCETI, *Evoluția pieței de comunicații electronice în anul 2013*

Cele mai mari valori ale acestui indicator se înregistrează în raioanele Taraclia (38,12%) și Cahul (35,73%), cele mai mici în raioanele Ștefan Vodă (24,66%) și Căușeni (26,23).

Dacă este să concluzionăm la acest capitol, putem vorbi despre un progres vizibil în ultima perioadă în asigurarea accesului populației la serviciile publice de toate tipurile și în sporirea calității acestor servicii.

Asigurarea accesului populației la apă potabilă este un imperativ al timpului, este o obligație a APL indiferent de costuri și mijloace. Dacă ținem cont că resursele de apă potabilă existente în RDS sunt suficiente pentru a asigura accesul populației la acest bun, este necesar de a valorifica atât

potențialul de suprafață existent, râurile Nistru și Prut, precum și resursele de apă subterană. În raioanele Taraclia și Basarabeasca unde resursele de apă potabilă de calitate sunt limitate, există soluții prin conectarea la conducte centralizate din zonele adiacente unde există aceste resurse de apă. Sunt necesare investiții urgente în raioanele Leova și Cantemir unde doar 27 și respectiv 34 la sută din populație sunt conectate la sistemul public de alimentare cu apă.

Impactul schimbării climei, combinat cu insuficiența apei la nivelul regiunii, arată că asigurarea alimentării cu apă în viitor impune o planificare urbană integrată. Dezvoltarea urbană în zonele geografice cu deficit de apă necesită o gestionare atentă din perspectiva accesului limitat la sursele de apă potabilă.

Lipsa sistemelor de canalizare centralizate practic în toate localitățile rurale din regiune și în sectorul caselor particulare de locuit în marea majoritate a orașelor din RDS este o provocare care urmează a fi soluționată urgent pentru a exclude poluarea apelor subterane și a solului din motivul scurgerilor de ape reziduale în mediu. Necesită intervenții urgente și majoritatea instalațiilor existente de epurare din zonele urbane care sunt deteriorate și nu sunt operaționale.

Regiunea dispune de o infrastructură slab dezvoltată pentru gestionarea deșeurilor. Tehnologiile avansate nu sunt aplicate, preponderent din cauza suportabilității reduse a populației pentru costurile aferente, precum și din cauza unui control necorespunzător privind respectarea standardelor ecologice. Răspîndirea practicilor de reutilizare și reciclare a deșeurilor este foarte limitată. Existența unei strategii de gestionare a deșeurilor pentru RDS și a studiilor de fezabilitate pentru cele 3 subregiuni a creat platforma pentru APL din RDS de elaborare a proiectelor investiționale și aplicarea acestora pentru finanțare la fondurile naționale și internaționale.

Eficiența operațională a serviciilor publice, cu referire la AAC și MDS, existente în Regiunea Sud, este la un nivel foarte scăzut. Rămîne o provocare cooperarea intercomunitară și crearea operatorilor de servicii regionali care ar asigura calitatea și eficiența acestor servicii importante.

Asigurarea cu gaze naturale, energie electrică, accesul populației la servicii de telefonie fixă, mobilă și internet sunt organizate de companii prestatoare de servicii care au o arie de acoperire în întreaga regiune și peste hotarele ei. Deși gradul de acces la aceste servicii este destul de înalt, capacitatea redusă de plată a populației, mai cu seamă în localitățile rurale, scade din eficiența acestor servicii.

Capitolul 8. Infrastructura educațională, de sănătate și socială

Infrastructura socială, care cuprinde și infrastructura educațională și cea de sănătate este tipul de infrastructura, preponderent publică, care pe de o parte este o povară a bugetelor publice, dar care influențează direct sau indirect dezvoltarea populației unei regiuni și vorbește despre grija pe care o poartă statul față de cetățenii acestei regiuni/țări. În acest capitol se face o scurtă descriere a acestor tipuri de infrastructură existentă în RDS și utilizarea acesteia, precum și o descriere succintă a eficienței energetice a clădirilor publice din RDS.

8.1 Infrastructura educațională

Strategia de dezvoltare a educației pentru anii 2014-2020 a RM „Educația-2020” subliniază că educația constituie factorul de bază în crearea și transmiterea de noi cunoștințe și valori culturale general-umane și are un rol primordial în crearea premiselor pentru dezvoltarea umană durabilă și edificarea unei societăți bazate pe cunoaștere. Calitatea educației determină, în mare măsură, dezvoltarea unei țări/regiuni, calitatea vieții populației acesteia precum și creează oportunități pentru realizarea capacităților fiecărui cetățean.

Infrastructura educațională în RDS este reprezentată prin 269 instituții preșcolare, 242 școli și licee, 9 școli profesionale, 2 colegii și 2 universități. După apartenență sub aspect de întreținere, infrastructura fizică de învățământ este divizată în 2 tipuri: instituții/clădiri care se află la balanța APL (grădinițele, școlile și liceele) și sub administrarea ministerului de resort (școlile profesionale, colegiile și universitățile).

În RDS sunt concentrate 18,7 la sută din grădinițele din RM, 17,6% din numărul total de școli și licee, 14,8% din școlile profesionale și de meserii din țară și doar 5 la sută din numărul total de universități și colegii din țară. Cele mai multe instituții de învățământ de toate tipurile sunt concentrate în raioanele Cahul și Cantemir. Cele mai puține în Basarabeasca și Taraclia. (vezi tabelul 8-1).

Tabelul 8-1. Numărul instituțiilor de învățământ care funcționează în RDS, anul 2013

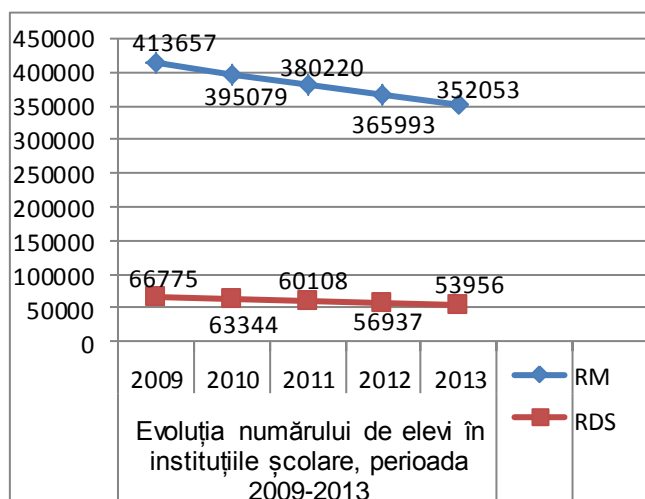
	Instituții preșcolare	Școli și licee	Școli profesionale și de meserii	Colegii	Instituții superioare de învățământ	Total instituții de învățământ
RM	1440	1372	61	45	32	2950
RDS	269	242	9	2	2	524
BS	12	10	0			22
CH	55	54	2	2	1	114
CT	47	34	0			81
CS	32	34	2			68
CM	38	31	1			70
LV	36	31	1			68
SV	30	29	2			61
TR	19	19	1		1	40

Sursa: BNS, baza de date „StatBank”

În marea lor majoritate edificiile instituțiilor de învățământ preșcolar și școlar au fost construite în timpul uniunii sovietice după proiecte tipizate. Capacitatea de găzduire a preșcolărilor și școlărilor în aceste instituții depășește cu mult numărul celor înscriși în instituții. În acest sens, randamentul utilizării suprafețelor este sub nivelul oricărei eficiențe. Acest decalaj este înregistrat practic în toate instituțiile, dar mai cu seamă în localitățile rurale. Numărul de copii în RDS înscriși la instituțiile preșcolare la 100 de locuri existente în aceste instituții în anul 2013 a fost de 68 față de 84 media pe țară. La nivelul RDS cifra aceasta variază între 53 de copii înscriși la 100 de locuri în raionul Leova, pînă la 82 în raionul Ștefan Vodă. Principala cauză a acestui decalaj pe lîngă declinul demografic și migrația intensă, mai este neangajarea în cîmpul muncii a părinților cu copii, ca consecință ținerea copiilor în familie pînă la vîrsta școlară, incapacitatea părinților de la sate de a plăti pentru întreținerea copiilor în instituțiile preșcolare, lipsa de cadre didactice în instituțiile din sate, etc.

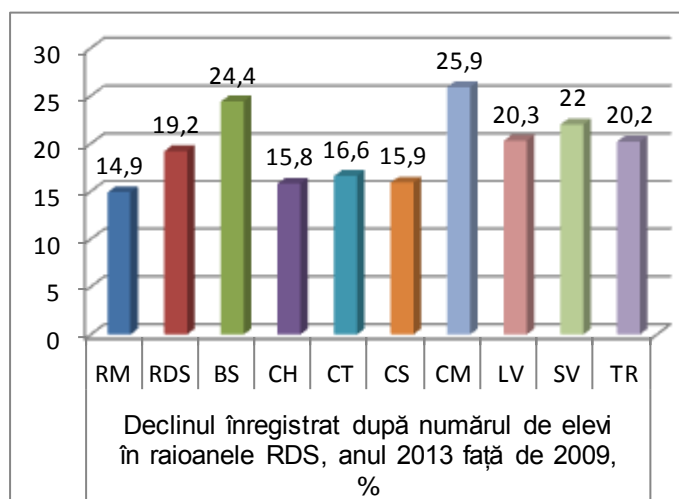
Declinul demografic înregistrat în ultima perioadă, atît la nivel de țară, cît și la nivelul RDS, precum și migrația excesivă a familiilor cu copii peste hotarele țării a condus la scăderea continuă a populației cuprinse în procesul educațional. În condițiile în care se atestă diminuarea numărului generațiilor tinere, procesul de reducere a populației școlare devine tot mai accentuat. Doar în ultimii 5 ani, 2009-2013, în RDS sa înregistrat o scădere a numărului de elevi din instituțiile școlare cu 23,6 la sută sau în mediu cu 3,3 mii elevi pe an, ceea ce este peste media pe țară cu 5 la sută. (vezi figura 8-1). La nivelul RDS cel mai mare declin al numărului de elevi în perioada 2009-2013 a fost înregistrat în raioanele Cimișlia (-26%) și Basarabeasca (-24%), (vezi figura 8-2).

Figura 8-1. Evoluția numărului de elevi în instituțiile școlare, perioada 2009-2013

Sursa: BNS, baza de date „StatBank”

Figura 8-2. Declinul înregistrat după numărul de elevi în raioanele RDS, anul 2013 față de 2009, %

Sursa: BNS, baza de date „StatBank”

În ultimii ani Ministerul Educației a promovat politica optimizării instituțiilor de învățământ din țară. În aceste condiții, s-a recurs la crearea școlilor de circumscripție, care vor îmbunătăți calitatea procesului de instruire, dar și a nivelului de pregătire a elevilor, iar utilizarea resurselor disponibile va fi mai eficientă. În RDS în contextul realizării acestei politici au fost închise 18 instituții de învățământ. Cele mai multe în raionul Cahul (4), cîte 3 în raioanele Cimișlia, Leova și Cantemir. Principala condiție pentru crearea școlilor de circumscripție este însă, modernizarea infrastructurii drumurilor spre aceste instituții precum și asigurarea cu transport a elevilor din alte localități.

Ca regulă, aproape fiecare instituție de învățământ necesită reparații capitale sau curente, corespunzător surse financiare considerabile. Necesită modernizare sistemele de utilități din edificiile respective. Deși în ultimii ani o parte din lucrările de întreținere și modernizare au fost efectuate atât din surse bugetare cât și din surse externe ale partenerilor de dezvoltare, nu s-a ținut cont de micșorarea în dinamică a numărului de copii care a generat și micșorarea numărului de beneficiari ale acestor tipuri de servicii. Corespunzător urmărim un randament scăzut în utilizarea mijloacelor financiare destinate reparațiilor și modernizărilor în instituțiile de învățământ din RDS.

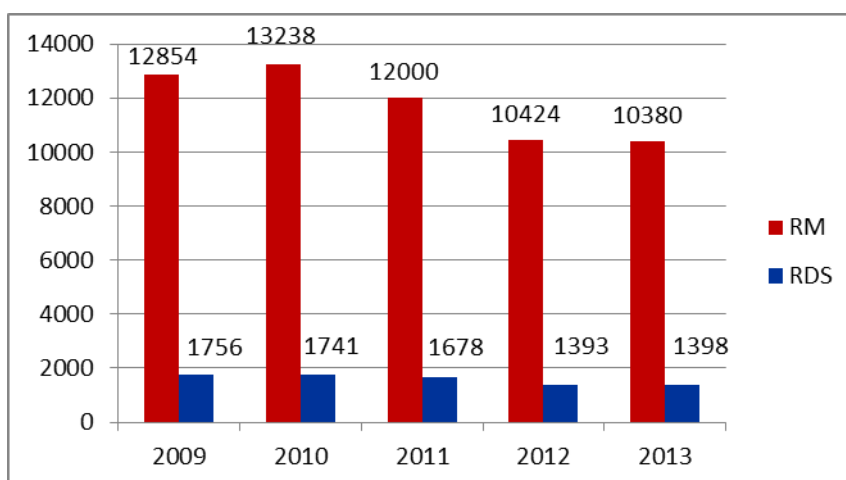
Începînd cu anul 2013, s-a propus reabilitarea mai multor grădinițe, școli și licee din RDS, prin finanțarea măsurilor de eficiență energetică a clădirilor cu sprijinul Fondului pentru Eficiență Energetică. În decursul anului 2015, în Regiunea de Dezvoltare Sud urmează să fie reabiliteate cu suportul Băncii Mondiale, cinci școli de circumscripție. Astfel vor fi realizate lucrări de renovare și reparație a acoperișurilor, sistemelor de încălzire, izolare termică a pereților a cinci școli de circumscripție din cele 30 existente în RDS.

Dacă instituțiile preșcolare și școlare preponderent se află la balanța APL, școlile secundar profesionale, colegiile și universitățile sunt structuri în subordinea directă a Ministerului Educației.

În RDS există 9 școli profesionale: câte 2 în raioanele Căușeni, Ștefan Vodă și Cahul și câte 1 în Cimișlia, Leova și Taraclia.

Specialitățile predominante sunt: bucătar, cosător, electro - gazo - sudor, tractorist, tencuitor, pietrar-zidar, tractorist. Dotarea tehnico-materială a instituțiilor de învățământ secundar profesional și mediu de specialitate a rămas la discreția administrației instituțiilor, investițiile la acest capitol fiind modeste. Datele oferite de BNS pentru perioada anilor 2009-2013, demonstrează reducerea numărului de absolvenți ai instituțiilor profesionale, cauzat de scăderea prestigiului acestor instituții în rândul tinerilor și lipsa interesului pentru învățământul secundar profesional și mediu de specialitate. În perioada de referință sa înregistrat o scădere cu circa 20 la sută a numărului absolvenților SP din RDS, ceia ce este puțin peste media pe țară (19%).

Fig. 8-3. Evoluția numărului de absolvenți a instituțiilor de învățământ secundar profesional în RDS, pentru perioada 2009-2013

Sursa: BNS, baza de date „StatBank”

În RDS activează 2 colegii, ambele în orașul Cahul, Colegiul de Medicină și Colegiul Industrial Pedagogic. Ca și la nivelul educației primare, secundare și profesionale și la colegii urmărim un proces de micșorare în perioada 2009-2013 a numărului de absolvenți de la 308 în 2009 pînă la 255 în 2013, sau cu circa 13 la sută.

Învățămîntul superior în RDS este reprezentat de Universitatea de Stat „B. P. Hașdeu” din Cahul, și Universitatea de Stat ”Grigore Țamblac” din or. Taraclia.

În cadrul universității de stat din or. Cahul activează mai multe centre: Centrul Francez de Resurse Școlare și Universitare, Centrul Englez de Resurse, Centrul de Documentare ONU, Centrul Pro-Europa Cahul, Clinica Juridică etc. Aceste centre asigură consultanță în ceea ce privește furnizarea de surse metodice și bibliografice, promovarea valorilor europene prin factorul lingvistic și altele. În prezent, universitatea are încheiate acorduri de cooperare și parteneriat cu 8 universități din Republica Moldova, 6 universități din România, 3 universități din Ucraina și 2 instituții de învățămînt superior din Franța (Centrul Universitar Jean-Francois Champollion și Universitatea Auvergne Clermont). Sunt fructuoase mai ales relațiile cu universitățile din cadrul Euroregiunii "Dunărea de Jos", îndeosebi cu Universitatea "Dunărea de Jos" din Galați.

Universitatea de Stat din or. Taraclia ”Grigorie Țamblac” este prima universitatea moldo-bulgară creată în RM.

Universitatea de Stat din or. Taraclia are 3 Catedre: Catedra de Filologie, Catedra de Istorie și Științe Sociale și Catedra de Pedagogie.

În perioada 2009-2013 , numărul absolvenților celor 2 universități din RDS s-a redus de la 790 în anul 2009 pînă la 378 în anul 2013.

Astfel urmărim o scădere continuă a numărului de persoane participante în sistemul de educație din RDS condiționată în primul rînd de situația demografică precară și de migrația excesivă a populației, preponderent tinere (informații mai detaliate privind domeniile de formare profesională în cadrul celor 3 tipuri de instituții de profil din RDS vezi în compartimentul 5.3. Profilul calificărilor și formării profesionale, Capitolul 5 Forța de muncă).

8.2 Infrastructura de sănătate

Starea de sănătate a populației este determinată de factori genetici, economici, sociali, culturali și de mediu și care la rîndul ei influențează contextul economic în care evoluează regiunea.

Sectorul de asistență medicală a RDS este reprezentat de 41 instituții medicale, inclusiv 8 spitale raionale, 2 policlinici independente și 31 instituții de asistență medicală primară, centre de sănătate și centre ale medicilor de familie. La fel există o rețea diversificată de cabinete stomatologice în mai multe localități ale RDS (vezi tabelul 7-2). Cele mai multe instituții medico-sanitare sunt concentrate în raionul Cahul (7), cele mai puține în raioanele Cimișlia și Cantemir (cîte 3).

Tabelul 8-2. Rețeaua instituțiilor medico-sanitare (persoane juridice) la 01.01.2014

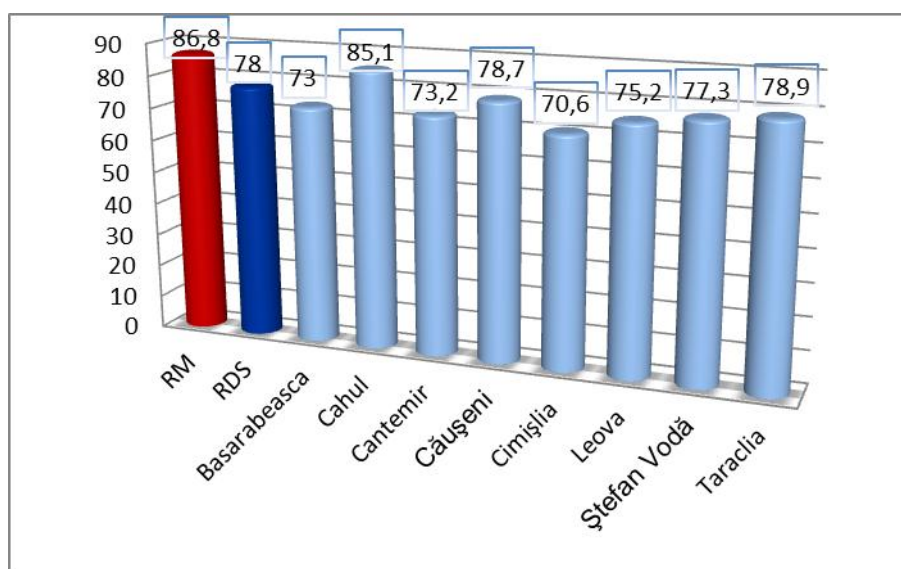
Unitatea teritorială	Total instituții	Spitale raionale	Policlinici independente/puncte medicale independente	Instituții AMP (CMF, CS)
RDS	41	8	2	31
Basarabeasca	4	1		3
Cahul	7	1	2	4
Cantemir	3	1		2
Căușeni	6	1		5
Cimișlia	3	1		2
Leova	6	1		5
Ștefan Vodă	6	1		5
Taraclia	6	1		5

Sursa: Centrul Național de Management în Sănătate

Spitalele raionale se află în patrimoniul administrațiilor publice locale de nivelul II (consiliilor raionale), acestea avînd obligația de a le întreține și reabilita, iar coordonarea resurselor materiale și umane se realizează la nivelul Ministerului Sănătății al Republicii Moldova. Echipamentele sunt achiziționate din bugetul de stat, sub coordonarea Ministerului Sănătății.

În anul 2013, instituțiile-medico sanitare la nivel de regiune au fost completate cu medici în proporție de 78 la sută, față de 86,8% media pe țară. Cel mai înalt grad de completare a instituțiilor medico-sanitare cu medici a fost înregistrat în raionul Cahul (85,1%), iar cel mai scăzut în raionul Cimișlia de 70,6% (vezi figura 8-4).

Figura 8-4. Completarea instituțiilor medico-sanitare cu medici (în %), anul 2013

Sursa: Centrul Național de Management în Sănătate

Unul din indicatorii care caracterizează accesul populației la servicii de sănătate este numărul medicilor, care revin la 10 mii locuitori. Dacă la nivel de țară acest indicator în anul 2013 avea valoarea de 29,6 medici la 10mii locuitori, atunci la nivelul RDS am avut 14,5 medici la 10 mii locuitori, practic de 2 ori mai puțini specialiști. Raionul Cahul este cel mai privilegiat în acest sens, aici la 10 mii locuitori revin 17 medici. Raionul Cantemir înregistrează cel mai mic număr de medici la 10 mii locuitori (11,1).

Asemenea și la personalul medical mediu, la nivel de regiune în anul 2013 am avut 50,5 specialiști la 10 mii locuitori, față de 63,4 media pe țară (vezi tabelul 8-3). Ca și în cazul medicilor, raionul Cahul deține întâietatea după numărul de personal mediu la 10 mii locuitori (54,4), iar raionul Cimișlia înregistrează cea mai mică valoare a acestui indicator (44,9).

Tabelul 8-3. Evoluția gradului de asigurare a populației cu medici și cu personal medical mediu la 10 mii locuitori

Unitatea teritorială	Total medici				Total personal medical mediu			
	Valoare absolută, nr.		la 10 mii loc.		Valoare absolută, nr.		la 10 mii loc.	
	2012	2013	2012	2013	2012	2013	2012	2013
RM	10570	10525	29,7	29,6	22788	22582	64	63,4
RDS	800	780	14,9	14,5	2751	2713	51,2	50,5
Basarabeasca	49	46	17	15,9	142	137	49,2	47,5
Cahul	224	221	17,9	17,7	694	679	55,6	54,4
Cantemir	69	72	11,1	11,6	315	317	50,6	50,9
Căușeni	130	126	14,2	13,8	480	466	52,4	50,9
Cimișlia	80	79	13,1	13	276	273	45,4	44,9
Leova	68	69	12,7	12,9	243	246	45,6	46,1
Ștefan Vodă	110	104	15,4	14,6	379	368	53,2	51,7
Taraclia	70	63	15,9	14,3	222	227	50,4	51,5

Sursa: Centrul Național de Management în Sănătate

Alt indicator care caracterizează accesul populației la servicii de sănătate este numărul de paturi în spitale, inclusiv care revin la 10 mii locuitori. La acest capitol RDS la fel este cu mult sub media pe țară, 28,3 paturi la 10 mii locuitori față de 52,6 media pe țară. Cel mai mare număr de paturi care revin la 10 mii locuitori se înregistrează în raionul Leova (35,6) și cele mai puține în raionul Căușeni (25,6) (vezi tabelul 8-4).

Tabelul 8-4. Gradul de asigurare a populației cu paturi pe profiluri (la 10 mii locuitori), anul 2013

Unitatea teritorială	Total paturi	
	Valoare absolută, nr.	la 10 mii loc.
RM	18730	52,6
RDS	1519	28,3
Basarabeasca	82	28,4
Cahul	339	27,1
Cantemir	190	30,5
Căușeni	235	25,6
Cimișlia	175	28,8
Leova	190	35,6
Ștefan Vodă	190	26,7
Taraclia	118	26,8

Sursa: Centrul Național de Management în Sănătate

Sub aspectul infrastructurii fizice, dacă în ultimul timp au fost construite edificii noi pentru centre de sănătate, o bună parte din spitalele raionale și policlinici raionale necesită mari investiții pentru a fi renovate și modernizate. Infrastructura de sănătate rămâne a fi destul de costisitoare la întreținere. Ponderea cheltuielilor pentru încălzirea edificiilor acestor instituții este de 38,5% în total cheltuieli. Din motivul, că practic 80 la sută din clădiri sunt construite cu cel puțin 20 de ani în urmă, sunt învechite sistemele de asigurare a acestor edificii cu căldură termică, nu există, sau nu funcționează sistemele de ventilare a încăperilor. Sunt necesare lucrări de reabilitare a clădirilor, care vor aduce la îmbunătățirea condițiilor pentru beneficiari și nu mai puțin important la economisirea banilor publici. Sub acest aspect merită sprijinite proiectele APL care vin să sporească eficiența energetică a clădirilor publice și utilizarea surselor alternative de energie, inclusiv regenerabile.

Totodată este necesar de continuat eficientizarea continuă a infrastructurii spitalicești, dotarea cu echipament modern și eficient din punctul de vedere al costului, implementarea tehnologiilor noi de tratament, externalizarea serviciilor spitalicești nemedicale, reprofilarea paturilor în paturi de îngrijire de lungă durată a pacienților cu maladii cronice, precum și alte măsuri ar putea reduce costurile fixe, pentru ca resursele rămase să fie direcționate spre ameliorarea calității serviciilor medicale.

8.3 Infrastructura socială

În RDS sunt active în prezent 62 furnizori de servicii sociale. Peste jumătate din aceștia oferă servicii de diferite tipuri rezidențiale și nerezidențiale, pentru diferite categorii de beneficiari: persoane vârstnice, persoane cu dizabilități, copii orfani și copii aflați în diferite categorii de risc social, victime ale traficului de ființe umane, etc. De menționat faptul că același furnizor poate oferi mai multe tipuri de servicii pentru mai multe categorii de beneficiari.

Aziluri pentru bătrâni. Pe teritoriul RDS funcționează 4 aziluri pentru bătrâni distribuite după cum urmează: Cahul - 1, Căușeni – 1. Cimișlia - 1, Ștefan Vodă - 1. Capacitatea sumară de cazare a acestor cămine pentru bătrâni este de 145 persoane. În marea majoritate azilurile pentru bătrâni sunt instituții publice aflate la întreținere bugetară, dar care beneficiază și de finanțări private.

Servicii pentru copiii și adulți cu dizabilități. În RDS funcționează 8 instituții care includ centre de zi, ce oferă asistență, consiliere, îngrijire sau adăpost temporar. De acest serviciu beneficiază circa 180 de rezidenți din întreaga Regiune.

Centre maternale – 2 instituții cu 30 beneficiari, situate în orașele în Leova și Căușeni.

Case de tip familial – 6 case cu 16 beneficiari, amplasate în Leova, Căușeni și Cimișlia. În asemenea familii cresc și se educă 23 de copii din RDS. Se atestă o reducere a instituțiilor de plasament a copiilor în legătură cu dezinstituționalizarea și integrarea copiilor în familiile naturale sau case de tip familial.

Centre de susținere a victimelor traficului de ființe umane -1 instituție de acest fel, activează în r-l Căușeni, consiliază și acordă asistență psihologică, precum și plasament temporar pentru 10 beneficiari.

Cantinele de ajutor social, prezente în număr de 26 în RDS, oferă alimentare gratuită zilnic pentru un număr de 935 beneficiari (persoane defavorizate) din satele și centrele raionale ale Regiunii.

Centre comunitare de zi pentru copii și adulți. În RDS funcționează 12 de asemenea centre pentru copiii aflați în grupuri de risc sau orfani social. În activitatea lor aceste centre oferă plasament de zi, consiliere psihologică și educațională, precum și alte servicii sociale pentru cca 600 de copii și adulți.

Centre de plasament de zi pentru bătrâni – de acest serviciu beneficiază cca 60 de vârstnici, fiind amplasate 1 la Căușeni și 2 la Cantemir.

Serviciile sociale oferite de furnizorii de servicii sociale din RDS urmăresc prevenirea unor situații de dificultate sau vulnerabilitate a diferitor categorii sociale. Datorită funcționării acestor centre sociale se identifică nevoile sociale individuale, familiale și de grup, se întreprind măsuri și acțiuni de sprijin în vederea menținerii în comunitate a persoanelor în dificultate.

8.4 Eficiența energetică a clădirilor publice din RDS

Sectorul de clădiri publice din RDS reprezintă un consumator important de energie din surse tradiționale. Pe lângă faptul că consumul de energie, inclusiv pentru încălzirea termică a clădirilor, este o povară semnificativă pe bugetele APL, mai este și una dintre cauzele emisiei semnificative de gaze cu efect de seră. Situația dată este agravată de infrastructura învechită (clădiri).

În anul 2013 ADR Sud printr-o abordare participativă, cu suportul GIZ (Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit GmbH), a elaborat Programul Regional Sectorial de Eficiență Energetică a clădirilor publice pentru Regiunea de Dezvoltare Sud. Pentru o analiză amplă a sectorului EE, familiarizarea cu viziunea și direcțiile prioritare de dezvoltare a acestuia în RDS, cititorul este îndemnat să consulte programul dat¹⁶.

Creșterea rapidă a prețurilor la energie în ultimii 10 ani depășește capacitatea de plată a consumatorilor. În cazul instituțiilor publice ponderea costurilor pentru energie a devenit din ce în ce mai substanțială în bugetele locale, având astfel efecte adverse în ceea ce privește calitatea serviciilor publice. Majorarea costurilor afectează toată țara și necesită alocarea resurselor financiare din alte domenii pentru a acoperi costurile energiei. Prin urmare, acesta constituie un argument forte în favoarea implementării măsurilor de eficiență energetică pentru contracararea impactului negativ al prețurilor actuale la energie. În procesul de elaborare a Programului Regional Sectorial în domeniul Eficienței Energetice a clădirilor publice din RDS a fost efectuată o analiză a consumului final de energie în 3 tipuri de clădiri publice: clădiri din sistemul educațional, sistemul de sănătate și clădiri administrative. În anul 2009 conform calculelor consumul final de energie în clădirile publice din Regiunea de Dezvoltare Sud este de aproximativ 183.051 MWh, ceea ce reprezintă 15,5% din consumul de energie estimat la nivel național. Suprafața totală încălzită a fost estimată la circa 0,934 mil. m². Conform Tabelului 1, raioanele Cahul, Căușeni și Ștefan Vodă reprezintă APL-urile cu cel mai mare consum final de energie în clădirile publice din RDS.

16

Programul Regional Sectorial de Eficiență Energetică a clădirilor publice pentru RDS poate fi accesat la http://www.adrsud.md/public/files/Program_regional_sectorial_EE.pdf

Tabelul 8-5: Consumul final de energie estimat pentru raioanele RDS în anul 2009

Raionul	Clădiri ale instituțiilor educaționale		Clădiri ale instituțiilor lor medicale		Clădiri ale instituțiilor administrative		Total		
	Populație	Consum de energie	Suprafața	Consum de energie	Suprafața	Consum de energie	Suprafața	Consum total de energie	Suprafața totală
	mii	MWh	m ²	MWh	m ²	MWh	m ²	MWh	m ²
Basara beasca	30	6741	35.881	1.473	5.781	1.244	6.666	9.458	48.327
Cahul	124	30.403	161.805	7.214	28.172	4.710	25.234	42.327	215.210
Cantemir	63	15.818	84.162	3.512	13.734	3.555	19.044	22.882	116.939
Căușeni	93	21.005	111.961	4.749	18.622	3.902	20.901	29.655	151.483
Cimișlia	63	14.108	75.223	3.244	12.715	3.093	16.569	20.445	104.506
Leova	54	12.297	68.844	3.025	11.826	3.324	17.806	19.276	98.476
Ștefan Vodă	72	18.256	97.215	3.603	14.144	3.093	16.569	24.952	127.928
Taraclia	45	9.868	52.547	2.015	7.939	2.169	11.617	14.052	72.102
TOTAL	543	129.126	687.635	28,836	112.932	25.089	134.405	183.051	934.972

Criteriile pentru selectarea și identificarea edificiilor care, fiind reabilitate sub aspectul EE vor aduce cel mai mare impact atât asupra economisirii de energie cât și asupra utilizatorilor acestor clădiri au fost considerate suprafața și rata de utilizare a edificiilor. Cu cât valoarea acestor parametri este mai mare, cu atât potențialul de economisire este mai înalt.

În loc de concluzie: *Infrastructura publică educațională, de sănătate și socială din RDS este în mare parte administrată (sub aspectul întreținerii) de APL de nivelul I și II. Întreținerea acestor bunuri într-o stare satisfăcătoare este o povară considerabilă asupra bugetelor publice de toate nivelurile, în acest sens APL pledează pentru o utilizare eficientă a spațiilor din aceste instituții. În marea majoritate clădirile publice au fost construite în perioada sovietică când problema eficienței în exploatare, mai cu seamă eficienței energetice, nu era una prioritară, astfel astăzi ne confruntăm cu problema cheltuielilor majore nejustificate. Micșorarea substanțială a numărului populației din RDS în ultima perioadă, corespunzător și a numărului de copii care frecventează grădinițele și școlile din regiune, precum și a elevilor din școlile profesionale au generat în ultima perioadă utilizarea ineficientă a spațiilor acestor instituții. Este necesar schimbarea destinației clădirilor neutilizate, acordarea acestor spații în arendă sectorului privat pentru a desfășura activități de antreprenoriat, care poate avea un impact pozitiv nu numai asupra bugetelor APL dar și a dezvoltării localităților în întregime.*

Ce tine de nivelul serviciilor sociale, de sănătate și educaționale, servicii care direct influențiază calitatea vieții cetățenilor, este necesar ca ministerele de resort responsabile de gestionarea acestor sectoare să elaboreze politici coerente și eficiente și să monitorizeze implementarea acestora, inclusiv în regiunile de dezvoltare.

Capitolul 9. Economia regiunii și mediul de afaceri

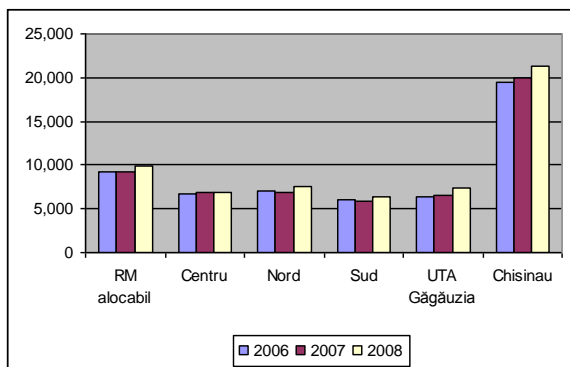
În acest capitol este evaluat potențialul economic al RDS cu accent pe sectorul IMM, capacitățile sectorului agrar al RDS, a sectorului industrial și a sectorului de servicii. Urmează o cartografiere a potențialului turistic sub aspectul influenței acestui sector asupra economiei regiunii. După care o descriere a zonelor economice libere din RDS ca potențial de dezvoltare economică și o descriere a infrastructurii de suport în afaceri existentă în RDS.

9.1. Indicatori macro-economici ai regiunii.

Pentru a avea o viziune de ansamblu a dezvoltării economice a unei regiuni și pentru a analiza poziția acestei regiuni vis-a-vis de alte regiuni ale țării este foarte important de a avea calculați indicatori macroeconomici la nivel de regiune, cum ar fi: PIB regional și structura acestuia, PIB regional pe cap de locuitor, VAB regională și structura acesteia și productivitatea muncii inclusiv pe sectoare. La moment BNS nu calculează și nu furnizează date pe regiuni de dezvoltare cu referire la indicatorii sus nominalizați. Astăzi la nivelul RDS dispunem de date furnizate în cadrul unui raport statistic regional (Powell 2009), care calculează VAB pe regiune în baza datelor statistice pentru anul 2008.

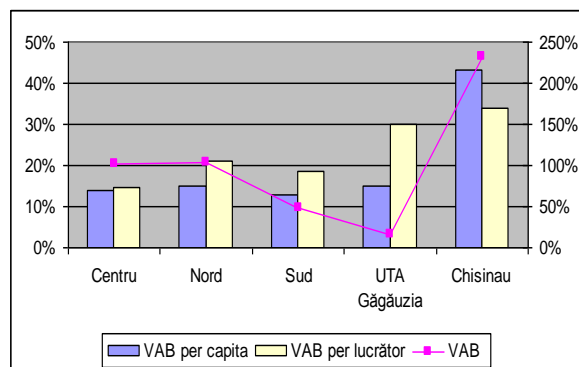
Valoarea Adăugată Brută a Regiunii¹⁷ în anul 2008 sa estimat la 3,32 miliarde lei sau 10% din VAB națională¹⁸. În perioada 2006-2008, VAB s-a modificat nesemnificativ, iar VAB pe cap de locuitor a constituit puțin peste 400 Euro, sau 64% din nivelul mediu național.

Figura 9-1. VAB pe cap de locuitor în anul 2008, lei

Sursa: Powell 2009 (Raportul statistic regional)

Figura 9-2. Ponderea VAB pe cap de locuitor în VAB națională, 2008

Sursa: Powell 2009 (Raportul statistic regional)

Urmărind evoluția dezvoltării economiei sectoriale a RDS în perioada 2009-2013, putem doar să deducem că indicatorii macro-economici pe regiune nu s-au îmbunătățit.

¹⁷ Din lipsa datelor statistice în aspect territorial, în text se face referire la datele privind VAP preluate din Matthew Powell [1] pe anii 2006-2008.

¹⁸ Nu a fost posibil de alocat pe regiuni întreaga valoare adăugată înregistrată în conturile naționale (vezi Powell 2009, Anexa B). În special, nu există o metodă efectivă pentru alocarea domeniului servicii financiare calculate indirect și nici date necesare pentru alocarea veniturii guvernului și instituțiilor nonprofit din servicii prestate gospodăriilor casnice. Astfel, VAB nealocată reprezintă circa 12,5% din VAB pentru anul 2006 în prețurile anului 2006 și circa 14,5% din VAB pentru anul 2008 în prețurile anului 2006. Estimările pentru VAB națională și VAB pe cap de locuitor utilizate pentru comparație la această secțiune reprezintă VAB alocabilă pentru toate regiunile și nu include VAB nealocabilă.

9.2. Structura economică sectorială¹⁹

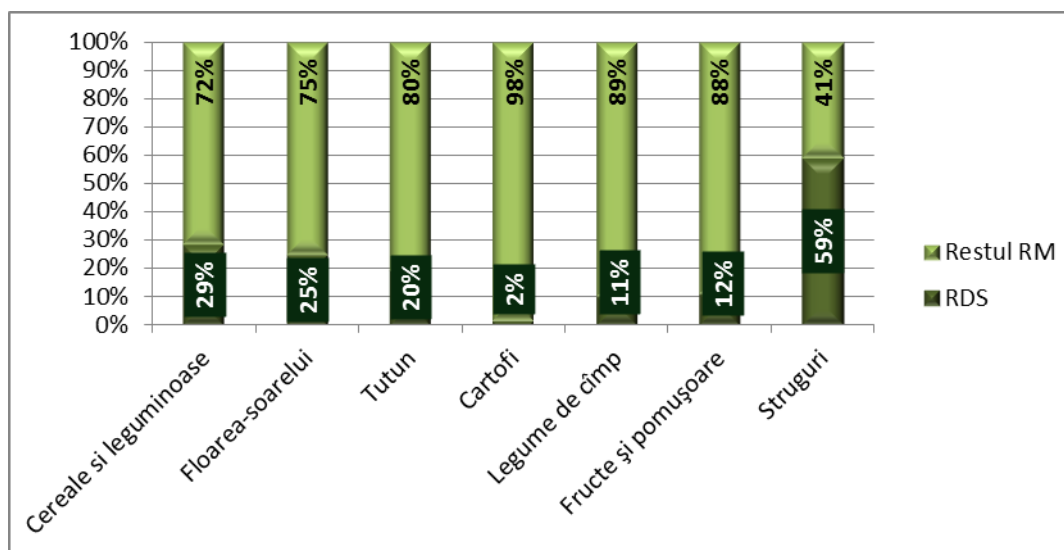
Agricultura

RDS este regiunea cu cel mai mic grad de urbanizare. Regiunea nu are centre industriale mari care ar putea înclina balanța economică a regiunii spre sectorul industrial. Astfel, agricultura rămâne a fi ramura economiei regiunii cu cea mai mare pondere în volumul producției fabricate și livrate și cu cel mai mare grad de ocupare a forței de muncă. Terenurile agricole constituie 62.1% din totalul suprafeței RDS. Din acestea 89% sunt terenuri arabile și 11% plantații multianuale, inclusiv 6,9 la sută suprafețe de viță de vie. Pe teritoriul RDS avem circa 56 la sută din toate plantațiile de viță de vie din țară, 17% din plantațiile de pomi fructiferi și pomușoare și circa 27 la sută din terenurile însămânțate din RM.

Potențialul agroalimentar al RDS este reprezentat de 32 cooperative de producție, 19 societăți pe acțiuni, 216 societăți cu răspundere limitată și peste 53 mii de gospodării țărănești și întreprinderi individuale. Sectorul agricol este puternic fragmentat, fiind reprezentat de multe companii de talie mică. Consolidarea terenurilor rămâne a fi o provocare pentru RDS.

În anul 2013 în RDS sa produs cea mai mare cantitate de struguri, 59 % din total struguri produși în RM, circa 28,5 la sută din producerea de cereale și leguminoase, 25 la sută din floarea soarelui și circa 20 la sută din producerea globală de tutun(vezi figura 9-3). Merită de a fi menționat orientarea în ultimul timp a producătorilor agricoli spre creșterea unor culturi mai rar cultivate anterior. În anul 2013 45 la sută din toată producerea de rapiță din RM a fost concentrată în RDS.

Figura 9-3. Ponderea RDS în producerea principalelor culturi agricole pe țară în anul 2013,%

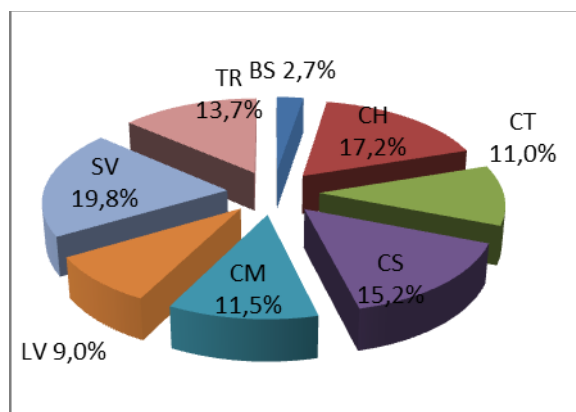
Sursa: BNS, banca de date „Statbank”

La nivelul RDS, raionul Ștefan Vodă este lider în producerea de cereale și leguminoase. Aici s-au produs în anul 2013 19,8% din volumul total de cereale pe regiune, urmat de raionul Cahul cu

¹⁹ BNS nu furnizează date statistice pe regiuni de dezvoltare privind volumul producției (în bani) pe sectoarele economice, fapt ce nu a permis o analiză detaliată a acestui segment.

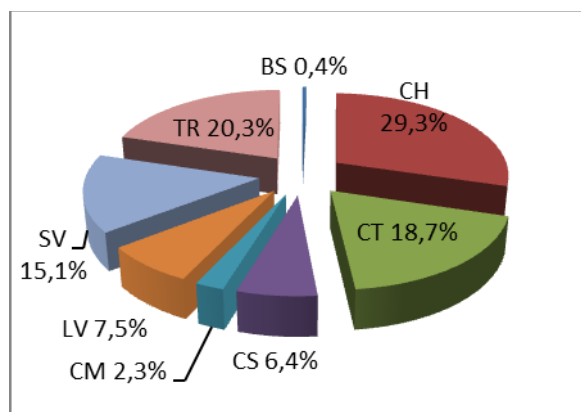
17,2% și Căușeni cu 15,2% (vezi figura 9-4). În producerea florii soarelui întîietatea în regiune o deține raionul Cahul care a produs în anul 2013 18,3% din volumul global produs în regiune, urmat de raionul Ștefan Vodă cu 16,6 %. Cultura rapiței a avut cea mai mare pondere 29,3 la sută în raionul Cahul din total produs în RDS, urmat de raionul Taraclia cu 20,3% și Cantemir cu 18,8% (vezi figura-9-5).

Figura 9-4. Ponderea raioanelor RDS în producerea cerealelor, 2013, %

Sursa: BNS, banca de date „Statbank”

Figura 9-5. Ponderea raioanelor RDS în producerea rapiței, 2013,

Sursa: BNS, banca de date „Statbank”

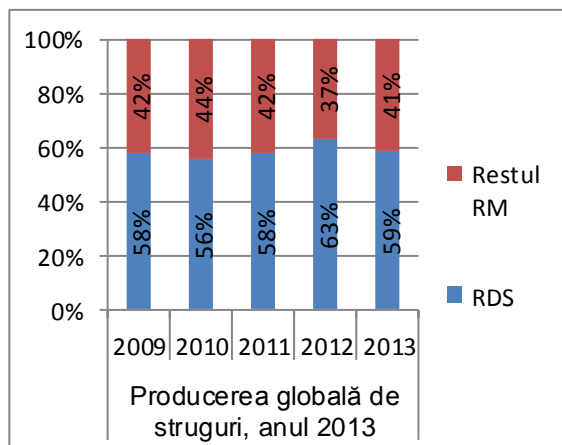
În RDS sunt concentrate circa 17 la sută din suprafețele plantațiilor pomicole, inclusiv pomușoare, din țară. În anul 2013 de pe aceste suprafețe s-au recoltat circa 11 la sută din producția de fructe și pomușoare din RM. Acest decalaj se datorează roadei mici de fructe la hectar recoltate în comparație cu media pe țară. Raioanele Cantemir și Ștefan Vodă sunt cei mai mari producători de fructe din RDS. Aceste 2 raioane au produs în anul 2013 peste 50 la sută din volumul global de fructe produse în RDS, corespunzător 27 și 23%.

Clima favorabilă și tradițiile bogate în creșterea viței de vie în RDS a condiționat specializarea acestei regiuni în producerea strugurilor, preponderent soiuri tehnice, destinate fabricării vinului de calitate. 84 la sută din suprafața terenurilor de viță de vie existente în RDS sunt soiuri tehnice și doar 16 % soiuri de masă. RDS poate fi evidențiată și ca regiunea unde roada medie la hectar a strugurilor produși depășește media pe țară. În perioada analizată 2009-2013 acest indicator depășește media pe țară cu circa 4 chintale la hectar.

RDS rămîne a fi cel mai mare producător de struguri din țară, circa 60 la sută din volumul global de struguri produși în RM sunt din RDS(vezi figura 9-6). În perioada 2009-2013, la nivelul raioanelor RDS, întîietatea în producerea strugurilor o deține raionul Cahul, urmat de raionul Cantemir și Ștefan Vodă. În figura 9-7 se poate vedea contribuția raioanelor RDS în producerea strugurilor în anul 2013. Raionul Căușeni în anul 2013 a ajuns pe poziția 3 (din contul roadei medii la hectar înregistrate în acest an), depășind în acest sens raionul Ștefan Vodă, care pe parcursul întregii perioade analizate sa clasat pe locul 3.

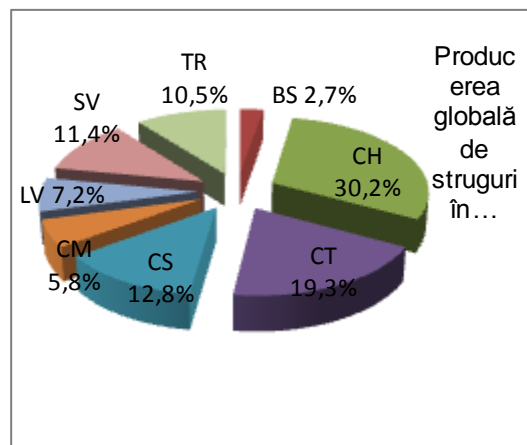

Figura 9-6. Ponderea RDS în volumul total de struguri produși în RM în perioada 2009-2013,%

Sursa: BNS, banca de date „Statbank”

Figura 9-7. Ponderea raioanelor în volumul total de struguri produși în RDS în anul 2013,%

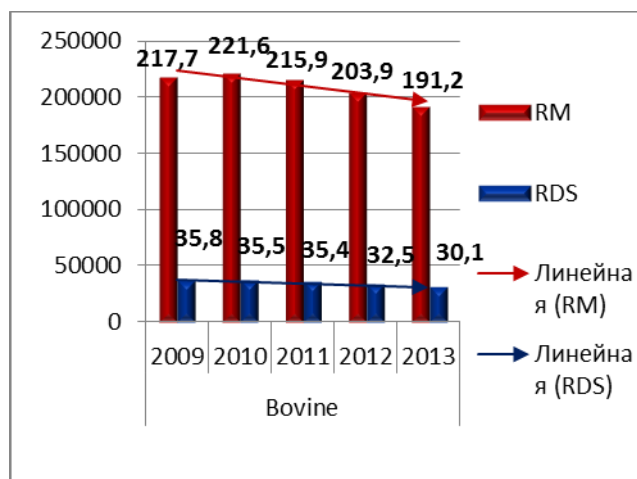

Sursa: BNS, banca de date „Statbank”

Un avantaj semnificativ în producerea strugurilor, RDS îl are la capitolul calitatea strugurilor. Numărul mai mare de zile însorite și relieful deosebit influențează calitatea strugurilor care la rândul său condiționează calitatea vinului produs în regiune. Este foarte important și necesită a fi menționat că în RDS există și potențial pentru prelucrarea strugurilor și producerea vinurilor de calitate. O descriere mai detaliată a potențialului de prelucrare a strugurilor vezi în compartimentul ”Industria”.

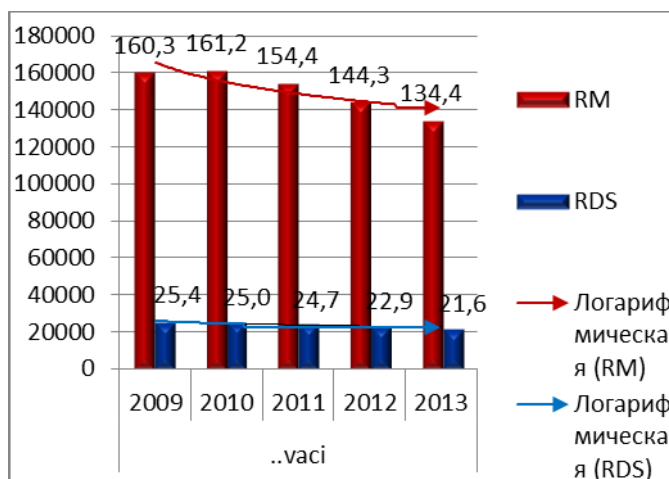
Sectorul zootehnic este un domeniu al agriculturii, care la moment este într-un declin vădit. Unitățile cu potențial mare (fostele complexe de producere) specializate în creșterea vitelor mari cornute, inclusiv a vacilor pentru lapte și a porcinelor pentru carne au fost practic lichidate în toate localitățile RDS. Acestea din urmă erau principalii furnizori de materie primă pentru fabricile de produse lactate și pentru combinatele de carne din regiune. În perioada 2009-2013 în RDS asistăm la un proces continuu de scădere a efectivului de bovine, inclusiv vaci (vezi figurile 9-8 și 9-9). În prezent cel mai mare număr de animale din categoria bovinelor este concentrat în gospodăriile particulare a cetățenilor, care preponderent produc pentru consum propriu și pentru realizare în comerțul cu amănuntul. Această situație a influențat activitatea fabricilor de produse lactate din regiune, care în mare parte staționează ca și de fapt combinatele de carne mari existente anterior în RDS.

Figura 9-8. Dinamica efectivului de bovine, perioada 2009-2013, mii capete

Sursa: BNS, banca de date „Statbank”

Figura 9-9. Dinamica efectivului de vaci, perioada 2009-2013, mii capete

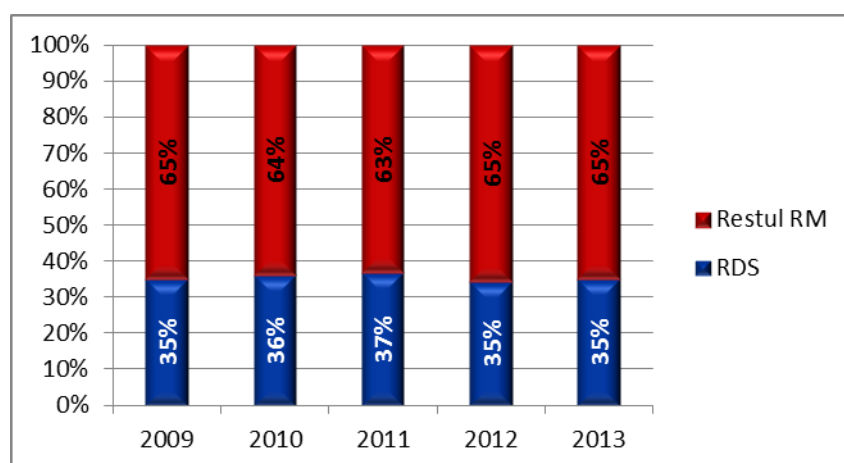
Sursa: BNS, banca de date „Statbank”

La nivelul raioanelor din RDS, Căușeni este raionul unde sunt concentrate 28 la sută din bovinele din RDS (inclusiv vaci).

Spre deosebire de sectorul de creștere a vitelor mari cornute, în RDS urmărim în ultima perioadă 2009-2013 o creștere a efectivului de porcine. Acest lucru este dictat de piața de desfacere a cărnii de porc, atât pentru comerț în stare proaspătă, cât și pentru micii producători de mezeluri, numărul cărora a crescut în ultima perioadă. În anul 2013 în RDS erau 17,1 la sută din efectivul de animale de acest fel din țară.

Creșterea ovinelor și caprinelor rămâne a fi punctul forte al sectorului zootehnic din RDS. În regiunea de sud sunt în jur de 35 la sută din efectivul ovinelor din țară (vezi figura 9-10). Cahul, Taraclia și Cantemir sunt 3 raioane unde este concentrat cel mai mare număr de ovine și caprine, corespunzător 24,8, 16,9 și 13,6%.

Figura 9-10. Ponderea RDS în efectivul de ovine în perioada 2009-2013, %

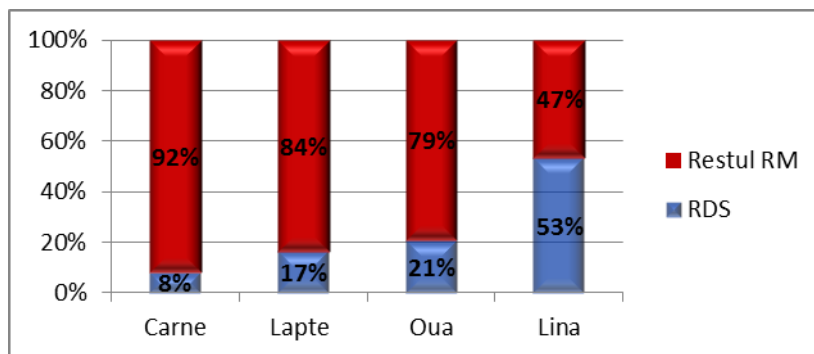

Sursa: BNS, banca de date „Statbank”

În anul 2013 în RDS s-a produs 53 la sută din toată lîna produsă în țară, circa 21 la sută din ouă, 17% din laptele produs în RM (vezi figura 9-12).

Figura 9-12. Ponderea RDS în producerea principalelor produse animaliere în anul 2013, %.

Sursa: BNS, banca de date „Statbank”

La nivelul raioanelor RDS printre cei mai mari producători de lână se numără raionul Cahul, de ouă, raioanele Cimișlia și Taraclia, de lapte, Cahul și Ștefan Vodă și de carne, inclusiv de pasăre (în greutate vie), raioanele Cimișlia și Basarabeasca. Aici trebuie de menționat că este vorba preponderent de carnea de pasăre care este produsă de agenții economici specializați, așa numitele fabrici avicole.

Ca și în producerea strugurilor, în sectorul de creștere a ovinelor și caprinelor, de producere a brânzei de oi și a lînii, RDS are capacități și tradiții bogate care pot deveni un avantaj în specializarea regiunii. Este important de a identifica piețe de desfacere pentru produse și a încuraja dezvoltarea acestui sector cu potențial în RDS.

Industria

RDS este cea mai slab industrializată regiune din țară. Aici sunt concentrate doar 9,7 la sută din întreprinderile industriale din R Moldova. Acestea la rândul lor produc 4,3 sau 7 ca în tabelul 9-13 la sută din valoarea producției industriale fabricate în țară (datele anului 2013). 45% din întreprinderile industriale din RDS sunt concentrate în raioanele Cahul și Căușeni, corespunzător 23,6% și 21,4%, urmate de raioanele Cimișlia cu 15% și Ștefan Vodă cu 13% (vezi tabelul 9-1).

După volumul producției fabricate, circa 36 la sută din producția industrială din RDS se produce în raionul Taraclia, urmată de raionul Cahul cu 24,2%. Un indicator care caracterizează intensitatea industrială la nivelul regiunii este volumul producției industriale fabricate în mediu de o întreprindere. În anul 2013 o întreprindere industrială din RDS a fabricat în mediu producție în valoare de 3,4 mln lei față de 7,7 mln. lei media pe țară. Doar în raionul Taraclia acest indicator depășește media pe țară, circa 11mln lei în medie/întreprindere. În raioanele Cantemir și Cahul o întreprindere a produs în medie producție industrială în volum de 4,5 și corespunzător 3,5 mln lei/întreprindere/an. Per capita în RDS în anul 2013 a fost produsă producție industrială în valoare totală de 3,2 mii lei pe an, față de 11,0 media pe țară. Acest indicator în raionul Taraclia depășește media pe țară cu 25 la sută.

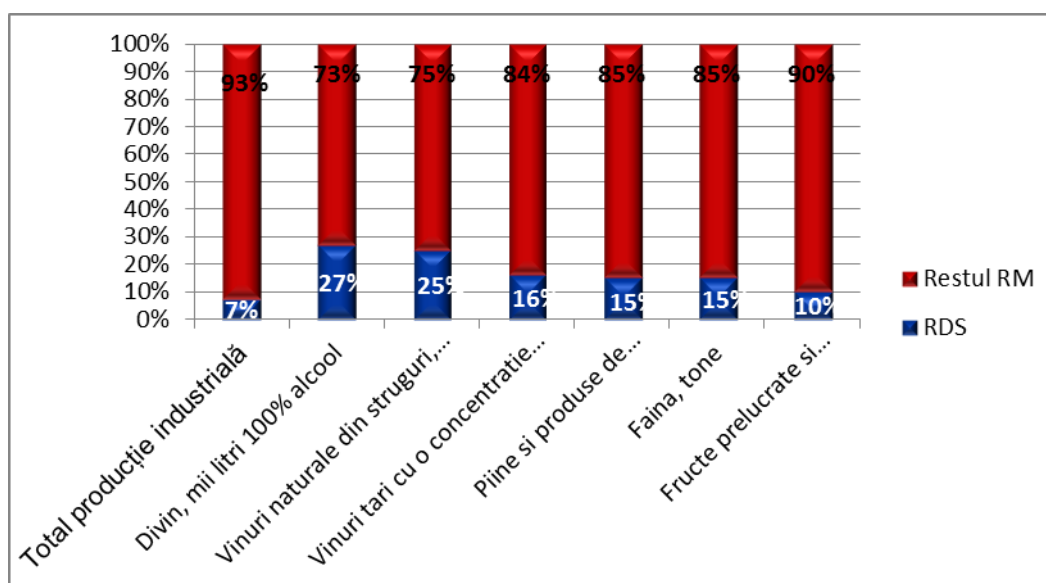
Tabelul 9-1 Principalii indicatori ai activității întreprinderilor industriale, în profil teritorial, în 2013

	Numărul de întreprinderi și unități de producție, unități	Valoarea producției fabricate		Ponderea, %		Valoarea producției fabricate în mediu de o întreprindere, mln.lei	Volumul producției industriale pe cap de locuitor, mii lei
		mln.lei	în % față de 2012	în numărul de întreprinderi	în valoarea producției fabricate		
RM	5089	39024,3	107	100	100	7,7	11,0
RDS	496	1690,4	116	10/100	4/100	3,4	3,2
BS	26	62,4	144	5	4	2,4	2,2
CH	117	409,2	99	24	24	3,5	3,3
CN	30	136,0	122	6	8	4,5	2,2
CS	106	136,7	115	21	8	1,3	1,5
CM	75	168,5	118	15	10	2,2	2,8
LV	24	31,9	94	5	2	1,3	0,6
SV	65	144,1	130	13	9	2,2	2,0
TR	53	601,6	125	11	36	11,4	13,7

Sursa: BNS, banca de date „Statbank”

Sectorul industrial din RDS este specializat preponderent în următoarele domenii: producerea vinurilor și a divinului, fabricarea produselor de morărit și panificație, conservarea legumelor și fructelor, industria textilă, prelucrarea laptelui și a cărnii. În anul 2013 în RDS s-a produs 27 la sută din tot divinul produs în țară, 25% din vinurile naturale din struguri, 16% din vinurile tari, 15 la sută din făină și produse de panificație (vezi figura 9-13) etc.

Figura 9-13. Ponderea principalelor produse industriale fabricate în RDS în anul 2013

Sursa: BNS, banca de date „Statbank”

La nivelul raioanelor din RDS după tipul de produse: în raionul Taraclia în anul 2013 s-a produs 100% din tot divinul produs în RDS, 100% din sucurile de legume și fructe, 72,7% din cantitatea de mezeluri produsă în regiune. Raionul Cahul este specializat în producerea produselor lactate, 100% din totalul produselor lactate fabricate în RDS, 84% din vinurile tari din RDS se produc în Cahul și circa 40% a vinurilor naturale din struguri. Raionul Cantemir a fost primul după cantitatea de fructe și legume prelucrate, 89%, a ocupat poziția a doua în producerea vinurilor naturale din struguri, 22,5% și a vinurilor tari, 16 la sută. Leova este în topul raioanelor după fabricarea produselor din carne, 72,4%, iar Căușeni produce cele mai multe conserve din legume, 56,6%.

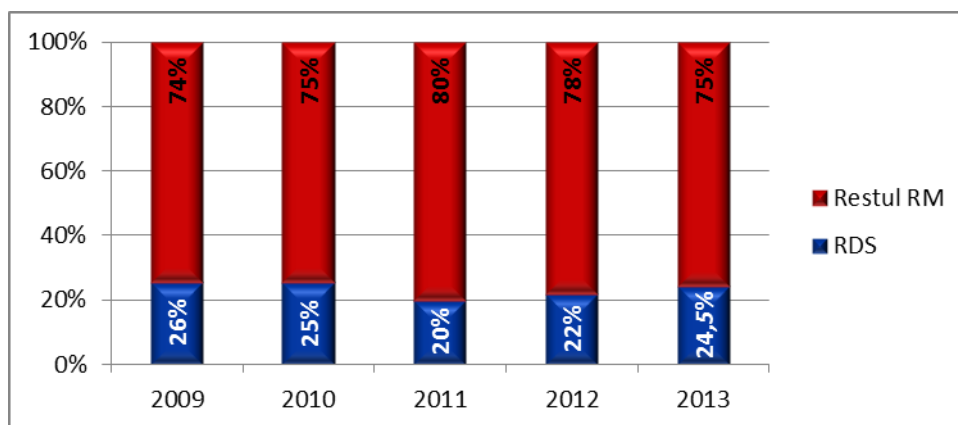
Industria ușoară, sectorul fabricarea articolelor de îmbrăcăminte a RDS este reprezentat de întreprinderea "Tricon" SA – Cahul – specializată în producerea articolelor tricotate, confecțiilor și articolelor de ciorăpărie. 90% din producția acestei întreprinderi este exportată în [Austria](#), [Germania](#), [Italia](#), etc. Capacitatea de producție este de circa 900 mii unități pe an. Întreprinderi de confecții funcționează practic în toate raioanele RDS, marea majoritate din ele sunt filiale ale unor întreprinderi înregistrate în mun. Chișinău, ceea ce nu permite de a avea o imagine reală pentru activitatea acestui segment al industriei în regiune.

Punctul forte în sectorul industrial al RDS rămâne a fi industria vinicolă, reprezentată de 55 fabrici de producere a vinurilor, inclusiv 48 active, două fabrici specializate în producerea divinului ("Zolotoi Aist" și "Moldavschii standart" ambele din orașul Tvardița, Taraclia) și o fabrică specializată în producerea alcoolului etilic în orașul Basarabeasca. La nivelul raioanelor din RDS cele mai multe fabrici de vinuri activează pe teritoriul raioanelor Ștefan Vodă - 9, Cimișlia - 8, și în raioanele Cahul și Taraclia câte 7. Potențialul de producere a fabricilor de vinuri din RDS la moment funcționale, este valorificat sub nivelul de 50 la sută.

Printre cele mai recunoscute fabrici de vinuri din RDS se numără: vinăriile Purcari, Ștefan Vodă, Ciurmai Taraclia, Basarabia L-Win Invest, Basarabeasca, Imperial Vin și Ampelos, Cantemir ș.a.

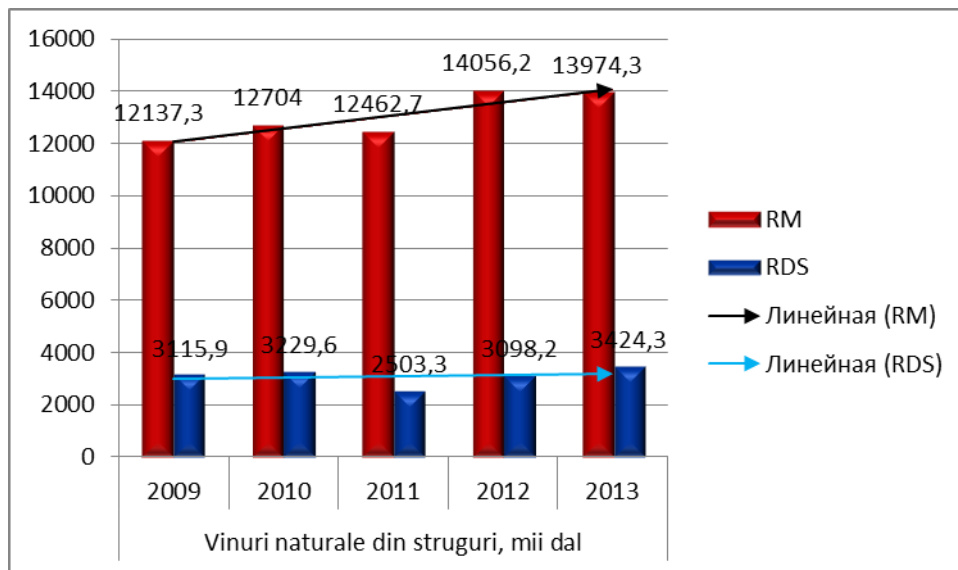
Analiza producerii de vinuri naturale din struguri în RDS în dinamică (perioada 2009-2013) denotă o stabilitate pe acest segment al industriei vinicole în RDS. Ponderea producției de vinuri naturale din struguri în total pe țară în toată această perioadă variază în jurul valorii de 25 la sută (vezi figura 9-14). În valori absolute (mii dal) observăm o creștere de circa 10 la sută în anul 2013 față de anul 2009 (vezi figura 9-15).

Figura 9-14. Ponderea RDS în producerea de vinuri naturale din struguri în perioada 2009-2013,%

Sursa: BNS, banca de date „Statbank”

Figura 9-15. Dinamica producerii în RDS a vinurilor naturale din struguri în perioada 2009-2013, mii dal

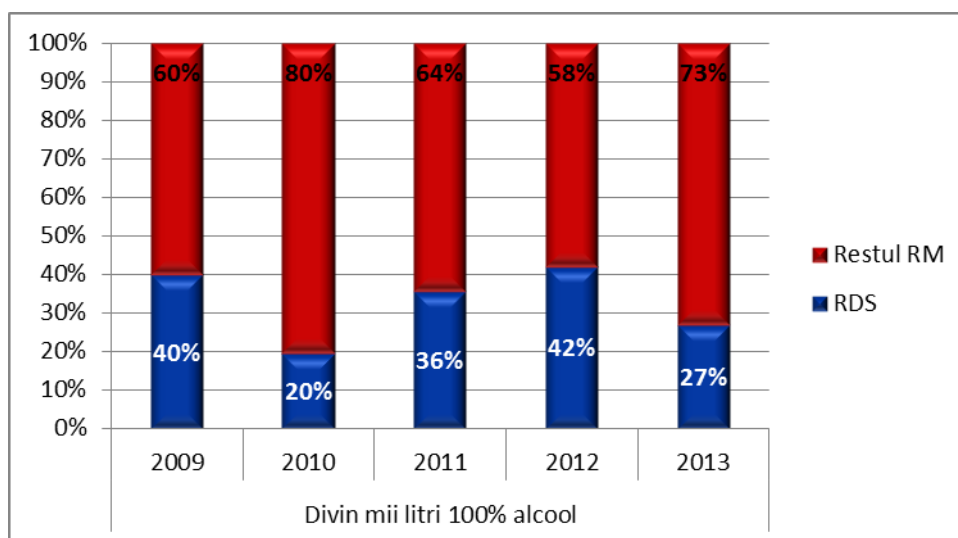

Sursa: BNS, banca de date „Statbank”

La nivelul raioanelor din RDS, 40 la sută din vinuri sunt fabricate în raionul Cahul, 23% în raionul Cantemir și 16% în raionul Cimișlia.

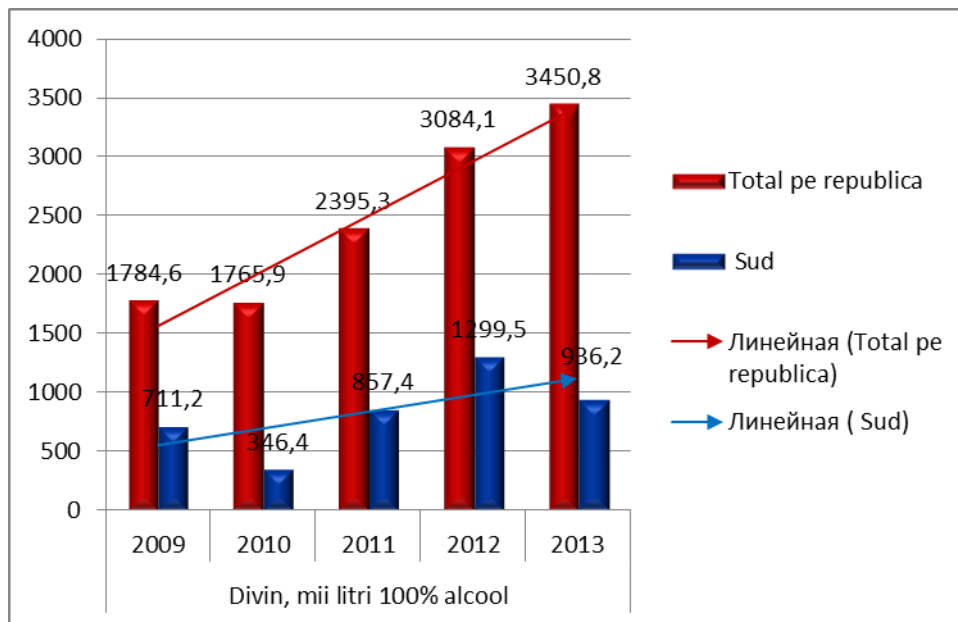
RDS și anume Combinatul de vinuri ”Zolotoi Aist” din or. Tvardița raionul Taraclia se numără printre cei mai mari producători de divin din țară. În perioada 2009-2013 volumul divinului fabricat a variat între 19,4 și 42 la sută din totalul divinului produs în RM (vezi figura 9-16). În dinamică urmărim o tendință de creștere a acestui produs cu 32 la sută în anul 2013 față de anul 2009 (vezi figura 9-17).

Figura 9-16. Ponderea RDS în producerea divinului în perioada 2009-2013,%

Sursa: BNS, banca de date „Statbank”

Figura 9-17 Dinamica producerii în RDS a divinului în perioada 2009-2013, mii dal

Sursa: BNS, banca de date „Statbank”

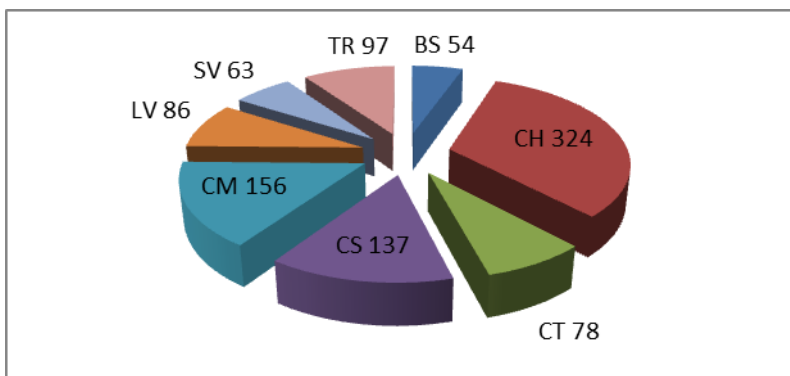
RDS poate fi scoasă în evidență nu numai după cantitatea de vinuri și divinuri produse în țară, dar și după calitatea acestora. Vinăriile Purcari, Ciumai, Imperial Vin, Ampelos, sunt recunoscute departe de hotarele țării pentru vinurile de calitate fabricate care au cucerit medalii la cele mai prestigioase expoziții din lume.

Serviciile

Sectorul serviciilor în Regiunea Sud este reprezentat în principal de companiile din comerțul cu ridicata și amănuntul precum și servicii cu plată prestate populației din regiune. Contribuția cea mai mare revine comerțului, telecomunicațiilor și serviciilor financiare. Datele statistice în aspect regional permit analiza doar a indicatorilor ce țin de comerțul cu amănuntul.

Comerțul cu amănuntul în regiune este efectuat în principal în baza unităților comerciale existente, numărul cărora în perioada analizată 2009-2013 a scăzut cu 31%, spre deosebire de total pe țară unde sa înregistrat o creștere cu 2 la sută. La data de 01.01.2014 în regiune activau 995 unități de comerț, ceia ce constituie 7,6 la sută din toate unitățile comerciale care activează în RM. Dintre care 739 magazine, 88 gherete, 69 farmacii, 30 stații PECO, 64 buticuri și 5 pavilioane. Cele mai multe unități comerciale activează în raionul Cahul (324), urmat de raionul Cimișlia (156), și raionul Căușeni (137) (vezi figura 9-18).

Figura 9-18. Unitățile comerciale înregistrate în raioanele RDS la 01.01.2014, unități

Sursa: BNS, banca de date „Statbank”

Evoluția numărului unităților comerciale care activează în RDS pentru perioada 2009-2013 ne arată că doar raionul Cahul a înregistrat o creștere a numărului de unități comerciale de la 226 la 324. În celelalte șapte raioane ale RDS se atestă o scădere vădită a numărului de unități comerciale cu amănuntul. Indicatorii care ar caracteriza activitatea comercială sub aspectul eficienței ar fi: venitul din vânzări, numărul de angajați în acest sector, profitul unităților comerciale. Biroul Național de Statistică nu furnizează date de acest fel. De aceea putem analiza doar numărul acestora.

Deși în RDS este cunoscută activitatea mai multor rețele de depozite en - gros, BNS la fel nu oferă informații oficiale despre unitățile comerciale cu ridicata, nici la nivel de regiune nici la nivel de țară.

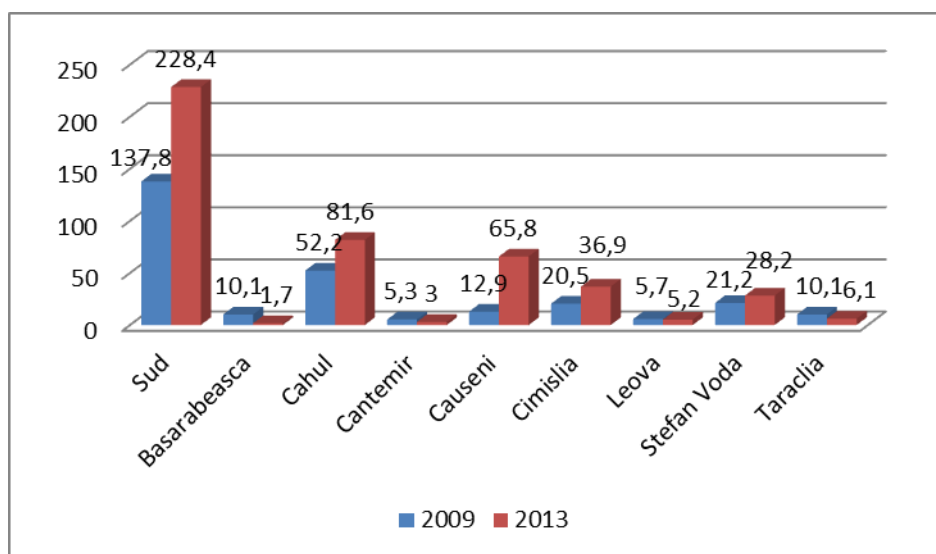
Construcțiile

Activitatea de construcții reprezintă un sector al economiei unde sunt create mijloace fixe, precum și menținute construcțiile existente. În ramura construcțiilor BNS înregistrează în anul 2013 o pondere de circa 6 la sută din toți angajații din economia națională. În aspect teritorial BNS prezintă doar un indicator care caracterizează acest sector important. Este vorba de valoarea lucrărilor de construcții realizate în antrepriză.

În anul 2013 acest indicator la nivel de regiune a atins cifra de 228,4 mln. lei (în prețuri curente), înregistrând o creștere față de anul 2009 de 60 la sută. Valoarea lucrărilor de construcții realizate în antrepriză în RDS constituie doar 3,3% din valoarea acestor lucrări realizate total în RM. La nivel de țară creșterea în perioada 2009-2013 a constituit 75%. În interiorul regiunii cea mai mare pondere a acestor lucrări în anul 2013 a fost înregistrată în raioanele Cahul (81,6 mln.lei) și Căușeni 65,8 mln.lei), față de 1,7 mln. lei lucrări de construcții înregistrate în raionul Basarabeasca și 3 mln. lei în raionul Cantemir (vezi figura 8-18. Este de menționat că evoluția acestui indicator în dinamică, calculat în prețuri curente este influențat preponderent de majorarea acestora de la an la an, în acest sens nu putem concluziona asupra majorării de facto a volumului acestor tipuri de lucrări.

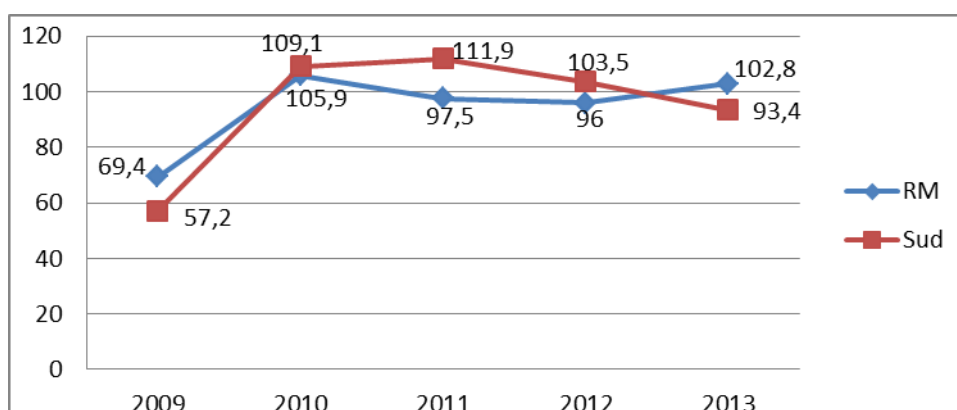
Figura 9-20. Evoluția valorii lucrărilor de construcții realizate în antrepriza în raioanele RDS în anii 2009 și 2013, mln. Lei

Sursa: BNS, banca de date „Statbank”

În ceea ce privește indicii lucrărilor de construcții realizate în antrepriză înregistrați în perioada 2009-2013, urmărim o fluctuație atât de creștere cât și de descreștere (vezi figura 9-21). La nivel regional acești indici au cunoscut cea mai mare creștere în anul 2011 de 111,9% față de anul 2010, după care a înregistrat numai descreșteri pînă în anul 2013. Pînă în anul 2012, indicii lucrărilor de construcții realizate în antrepriză la nivel regional au fost mai mari decît la nivel național, la nivel regional fiind de 103,5%, iar național de 96%, iar pentru anul 2013 indicii la nivel național înregistrează o creștere de pînă la 102,8%, iar la nivel regional o descreștere pînă la 93,4%.

Figura 9-21. Evoluția indicilor lucrărilor de construcții realizate în antrepriză, %, 2009-2013

Sursa: BNS, banca de date „Statbank”

Deși ramura construcții în economia națională și regională are o pondere destul de modestă, acest domeniu ține de nivelul de trai al populației și sub acest aspect merită a fi analizat.

Turismul

Activitatea turistică în RM, de rînd cu alte sectoare ale economiei naționale mai puțin tradiționale, devine în ultima perioadă o ramură promițătoare, dar care necesită investiții, promovare și susținere. RDS, deși are concurenți puternici în acest sector, mai cu seamă Regiunea de Dezvoltare Centru, are potențial pentru a ocupa nișa sa pe piața acestui tip de servicii. Potențialul turistic al RDS este în proces de valorificare. În regiune sunt premise pentru dezvoltarea și promovarea acestei ramuri profitabile.

Activitatea turistică este bine susținută de un valoros potențial care este reprezentat de, a) cele mai vestite vinării de pe teritoriul țării – vinăriile „Purcari” (cea mai veche vinărie din RM), „Ciumai”, „Et Cetera” vinărie situată în gospodăria Ampelos, toate 3 incluse în „Drumul vinului”; b) stațiunea balneosanatorială vestită în Moldova și peste hotarele țării – „Nufărul Alb” cu izvoare minerale și termale, Cahul, Centrul de medicină Speranța-Lifestyle, unde se promovează un tratament medical integrat, cu accent pe stilul de viață natural, Leova; c) rezervația științifică “Prutul de Jos” din r. Cahul; d) „muzeul verde” în R Moldova (r-l Ștefan Vodă); e) Monumentul istoric de arhitectură din secolele XVI-XVIII, biserica „Adormirea Maicii Domnului” din Căușeni, care necesită o restaurare totală; f) ”Muzeul pînii” din satul Văleni, r. Cahul și alte obiective de interes pentru potențialii turiști.

Un interes sporit pentru turiști poate avea și Pădurea Turcească (s. Talmaza); Nistrul Chior din r-l Ștefan Vodă; peste 16 muzee arheologice și de istorie a ținutului natal; „Valul lui Traian”, monument istoric înălțat de romani prin sec. III pe o lungime de circa 126 km de la Prut din localitatea Valul lui Isac, Cahul – pînă la Căușeni și în continuare pană la lacul Sasac (Tatarbunar, Ucraina); 6 mănăstiri, printre care cele mai renumite, mănăstirea din Codrii Tigheciului, mănăstirea din Capaclia (Cantemir), mănăstirea din Zloți (Cimișlia) și mănăstirea de maici din Căușeni.

Pentru a face regiunea mai atractivă pentru turiști sunt organizate un șir de evenimente culturale de importanță regională, națională și internațională. Cele mai importante sunt: festivalul internațional folcloric bienal „Nufărul alb”, Cahul; festivalul internațional folcloric pentru copii „Bobocelul”, Cahul; festivalul internațional „Chipuri de prieteni” („Faces of Friends”) devenit un prestigios festival internațional de muzică ușoară pentru tineri, Cahul; festivalul folcloric internațional „Duminica la florii” organizat în localitățile de pe malul Prutului din r-l Cahul; expoziția-tîrg „Parada florilor”, Cimișlia; teatrul bulgarilor basarabeni <Смешен петък> și un ansamblu de cîntece și dansuri <Родолюбие>.

Infrastructura turistică a RDS este asigurată de 20 hotelurile funcționale, dintre care cele mai mari sunt: hotelul „Azalia” și „Codreanu” din or. Cahul, Albasadorf din Albota de Sus (Taraclia), filială a hotelului „Codru din Chișinău”, hotelul de 4 stele de pe lîngă vinăria „Purcari” din Ștefan Vodă, popasul situat pe traseul național Chișinău-Cahul nu departe de s. Sărata Nouă, r-l Leova, un șir de pensiuni și tabere turistice. Rămîne încă nevalorificat potențialul turismului agrar în regiune. Investițiile în reamenajarea unităților de cazare abandonate (tabere estivale și hoteluri rurale) sau construcția altor noi (pensiuni tradiționale, moteluri) pot fi o bună oportunitate pentru business-ul turistic pe lîngă atracțiile din regiunea sudică.

În perioada 2009-2013, capacitatea existentă a structurilor de primire turistică colective cu funcțiune de cazare (vezi tabelul 9-2) a cunoscut o ascensiune foarte mică, numărul de camere pe regiune a crescut doar cu 4,5%, iar numărul de locuri/paturi a crescut cu 7,5%. Aceste creșteri

nesemnificative pe regiune, se datorează raioanelor Cimișlia, Leova și Ștefan Vodă care au înregistrat o creștere a numărului de locuri de cazare în această perioadă.

Tabelul 9-2. Evoluția capacității existente a structurilor de primire turistica colective cu funcțiuni de cazare după Raioane/Regiuni, Indicatori si Ani

	Numărul de camere		Numărul de locuri-pat	
	2009	2013	2009	2013
RM	8349	8385	28448	28067
RDS	623	651	2230	2397
Basarabeasca	0	0	0	0
Cahul	413	413	959	959
Cantemir	0	0	0	0
Căușeni	65	62	377	372
Cimișlia	37	51	128	266
Leova	3	10	9	23
Ștefan Vodă	20	30	128	148
Taraclia	85	85	629	629

Sursa: BNS, banca de date „Statbank”

Chiar și în cazul potențialului limitat de cazare a turiștilor în RDS, turismul rămâne a fi o oportunitate de dezvoltare economică a regiunii. Este important de a valorifica potențialul obiectivelor turistice, de a asigura o infrastructură rutieră corespunzătoare și la prima etapă, ținând cont de distanța mica între localitățile RDS și mun. Chișinău și or. Comrat, s-ar putea ca turiștii să fie cazați și în aceste 2 orașe, după care la timpul oportun de făcut investiții în infrastructura de cazare a turiștilor.

9.3. Zonele economice libere

Pe teritoriul RDS, activează 3 zone economice libere: Portul Internațional Liber Giurgiulești (PILG), ZAL "Tvardița" și ZAL "Parcul de producție "Taraclia".

(PILG) are statut de zonă economică liberă până în anul 2030. Grație amplasării sale pe Dunărea de Jos cu adâncimi disponibile ale apei de până la 7m, PILG este capabil să primească atât nave fluviale, cât și nave maritime. În acest context, PILG reprezintă:

- unicul punct fluvio-maritim direct de distribuție și transbordare în/din Republica Moldova
- un centru regional de logistică la frontiera Uniunii Europene cu acces la căile de comunicație terestră, feroviară, fluvială și maritimă, și
- o zonă excelentă pentru dezvoltarea afacerii, datorită poziționării sale strategice, infrastructurii de transport trimodale, mediului de preț rentabil, precum și regimului fiscal și vamal unic.

Portul Giurgiulești constă din terminalul petrolier, portul mărfar și de călători și o zonă industrială. Zona industrială liberă se întinde pe o suprafață de 120 ha și oferă investitorilor naționali și internaționali un mediu favorabil pentru plasarea investițiilor și desfășurarea afacerilor la frontieră cu Uniunea Europeană, într-o țară ce beneficiază de regimul Preferințelor Autonome Comerciale (PAC) . Dacă în anul 2009 pe teritoriul zonei industriale activau 25 de rezidenți, atunci în anul 2014

numărul acestora a ajuns pînă la 43. Pe întreaga durată de activitate (2009-2014) volumul investițiilor a constituit peste 40 mln dolari SUA. Numărul angajaților în această zonă a crescut de la 178 în 2009 pînă la 466 în 2014.

ZAL "Tvardița" este amplasată în or. Tvardița raionul Taraclia. În anul 2013 rezidenții acestei zone au salarizat 289 angajați și au realizat producție industrială în sumă de peste 520 de milioane de lei. Rezidenții ZAL Tvardița au produs în anul 2013 271 mii dal de divin, 432 de tone de mezeluri și 110 mii de sticle cu preparate medicale. Volumul investițiilor în această zonă a atins cifra de 15,5 mln \$ SUA.

ZAL PP "Taraclia" din orașul Taraclia a atras în perioada de la creare pînă în prezent un volum de 15 mln \$ SUA investiții. Deși în anul 2013 această zonă a avut 14 angajați nu sa reușit reluarea activității S.A. „Santek” (producerea plăcilor din ceramică) principalul rezident al ZAL PP "Taraclia".

Zonele economice libere din RDS rămîn a fi o oportunitate pentru dezvoltarea antreprenoriatului în regiune.

9.4. Antreprenoriatul și infrastructura de suport în afaceri.

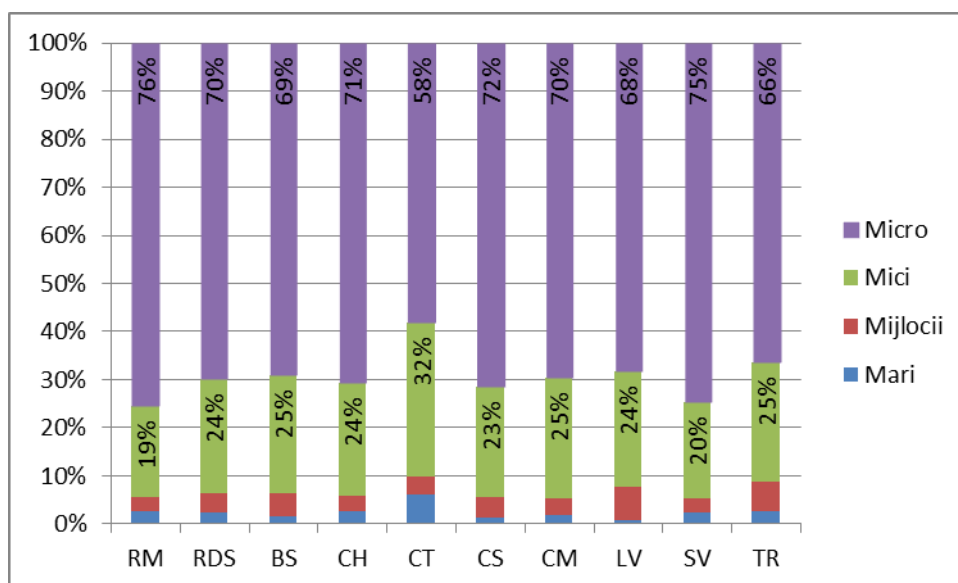
Antreprenoriatul este nucleul dezvoltării economice durabile a unei regiuni de dezvoltare. La moment asistăm la un proces foarte dificil de creștere economică bazată pe consum și remitențe. Deși se întreprind un șir de măsuri de susținere a acestui sector important, în RDS urmărim în ultima perioadă (2009-2013), o creștere foarte lentă a numărului de întreprinderi noi create, o creștere a veniturilor din vânzări, dar care în mare parte se datorează prețurilor în ascensiune, și paralel urmărim și o reducere considerabilă a numărului de salariați care activează în aceste întreprinderi.

BNS furnizează date pe domeniul antreprenoriatului în profil teritorial cu referire la agenții economice care activează în regiuni și raioane după mărime și activități economice. Este necesar de menționat că datele sunt disponibile în conformitate cu sediul întreprinderii mamă, astfel și analiza prezentată în acest compartiment respectă același context.

Conform datelor prezentate de Camera Înregistrării de Stat (CÎS) la începutul anului 2013 în RDS erau înregistrate peste 13 mii întreprinderi de toate tipurile. BNS raportează un activism antreprenorial foarte scăzut atît la nivel de țară în întregime și mai cu seamă în RDS. Ponderea întreprinderilor active din RDS care prezintă rapoarte statistice la BNS este de 19,8 la sută din totalul întreprinderilor înregistrate la CÎS. Acest indicator este sub media pe țară cu 11,2 p.p.

Distribuția întreprinderilor active după mărimea acestora, denotă o pondere impunătoare în RDS a microîntreprinderilor, circa 70 la sută, această situație fiind condiționată de o serie de factori, printre care condițiile mai lejere de înregistrare și funcționare a acestui tip de întreprinderi, după care urmează întreprinderile mici, circa 24 la sută, mijlocii, 4% și mari circa 2%. La nivelul raioanelor din RDS în mare parte aceste ponderi medii regionale se păstrează, cu excepția raionului Cantemir, unde ponderea întreprinderilor mari atinge cota de 6% sau de 3 ori mai mult ca media pe regiune și de 2 ori ca media pe țară. Ponderea microîntreprinderilor active în raionul Cantemir este de circa 58% față de 70% media pe RDS și 76% media pe țară. (vezi figura 9-22).

Figura 9-22. Distribuția numărului de întreprinderi active după mărime pe raioane RDS,%,2013

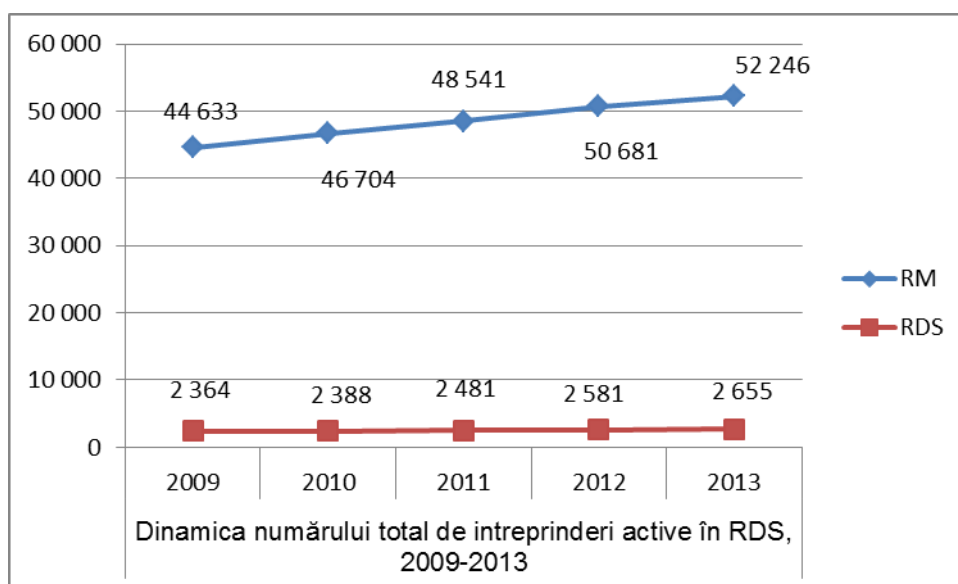

Sursa: BNS, banca de date „Statbank”

Evoluția numărului de întreprinderi active.

Politicile de dezvoltare a antreprenoriatului promovate la nivel de țară au condus la evoluția pozitivă a numărului de întreprinderi active. În perioada 2009-2013 urmărim o creștere a numărului acestora cu 12% în RDS față de 17% media pe țară (vezi figura 9-23). La nivelul RDS în aceeași perioadă urmărim o evoluție în creștere în raioanele Cantemir cu 43%, Leova cu 22% și Cimișlia cu 21%. O descreștere se atestă doar în raionul Basarabeasca cu 6%. Este de menționat, că pe întreaga perioadă întreprinderile care activează în RDS constituie doar 5 la sută din total întreprinderi active din țară.

Figura 9-23. Dinamica numărului total de întreprinderi active în RDS, 2009-2013

Sursa: BNS, banca de date „Statbank”

Rata de creștere a numărului întreprinderilor active în RDS în perioada analizată a fost condiționată de creșterea numărului întreprinderilor mici și micro, corespunzător cu 14 % și 16%. În schimb numărul întreprinderilor mari și mijlocii în perioada 2009-2013 a scăzut corespunzător cu 3% și 22%. Dacă ținem cont că, ca regulă întreprinderile mari au cea mai mare pondere în ocuparea forței de muncă, în valoarea adăugată și în exporturi, putem presupune că a scăzut numărul de salariați ai întreprinderilor active și valoarea adăugată obținută de acestea.

Ponderea mare a IMM în RDS în toată perioada analizată, 97,4 la sută în anul 2009 și 97,7 în anul 2013, ne vorbește despre importanța acestor întreprinderi în dezvoltarea social economică a regiunii. La nivelul raioanelor din RDS în anul 2013 deși nu au fost înregistrate diferențe semnificative exprimate în ponderea IMM în totalul întreprinderilor față de media pe regiune, ele totuși există. Raioanele Leova, Căușeni; Basarabeasca și Cimișlia înregistrează valori peste media pe regiune a ratei IMM în total întreprinderi active, raioanele Cantemir, Taraclia, Cahul și Ștefan Vodă sunt poziționate sub media pe regiune la acest capitol.

Tabelul 9-3. Numărul IMM active și ponderea în totalul întreprinderilor din RDS, 2013

Unitate teritorială	IMM, unități	% IMM în totalul întreprinderilor
RM	50890	97,4
RDS	2595	97,7
BS	124	98,4
CH	739	97,4
CT	126	94,0
CS	475	98,8
CM	314	98,1
LV	154	99,4
SV	370	97,6
TR	293	97,3

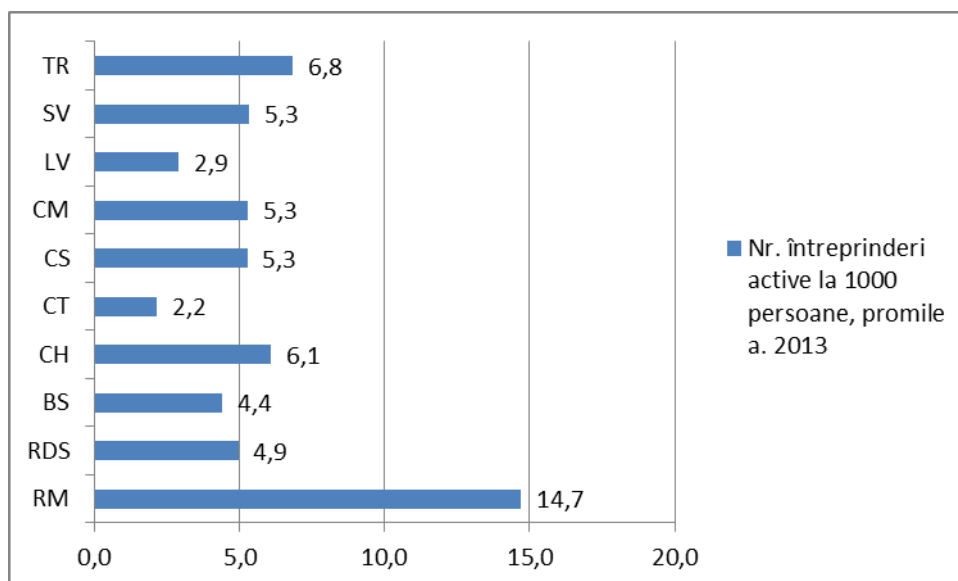
Sursa: BNS, banca de date „Statbank”

Conform datelor BNS, după forma de proprietate, 92,1 la sută din IMM care activează în RDS sunt private (față de 90,1 media pe țară), 4,3% sunt publice (1,6% media în RM), 0,8% mixte, fără participare străină (0,2% media în RM), 0,9% cu capital străin (4,4% media în RM) și 1,9% sunt întreprinderi mixte cu participarea RM (3,7% media pe țară).

Pentru o comparare regiunilor de dezvoltare și a raioanelor din cadrul regiunii este utilizat indicatorul densitatea întreprinderilor active sau intensitatea antreprenorială, exprimat în numărul întreprinderilor active raportat la 1000 persoane (vezi figura 9-24).

Figura 9-24. Numărul de întreprinderi active raportat la 1000 persoane în RDS, %, 2013

Sursa: BNS, banca de date „Statbank”

Astfel raionul cu cea mai mare intensitate antreprenorială în RDS este Taraclia, 6,8 întreprinderi active la 1000 locuitori, urmat de raioanele Cahul (6,8%), Ștefan Vodă, Cimișlia și Căușeni (câte 5,3%). Cele mai mici valori ale acestui indicatori se înregistrează în raioanele Cantemir (2,2%) și Leova (2,9%). La nivel de țară RDS este regiunea cu cea mai mică activitate antreprenorială în comparație cu RDN (6%), RDC (7,9%), UTAG (8,4%) și mai cu seamă față de municipiul Chișinău (41,7%).

Cifra de afaceri, profitul și ocuparea forței de muncă în întreprinderi.

Analiza cantitativă exprimată prin indicatori ce țin de numărul întreprinderilor nu oferă un tablou clar asupra dezvoltării antreprenoriale în RDS. Indicatorii cu referire la cifra de afaceri și profitul întreprinderilor măsoară performanța antreprenorială. În anul 2013 întreprinderile din RDS au obținut venit din vânzări de circa 7,2 mlrd. lei, ceia ce constituie 3,1 la sută din total venituri din vânzări înregistrate în țară și circa 150 mln lei profit înregistrat sau 3,6 la sută din total profit antreprenorial pe țară. Dacă anterior menționam că în RDS sunt concentrate circa 5 la sută din toate întreprinderile din țară, putem concluziona că 5 la sută din întreprinderile din țară concentrate în RDS au înregistrat în anul 2013 doar 3,1 la sută din veniturile din vânzări pe țară și au obținut un profit de 3,6 la sută din total.

Tabelul 9-4. Eficiența activității întreprinderilor în RDS, anul 2013

	Nr. total al întreprinderilor active, un.	Ponderea întreprinderilor mari în total, %:				Ponderea IMM în total, %:			
		numărul întreprinderilor	cifra de afaceri	profit din vânzări	ocuparea forței de muncă	numărul întreprinderilor	cifra de afaceri	profit din vânzări	ocuparea forței de muncă
RM	52246	3%	67%	51%	43%	97%	33%	49%	57%

RDS	2655	2%	42%	29%	34%	98%	58%	71%	66%
BS	126	2%	9%	66%	20%	98%	91%	34%	80%
CH	759	3%	40%	3%	40%	97%	60%	97%	60%
CT	134	6%	66%	85%	58%	94%	34%	15%	42%
CS	481	1%	21%	-243%	27%	99%	79%	343%	73%
CM	320	2%	44%	-62%	25%	98%	56%	162%	75%
LV	155	1%	1%	-2%	2%	99%	99%	102%	98%
SV	379	2%	40%	38%	40%	98%	60%	62%	60%
TR	301	3%	60%	-36%	30%	97%	40%	-64%	70%

Sursa: BNS, banca de date „Statbank”

Analiza cifrelor din tabelul 9-4 privind ponderea cifrei de afaceri, a profitului și ocupării în întreprinderile din RDS denotă faptul că în anul 2013, 2% întreprinderile din RDS cu statut de întreprinderi mari au avut o cifră de afaceri de circa 3 mlrd. lei sau 42 la sută din totalul cifrei de afaceri a întreprinderilor din RDS. Aceste întreprinderi au generat 29 la sută din profitul înainte de impozitare din total și au salarizat 34 la sută din toți angajații întreprinderilor din RDS. La nivelul raioanelor din RDS trebuie de menționat raionul Cantemir unde ponderea întreprinderilor mari în total întreprinderi active depășește media pe regiune de 3 ori și media pe țară de 2 ori. 8 întreprinderi active mari din raionul Cantemir au înregistrat în anul 2013 o cifră de 555 mln. lei sau 66 la sută din totalul cifrei de afaceri înregistrată de toate întreprinderile active din raionul Cantemir. Aceste întreprinderi au generat 85% din profitul total înregistrat înainte de impozitare și au ocupat 58% din forța de muncă din raionul Cantemir. Trebuie de menționat că aceste 8 întreprinderi mari din raionul Cantemir au generat în anul 2013 practic 50 la sută din tot profitul întreprinderilor active de toate tipurile din RDS.

Profitul pînă la impozitare generat de întreprinderile mari din RDS în anul 2013 a fost diminuat din cauza pierderilor înregistrate de 29 întreprinderi din acest segment. Este destul de mult dacă ținem cont de faptul că total în RDS sunt active 60 de acest tip de întreprinderi. Astfel practic fiecare a doua întreprindere mare din RDS a suferit în anul 2013 pierderi. În 3 raioane: Căușeni, Cimișlia și Leova pierderile generate de întreprinderile mari au fost compensate de profitul IMM din aceste raioane, ca per total să se obțină profit. Raionul Taraclia este unicul raion din RDS care a înregistrat pierderi din activitatea întreprinderilor per ansamblu.

IMM din RDS, care constituie 98 la sută din totalul întreprinderilor active, în anul 2013 au înregistrat o cifră de afaceri de 4,2 mlrd. lei sau 58 la sută din total venitul din vânzări a întreprinderilor active și au ocupat 66 la sută din forța de muncă încadrată în întreprinderile active din RDS. Aceste întreprinderi au obținut un profit de 106 mln lei ceea ce constituie 71 la sută din total profit pe întreprinderile care activează în RDS.

La nivelul raioanelor din RDS, raionul Cahul este cel, unde sunt concentrate 28 la sută din toate IMM din RDS, care la rîndul lor au o cifră de afaceri de 28 la sută din totalul cifrei de afaceri a IMM din RDS și corespunzător sunt angajați 27 la sută din toți salariații IMM din RDS.

Analiza eficienței întreprinderilor active din RDS după mărimea acestora, conform datelor furnizate de BNS în anul 2013 (vezi tabelul 9-5) denotă o eficiență mai mare a întreprinderilor mari în comparație cu celelalte tipuri de întreprinderi în ceea ce privește: numărul mediu de salariați per

întreprindere, cifra de afaceri în medie per angajat și profitul înregistrat pînă la impozitare per întreprindere. Clasamentul este urmat de întreprinderile mijlocii cu un număr mai mare de angajați și profitul înregistrat în medie per întreprindere. Cele mai puțin eficiente au fost în 2013 microîntreprinderile cu circa 3 angajați și 11 mii lei profit per întreprindere și 114,5 mii lei venit din vânzări în medie per angajat.

Tabelul 9-5. Eficiența activității întreprinderilor active din RDS după mărimea acestora, 2013.

Tipul întreprinderii	Numărul întreprinderilor, un.	Cifra de afaceri mln. lei	Numărul de angajați, persoane	Numărul mediu de salariați per întreprindere, pers.	Cifra de afaceri în medie per salariat, mii lei	Profitul pînă la impozitare, mln lei	Profitul pe 1 întreprindere, mii lei
Mare	60	3023,5	11591	193	260,8	44	733,3
Mijlocie	105	1371,6	7902	75	173,6	42,3	402,9
Mică	632	2226,5	9388	15	237,2	43	68,0
Micro	1858	607,7	5307	3	114,5	20,5	11,0
Total	2655	7229,3	34188	13	211,5	149,8	56,4

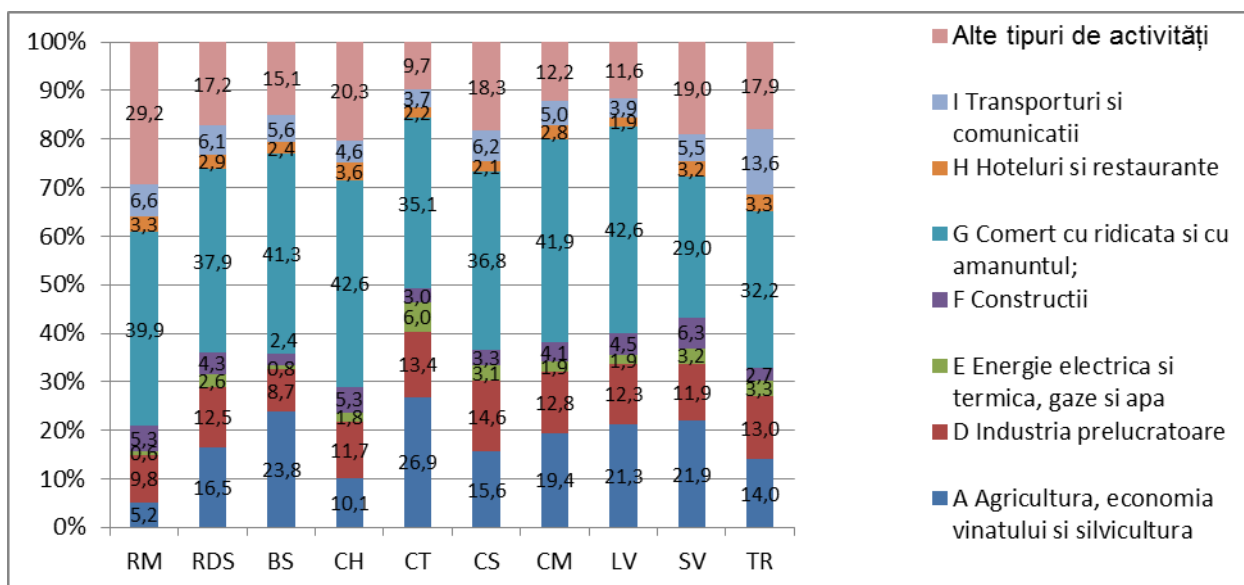
Sursa: BNS, banca de date „Statbank”

Principalele genuri de activitate ale întreprinderilor.

BNS nu prezintă date statistice pe genuri de activitate ale întreprinderilor după dimensiunile acestora, astfel analiza prezentată în continuare se referă la toate întreprinderile active din RDS.

În anul 2013 în RDS ca și în întreaga țară cea mai mare pondere în numărul agenților economici activi o au cei din comerțul cu ridicata și amănuntul, 37,9 la sută, urmați de agenții economici din agricultură, 16,5 la sută și industria prelucrătoare 12,5% (vezi figura 9-25). În 4 raioane din cele 8 ale RDS ponderea agenților economici care activează în comerț depășește 40%, cea ce este peste nivelul mediu pe regiune și pe țară în întregime. Este de menționat că raioanele Cantemir și Ștefan Vodă sunt 2 raioane din RDS unde ponderea agenților economici care activează în producere, cu referire la agricultură și industria prelucrătoare, depășește ponderea agenților economici care activează în comerț.

Figura 9-25. Distribuția agenților economici din RDS pe genuri de activitate, %, 2013

Sursa: BNS, banca de date „Statbank”

Veniturile generate de întreprinderile active din RDS (cifra de afaceri) variază în dependență de genul de activitate. În anul 2013 cele mai mari venituri medii per întreprindere au înregistrat agenții economici care activează în domeniul energiei electrice și termice, gaze și apă, 5,34 mln. lei, urmate de întreprinderile din industria prelucrătoare, 5,23 mln. lei, după care vine agricultura cu 3,45 mln. lei per întreprindere. În comerțul cu ridicata și amănuntul unde sunt înregistrate cel mai mare număr de agenți economici activi, la o întreprindere revin doar 2,53 mln. lei. La nivelul raioanelor din RDS raioanele Cantemir și Taraclia sunt raioanele cu cea mai mare cifră de afaceri în medie pe o întreprindere activă, corespunzător 6,3 și 4,1 mln lei față de 4,5 media pe țară și 2,7 media pe RDS. Acest lucru se datorează ponderii înalte a întreprinderilor mari în structura întreprinderilor, întreprinderi preponderent din industria prelucrătoare de struguri și întreprinderi agricole consolidate (vezi tabelul 9-6).

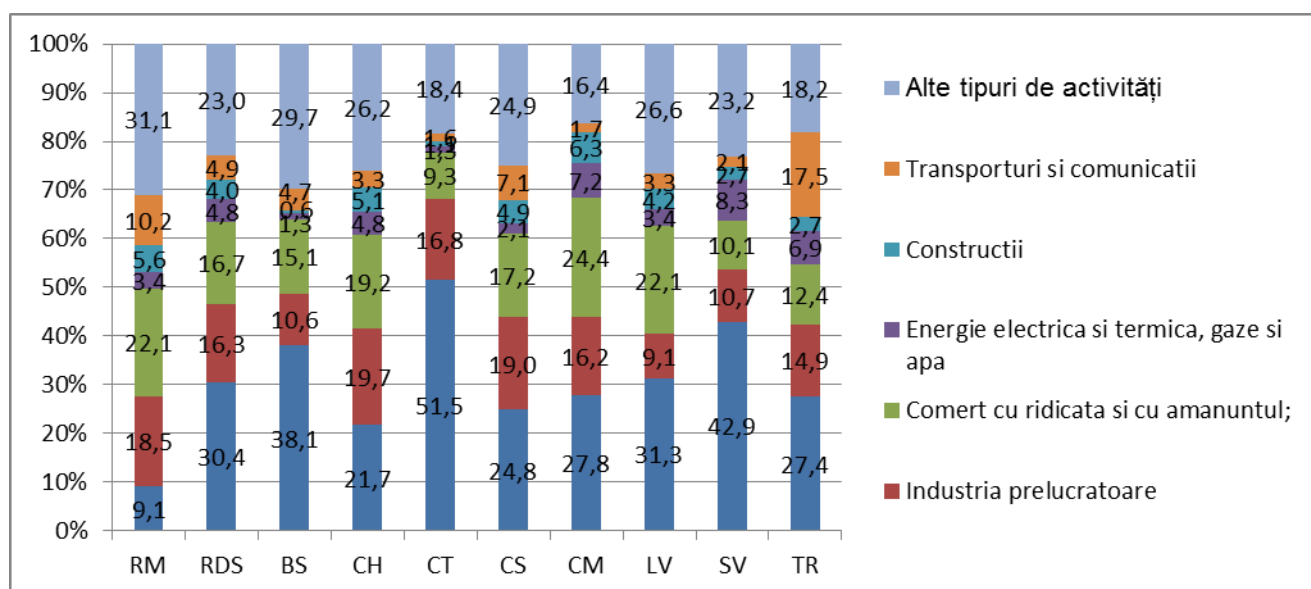
Tabel 9-6. Cifra medie de afaceri per întreprindere în RDS pe principalele genuri de activitate, mln.lei , 2013

Genurile de activitate	RM	RDS	BS	CH	CT	CS	CM	LV	SV	TR
Media pe 1 întreprindere activă	4,5	2,7	1,9	2,6	6,3	2,1	3,1	2,0	1,7	4,1
Agricultura, economia vînatului si silvicultura	3,3	3,5	3,4	3,4	9,1	2,8	2,5	2,4	2,8	3,4
Industria prelucrătoare	7,3	5,2	5,8	4,6	16,4	2,0	3,4	1,4	2,2	14,4
Comerț cu ridicata si cu amănuntul;	5,2	2,2	0,8	2,3	3,0	2,4	3,5	2,0	1,1	1,5
Energie electrica si termica, gaze si apa	57,7	5,3	1,8	9,8	0,3	0,6	13,1	1,9	7,3	4,5
Construcții	3,8	2,5	0,6	2,6	0,8	4,1	3,9	2,1	1,7	1,2
Transporturi si comunicații	6,1	3,0	0,6	2,3	2,3	2,6	0,9	1,7	0,5	6,8

Sursa: BNS, banca de date „Statbank”

După numărul de salariați, cea mai mare pondere în ocuparea forței de muncă în întreprinderile din RDS în anul 2013 au înregistrat-o agenții economici din agricultură, 30,4 %, urmată de cei din comerțul cu ridicata și amănuntul, 16,7% și cei din industria prelucrătoare, 16,3%. Cea mai mare cotă de angajați în agricultură se înregistrează în raioanele Cantemir, 51,5%, urmată de raionul Ștefan Vodă, 42,9% și Basarabeasca 38,1%. În comerțul cu ridicata din RDS sunt angajați circa 16,7 la sută din toți salariații întreprinderilor active din regiune, cea ce este sub media națională cu 5,8 p.p. Cimișlia și Leova sunt raioanele RDS cu cel mai mare număr de personal angajat în acest sector. Industria prelucrătoare este al treilea domeniu de activitate din RDS unde sunt angajați o bună parte din salariați, 16,3 la sută. Raioanele cu cea mai mare cotă parte de personal angajat în întreprinderile din industria prelucrătoare sunt Cahul, Căușeni și Cantemir, corespunzător 19,7%, 19,0% și 16,8% (vezi figura 9-26).

Figura 9-26. Numărul mediu de personal în întreprinderile active din RDS pe principalele genuri de activitate, %, 2013

Sursa: BNS, banca de date „Statbank”

După profitul mediu înregistrat pe o întreprindere activă care prezintă rapoarte la BNS, RDS se situează sub nivelul mediu pe țară. Dacă în mediu pe țară o întreprindere în anul 2013 a înregistrat venituri de 79,1 mii lei, atunci în RDS această cifră a fost de 56,4 mii lei, sau cu 22,7 mii lei mai puțin. Și aici raionul Cantemir a înregistrat performanțe, înregistrând un profit mediu de 603 mii lei per întreprindere. Cele mai profitabile genuri de activitate în anul 2013 în RDS sau dovedit a fi transportul și comunicațiile și construcțiile. La nivelul raioanelor merită a fi menționate întreprinderile industriale din raionul Cantemir care au obținut în mediu pe an un profit de 2,2 mln lei (vezi tabelul 9-7).

Tabelul 9-7. Profitul înregistrat în mediu de 1 întreprindere din RDS pe principalele genuri de activitate, mii lei, 2013

Genurile de activitate	RM	RDS	BS	CH	CT	CS	CM	LV	SV	TR
Media pe 1 întreprindere activă	79,1	56,4	78,3	64,3	603,0	12,4	56,7	34,8	21,2	-90,2
Agricultura, economia	173,4	312,7	185,0	582,9	1260,0	164,9	309,0	158,8	244,0	-

vînatului si silvicultura										377,1
Industria prelucrătoare	160,9	89,0	120,0	132,8	2163,9	-43,7	-56,1	19,5	8,7	-460,0
Comerț cu ridicata si cu amănuntul	84,2	11,2	-3,7	39,0	40,6	-15,5	60,3	-17,3	-3,4	-70,9
Construcții	135,4	118,7	93,3	48,0	-10,0	39,4	160,0	47,1	287,9	192,5
Transporturi si comunicații	375,3	149,6	17,1	66,6	-574,0	-55,0	23,1	188,3	40,5	580,2

Sursa: BNS, banca de date „Statbank”

Infrastructura de suport în afaceri.

Pentru a promova dezvoltarea afacerilor în regiunile de dezvoltare este foarte important de a crea și dezvolta structuri de sprijin a afacerilor, mai cu seamă pentru micii întreprinzători, IMM. Infrastructura de suport în afaceri în RDS este slab dezvoltată. Din multitudinea de tipuri de structuri de sprijin care se cunosc din practicile internaționale, cum ar fi: incubatoare de afaceri, centre de consultanță, parcuri industriale, centre de suport pentru inovare în RDS această infrastructură de suport în afaceri este prezentată de 3 incubatoare de afaceri: IA din Ștefan Vodă, IA din Leova și incubatorul de afaceri din Cimișlia. Toate aceste 3 incubatoare din RDS au fost deschise prin intermediul ODIMM.

Din momentul înființării, ianuarie 2012, IA Ștefan Vodă a reușit să stabilească relații funcționale cu comunitatea antreprenorială, administrația locală și raională. În momentul actual, IA Ștefan Vodă deține o suprafață de 1 800 metri pătrați și găzduiește 16 companii care oferă 60 de locuri de muncă, specializate în producere, consultanță și prestarea de servicii cosmetologice, masaj, tipografice, în construcții, fotografice și video ș.a. Incubatorul de Afaceri din Leova are o suprafață de 553 de metri pătrați, incubează 15 rezidenți care oferă peste 40 de locuri noi de muncă, specializate în producerea articolelor de panificație, producerea și reparația mobilei, curățarea pernelor, estetică și cosmetologie, servicii IT, fotografice și de publicitate, servicii de instruire auto ș.a. Incubatorul de afaceri Cimișlia deschis în martie 2015, are o suprafață de 1188 metri pătrați și găzduiește 19 rezidenți, care oferă circa 40 locuri de muncă din diverse domenii, preponderent servicii pentru populație.

În RDS nu există nici un parc industrial și nici alte structuri de sprijin a afacerilor. În perspectivă există inițiative de a deschide un parc industrial în orașul Cimișlia și unul în orașul Cahul. APL deja au elaborat proiectele tehnice pentru aceste construcții.

În concluzie: Analiza sectoarelor economice ale RDS scoate în evidență persistența sectorului agrar ca principala ramură de ocupare a forței de muncă din regiune. În același timp agricultura rămîne a fi o ramură puțin profitabilă din cauza cheltuielilor mari de producere și a prețurilor scăzute la produse. Indiferent de profitabilitatea ramurii îndeletnicirile tradiționale în producerea de struguri, cereale și leguminoase, culturi tehnice, preponderent floarea soarelui, de creștere a ovinelor și caprinelor și a păsărilor rămîn a fi în continuare domeniile de specializare a RDS. Din aceste domenii, producerea strugurilor, preponderent soiuri tehnice și creșterea ovinelor și caprinelor pot fi evidențiate ca cele mai competitive ramuri ale agriculturii din RDS.

Crearea infrastructurii de colectare, păstrare, ambalare, prelucrare și comercializare a producției necesită intervenții urgente. Este necesar de a încuraja micii producători în a produce produse finite pentru consum (alimentare, confecții,etc.) cu o valoare adăugată sporită. Promovarea

asocierii producătorilor agricoli ca instrument de creștere a competitivității, precum și crearea de clustere agroindustriale cu utilizarea componentei de inovare și marketing, ar permite transferul de la specializarea agricolă a regiunii la specializarea industrială cu obținerea valorii adăugate la produse. Este necesar de a promova transferul tehnologic în întreprinderile existente în regiune.

RDS rămâne a fi cea mai slab industrializată zonă din țară. În RDS sunt concentrate circa 10% din întreprinderile industriale din RM, care la rândul lor produc circa 4 la sută din valoarea producției industriale fabricate în țară. Punctul forte în sectorul industrial al RDS rămâne a fi industria vinicolă, reprezentată de 55 fabrici de producere a vinurilor, inclusiv 48 active. În RDS se produce circa 27 la sută din tot divinul produs în țară, 25% din vinurile naturale din struguri, 16% din vinurile tari. În același timp trebuie de remarcat, că potențialul de producere a fabricilor de vinuri din RDS la moment funcționale, este valorificat sub nivelul de 50 la sută. RDS poate fi scoasă în evidență nu numai după cantitatea de vinuri și divinuri produse în țară, dar și după calitatea acestora. Vinăriile Purcari, Ciurni, Imperial Vin, Ampelos, sunt recunoscute departe de hotarele țării pentru vinurile de calitate fabricate care au cucerit medalii la cele mai prestigioase expoziții din lume.

Un potențial nevalorificat rămân a fi întreprinderile industriei prelucrătoare, fabricile de conserve, de prelucrare a laptelui, combinatele de carne existente practic în toate orașele din RDS, dar care la moment staționează.

Deși mai puțin avantajată în comparație cu alte regiuni ale țării ca destinație turistică, RDS trebuie să valorifice oportunitățile unice pe care le deține: apele minerale și termale din zona Cahul, cele mai mari lacuri din R Moldova, Manta și Beleu, care formează rezervația științifică "Prutul de Jos", o zonă unică după flora și fauna pe care o are, concentrarea etnicilor bulgari și găgăuzi în RDS reprezintă o oportunitate excelentă pentru turismul cultural, etc.

RDS rămâne a fi regiunea cu cea mai mică intensitate antreprenorială. Numărul de întreprinderi active la 1000 locuitori este de circa 4 unități, față de 6 în RDN, 8 în RDC, 8 în UTAG și 42 în mun. Chișinău. Ponderea IMM active în total întreprinderi în RDS este de 97,7 la sută, față de 97,4 media pe țară. Aceasta indică importanța sectorului IMM în dezvoltarea economică a regiunii. Pentru a valorifica potențialul și oportunitățile de dezvoltare economică a RDS sunt necesare intervenții urgente la nivel de politici coerente precum și proiecte de educație antreprenorială în regiune.

Un rol aparte ar avea crearea infrastructurii și fortificarea potențialului existent de suport în afaceri, precum și diversificarea spectrului de servicii acordate de aceste structuri antreprenorilor. La situația 01.01.2015 în RDS practic nu există infrastructură de suport în afaceri, cu excepția a 3 incubatoare de afaceri (Ștefan Vodă, Leova, Cimișlia), care sunt abia la început de cale. O evaluare a potențialului de creare și dezvoltare a infrastructurii de suport în afaceri la nivel de regiune ar identifica și argumenta construcția unei rețele de unități cu rol de suport în afaceri (parcuri industriale, parcuri tehnologice, centre de consultanță, etc.). Nu este valorificat pe deplin nici potențialul zonelor economice libere existente în RDS.

Atragerea investitorilor de toate tipurile și crearea de potențialului de producere în regiune este o oportunitate de dezvoltare, dar care necesită efort în vederea creării de condiții necesare potențialilor investitori, inclusiv forță de muncă calificată. Ar fi un avantaj pentru a atrage investiții în regiune și crearea unui centru de informare pentru potențialii investitori.

Promovarea politicii de dezvoltare bazată pe susținerea orașelor ca potențial de creștere economică, cu condiția valorificării potențialului localităților rurale din zonele limitrofe ca principala sursă de materie primă și forță de muncă, ar fi un motor de dezvoltare economică a regiunii.

Capitolul 10. Nivelul de trai al populației

Nivelul de trai al populației unei regiuni este oglinda eficienței implementării politicilor statului în această regiune, a rezultatului eforturilor APL și a altor structuri publice, precum și a mobilizării populației pentru o dezvoltare durabilă a regiunii. Prezentul capitol este conceput ca unul de final, care ar caracteriza sinergia acestor factori importanți și eficiența eforturilor lor comune.

În prezentul capitol este analizat nivelul de trai al populației din RDS sub aspectul veniturilor disponibile și a cheltuielilor de consum a populației, nivelul sărăciei populației din regiune și nivelul de deprivare înregistrat în raioanele RDS. Accesul la infrastructura de utilități publice, dotarea locuințelor cu utilități, factori, care la fel determină nivelul de trai al populației, a fost descris în capitolul 7 din prezentul document.

Un indicator care ar caracteriza cel mai amplu nivelul de trai al populației regiunii ar fi Indicele Dezvoltării Umane (IDU), care rezumă perspectivele unei vieți lungi și sănătoase, starea educației și standardele unui trai decent. Un șir de indicatori relativi care la fel ar caracteriza nivelul de trai al populației sunt stabiliți în Obiectivele de Dezvoltare a Mileniului. La moment toți acești indicatori sunt calculați doar în medie pe țară, astfel analiza expusă în prezentul capitol se rezumă doar la indicatorii care pot fi calculați în baza informației prezentate de BNS și de Ministerul Economiei.

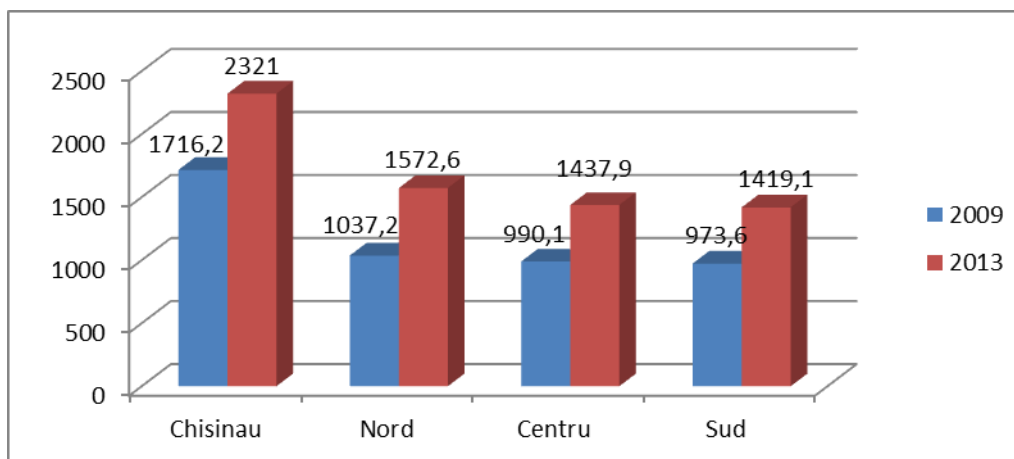
10.1. Veniturile disponibile și cheltuielile de consum.

Veniturile gospodăriilor determină nu numai statutul socio-economic al gospodăriei, dar și nivelul de vulnerabilitate al acestora. Prezența unor surse sigure de venit oferă stabilitate financiară pentru întreaga gospodărie, dar și un acces mai mare la anumite bunuri și servicii. Sursele de venit ale gospodăriei reflectă de regulă activitatea economică și domeniile de ocupație ale populației într-o anumită regiune a țării.

În prezent BNS oferă date statistice privind veniturile și cheltuielile populației doar la nivelul a 4 zone statistice din țară: Chișinău, Nord, Centru și Sud. Datele sunt colectate în baza anchetelor gospodăriilor casnice. În zona statistică Sud sunt incluse cele 8 raioane din componența RDS precum și Unitatea Teritorial Administrativă Găgăuzia(UTAG). Astfel indicatorii ce țin de nivelul de trai al populației au fost posibil de analizat în dinamică și la nivelul zonei statistice integral, fără a detalia informația pe raioanele componente ale regiunii. Pentru a exclude influența UTAG în analiza efectuată pe RDS, vor fi analizați în mare parte indicatori relativi care vor permite de a crea o imagine mai aproape de cea veridică pentru RDS.

În anul 2013 la nivelul RDS sau înregistrat cele mai mici valori ale venitului mediu lunar pe cap de locuitor în comparație cu cele 3 regiuni: Chișinău, Nord și Centru și a constituit 1419,1 lei în comparație cu 2321, 1572,6 și corespunzător 1437,9 lei. În decursul ultimilor 5 ani, 2009-2013, la nivelul regiunii de sud deși urmărim o creștere substanțială (circa 46%) a veniturilor medii lunare pe cap de locuitor în valori absolute, în termeni reali acestea în cel mai bun caz constituie 50 la sută din valoarea absolută (vezi Fig.10-1).

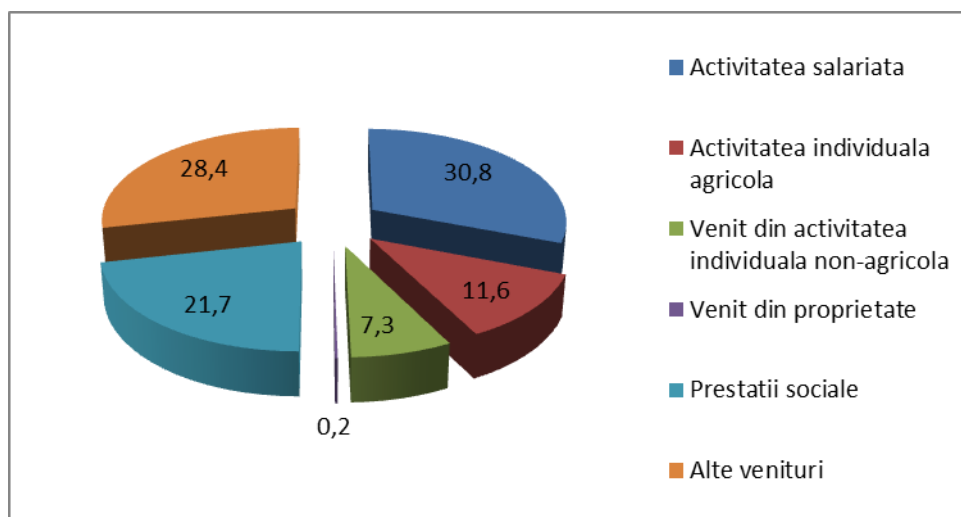
Figura 10-1. Evoluția veniturilor medii lunare pe o persoana/lei în regiunile RM, 2009-2013

Sursa: BNS, baza de date „StatBank”

Principala sursă de venit în anul 2013 în RDS a fost activitatea salarială, care per total a contribuit la formarea veniturilor în proporție de 30,8 la sută, urmată de remitențe care au alcătuit circa 24 %. O pondere foarte mare în această structură o au prestațiile sociale, circa 22 la sută. Activitatea agricolă la fel este una din sursele de venit pentru o bună parte a populației, mai cu seamă din localitățile rurale. Această sursă a contribuit cu 11,6 la sută în total venituri disponibile pe o persoană (vezi figura 10-2, în diagramă remitențele sunt parte componentă a altor venituri, 84%).

Figura 10-2. Structura veniturilor medii lunare disponibile pe o persoana/lei 2013, în RDS

Sursa: BNS 2013

Analiza structurii veniturilor medii lunare disponibile pe o persoană din RDS în anul 2013 după sursa de venit demonstrează o pondere destul de înaltă a veniturilor din remitențe și din prestațiile sociale. În sumă aceste 2 tipuri de venituri alcătuiesc circa 45 la sută din veniturile totale medii lunare. Acest lucru demonstrează că avem în continuare o societate care este bazată pe consum și mai puțin pe producere.

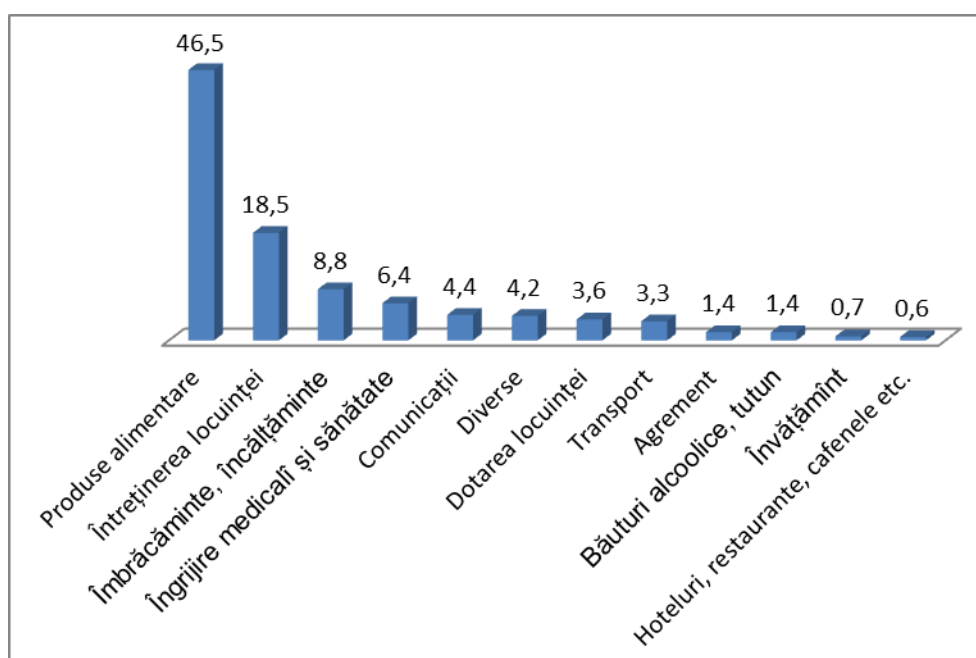
Dacă analizăm structura veniturilor în dinamică, atunci în anul 2013 avem o scădere semnificativă față de anul 2009 a veniturilor provenite din activitatea salarială, cu circa 11% și din remitențe, cu

circa 10%. În schimb au crescut considerabil veniturile din activitățile individuale non agricole, cu circa 40%, și din activitățile individuale agricole, cu circa 7%. Aportul prestațiilor sociale la formarea veniturilor populației este în creștere în ultimii ani, ceea ce denotă o mai mare dependență a populației de sistemul de prestații sociale, în special de cel al asigurărilor sociale.

Cheltuielile de consum ale gospodăriilor în general sunt determinate de către mărimea veniturilor. În anul 2013 la nivelul regiunii de sud au fost înregistrate cele mai mici cheltuieli de consum medii lunare pe o persoană, circa 1522 lei, față de 1604 media pe regiunea Centru și regiunea Nord și 2013 pe regiunea Chișinău. Este de menționat că cheltuielile mici pentru o persoană nici de cum nu demonstrează costuri mai ieftine în regiunea de sud a țării, dar invers, demonstrează limitări din partea populației pentru a se încadra în veniturile destul de mici pe care le au.

Cea mai mare parte a cheltuielilor în anul 2013 a fost destinată acoperirii necesarului de consum alimentar (46,5%), după care urmează cheltuielile pentru întreținerea locuinței (18,5%), apoi cele pentru îmbrăcăminte și încălțăminte (8,8%) (vezi figura 10-3).

Figura 10-3. Cheltuieli medii lunare de consum pe persoană, pe categorii, RDS, 2013, %

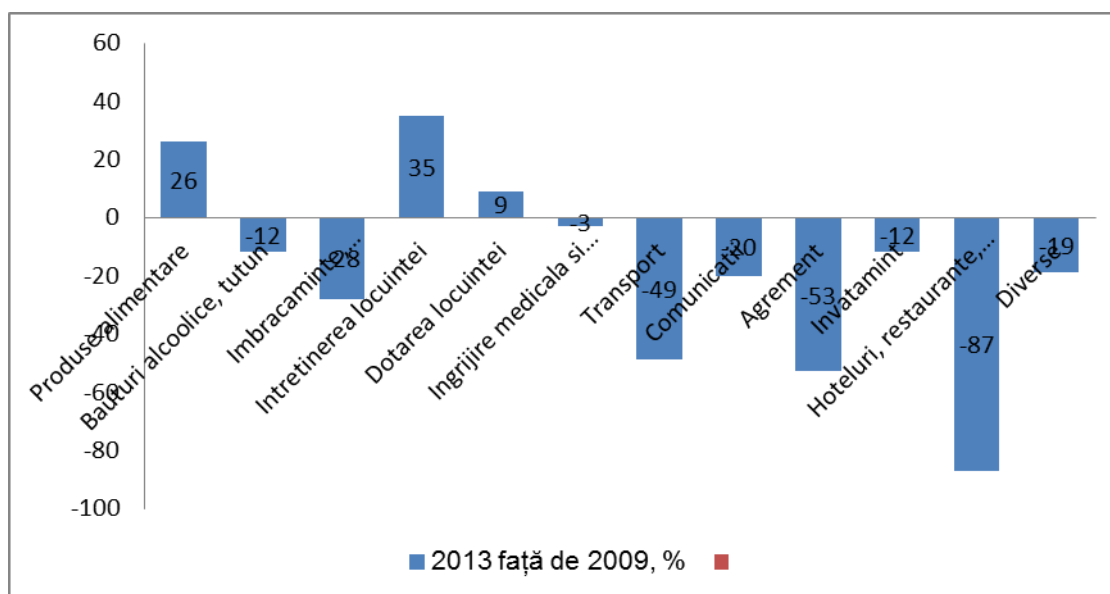
Sursa: BNS 2013

Trebuie de menționat că ponderea mare a cheltuielilor pentru produse alimentare și întreținerea locuințelor în total cheltuieli, demonstrează încă o dată nivelul scăzut de trai al populației din regiune. Doar 1,4% din surse populația își permite să le îndrepte la agrement, și mai puțin, 0,7% la învățământ.

Analiza evoluției cheltuielilor medii lunare de consum în RDS în perioada 2009-2013 arată că din toate tipurile de cheltuieli au crescut considerabil cheltuielile destinate întreținerii locuințelor, cu circa 35 la sută, cheltuielile pentru produsele alimentare, cu circa 26% și cheltuielile pentru dotarea locuinței cu aproximativ 9 la sută. În rest, la așa tipuri de cheltuieli cum ar fi: învățământ, îngrijire medicală, agrement, îmbrăcăminte, etc. s-a înregistrat o scădere a cheltuielilor. O regulă generală expusă în mai multe studii spune că cu cât cheltuielile pentru procurarea produselor alimentare și dotarea locuinței ocupă o pondere mai mare în cheltuielile unei gospodării cu atât nivelul de trai al

populației este mai scăzut. Astfel putem deduce un declin al nivelului de trai al populației înregistrat în această perioadă (vezi figura 10-4).

Figura 10-4. Evoluția cheltuielilor de consum în perioada 2009-2013, după tipuri în RDS, %

Sursa: BNS, baza de date „StatBank”

Dacă analizăm raportul venituri-cheltuieli în perioada 2009-2013 observăm o tendință mai pronunțată de creștere a cheltuielilor în comparație cu veniturile. Astfel, în regiunea de sud în această perioadă sa înregistrat o creștere a cheltuielilor cu 54%, în timp ce veniturile au crescut doar cu 46%, lucru ce ne face să concluzionăm că deficitul creat poate fi rezultatul consumului bazat pe economii sau a veniturilor nedeclarate, inclusiv din economia tenebră.

10.2. Nivelul de sărăcie al populației.

Anual Ministerul Economiei (ME) elaborează Raportul privind sărăcia în Republica Moldova, raport analitic elaborat în baza datelor furnizate de Cercetarea Bugetelor Gospodăriilor Casnice (CBGC), realizată anual de BNS, dar și utilizînd alte date ale statisticii oficiale, precum și date administrative din diferite surse. Acest raport este unul foarte amplu, dar datele în mare parte sunt generalizate în medie pe țară. În acest sens este imposibil de a face o analiză detaliată pe RDS mai cu seamă în interiorul acesteia, pe raioanele din componența RDS. Ultimul raport furnizat de ME este raportul pentru anul 2013.

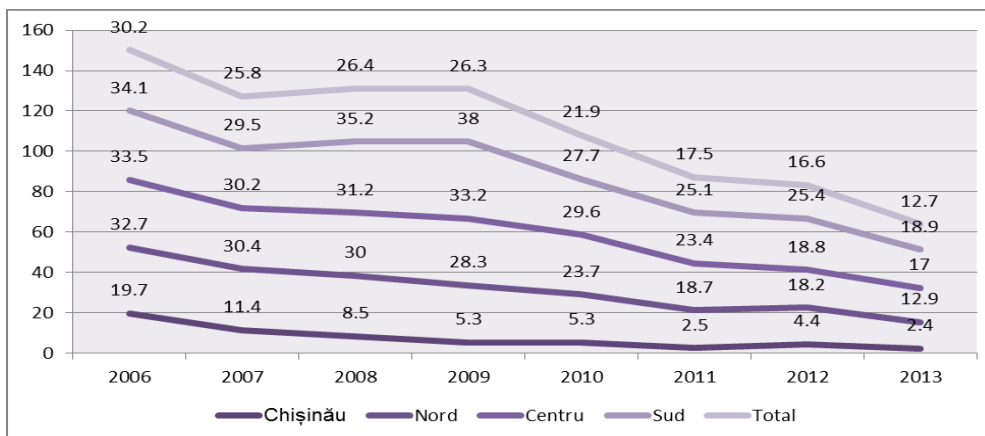
Din acest raport putem concluziona că anul 2013 pentru Republica Moldova a fost unul destul de eficient, rata sărăciei absolute a scăzut de la 26,3% în 2009 la 12,7% în 2013. Rata sărăciei extreme la fel a scăzut de la 2,1% în 2009 la 0,3% în anul 2013. 20

²⁰ Pragul sărăciei absolute reprezintă suma cheltuielilor lunare pentru produse alimentare, bunuri nealimentare și servicii, în 2013 acesta constituind 1196 lei.

Pragul sărăciei extreme reprezintă valoarea monetară a unui coș alimentar definit în termeni de consum minim zilnic de calorii, egal cu 2.282Kcal de persoană pe zi, ajustat la adult echivalent, care în anul 2013 a însumat 647 lei.

Disparitățile existente în dezvoltarea social-economică a regiunilor sunt reflectate și de nivelul sărăciei. Astfel, la nivelul regiunii de sud în anul 2013 sa înregistrat cel mai mare grad al sărăciei absolute (18,9%) în comparație cu celelalte 3 regiuni și cu media pe țară (vezi figura 10-5). Evoluția acestui indicator în perioada 2009-2013 este în descreștere în toate regiunile țării. În RDS descreșterea înregistrată în această perioadă a constituit 50% față de 52% media pe țară.

Figura 10-5. Rata sărăciei absolute pe regiuni, %, 2006-2013

Sursa: Ministerul Economiei, în baza CBGC

Analiza factorilor care au influențat reducerea sărăciei din anul 2013 atât la nivel de țară cât și la nivelul regiunii de sud a plasat factorul remitențelor în creștere pe primul loc, acestea din urmă alimentând consumul de bază al gospodăriilor și asigurând ieșirea din sărăcie. Analiza datelor pentru anul 2013 au demonstrat că dacă cetățenii nu ar fi beneficiat de venituri de peste hotare, rata sărăciei absolute ar fi fost de 30,2% (vezi în tabel nivelul anului 2006), față de cea înregistrată de 12,7%. Prin asociere și la nivelul regiunii de sud am fi avut o rată a sărăciei absolute de peste 30 la sută.

Alt factor care a influențat reducerea sărăciei în anul 2013 a fost prestațiile sociale alocate după o formulă care permite orientarea mult mai precisă a resurselor financiare spre persoanele sărace. Acestea sunt prestațiile pentru care se aplică mecanisme de determinare a eligibilității solicitantului prin testarea veniturilor și anume: ajutorul social, ajutorul pentru perioada rece a anului și ajutoarele materiale din cadrul Fondului de Susținere Socială a Populației (FRSSP). Acest factor la nivel național a influențat reducerea sărăciei cu 2,3 puncte procentuale.

Este de menționat că în anul 2013 reducerea sărăciei a fost generată indiscutabil și de înviorearea economiei naționale, care a înregistrat în acest an o creștere de circa 9,4%. A crescut volumul tranzacțiilor comerciale, investițiilor, producției industriale, producției agricole.

Circa 84% din toți săracii provin din mediul rural. Sărăcia în spațiu rural este asociată cu nivel redus de modernizare și cu viața economică dominată de agricultură. Cauzele principale ale sărăciei rurale sunt vulnerabilitatea sectorului agricol, insuficiența de alternative ocupaționale în alte sectoare economice.

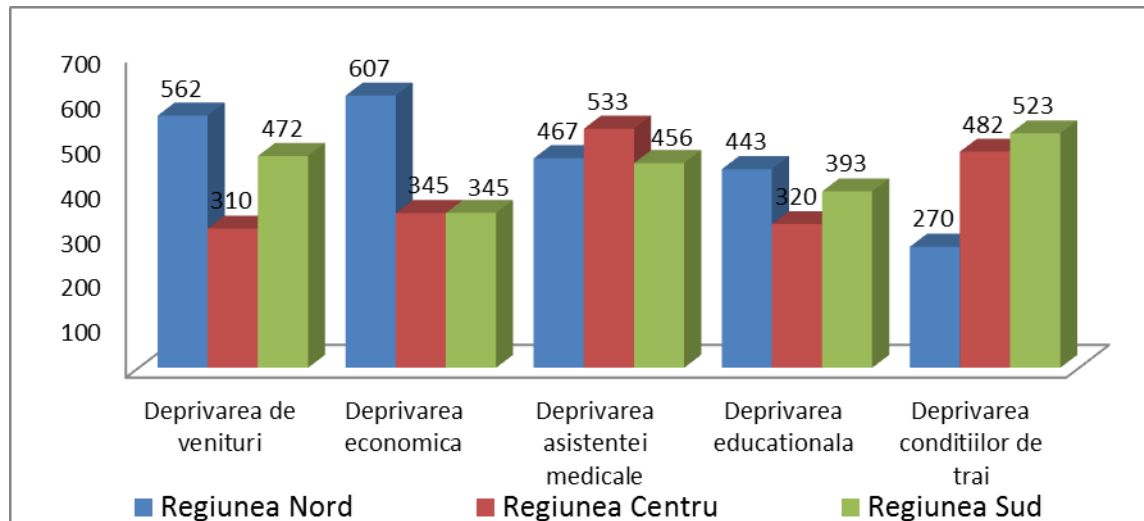
10.3. Nivelul de deprivare a localităților.

Un indicator care permite de a compara atât regiunile , cât și localitățile între ele este Indicele de Deprivare a Ariilor Mici, calculat de Ministerul Economiei după o metodologie specială în baza datelor colectate din mai multe surse. IDAM se calculează pe 7 domenii cheie, 5 din care direct reflectă nivelul de trai al populației și face o clasificare a localităților rurale din țară după anumite criterii atribuindu-le rangul de deprivare. Localitățile cu cea mai scăzută valoare a indicelui se consideră cea mai deprivată și invers, cea mai mare valoare a indicelui o au localitățile mai prospere.

Toate regiunile inclusiv și RDS este dezavantajată practic în toate domeniile în comparație cu regiunea Chișinău, dar cel mai mare decalaj se atestă la nivelul localităților rurale, care, ca regulă sunt dezavantajate în ceea ce privește infrastructura fizică, utilitățile publice, condițiile de locuit și accesul la servicii sociale fundamentale.

Nivelul de deprivare pe domenii arată că RDS în întregime se poziționează în mare parte între RDN și RDC, adică indicii sunt de mijloc. În cazul a celor 5 domenii principale de deprivare (vezi figura 10-6) la compartimentul deprivare economică RDS se află pe aceeași scară cu RDC, dar este net inferioară RDN. În schimb la deprivarea condițiilor de trai, care presupune accesul populației la sisteme centralizate de apă potabilă, gaze naturale, încălzire și alte utilități publice RDS este cea mai avantajată în comparație cu RDC și RDN.

Figura 10-6. Nivelul de deprivare pe domenii

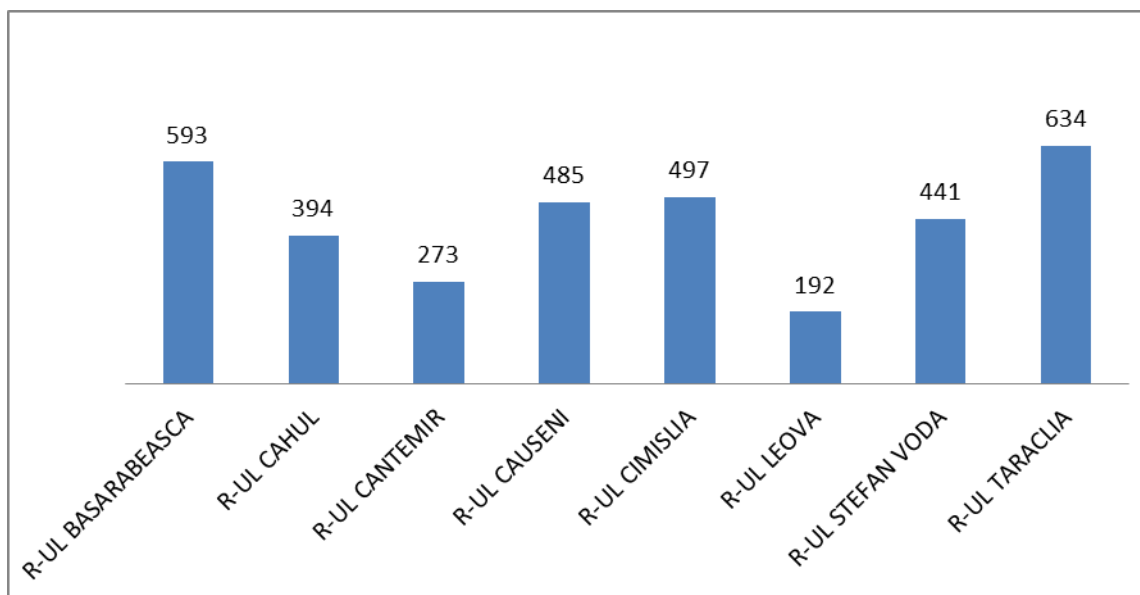

Sursa: Raportul IDAM, 2012

Deprivarea multiplă presupune un indicator de sinteză obținut prin combinarea indicilor de deprivare pe 7 domenii. Conform calculelor oferite de Ministerului Economiei pe anul 2012, cel mai deprivat raion din RDS a fost raionul Leova, cu rangul 192, urmat de raionul Cantemir, cu rangul 273. Cele mai prospere raioane au fost considerate raioanele Taraclia, rangul 634 și Basarabeasca – rangul 593 (vezi fig.10-7).

Figura 10-7. Deprivarea multiplă a raioanelor din RDS

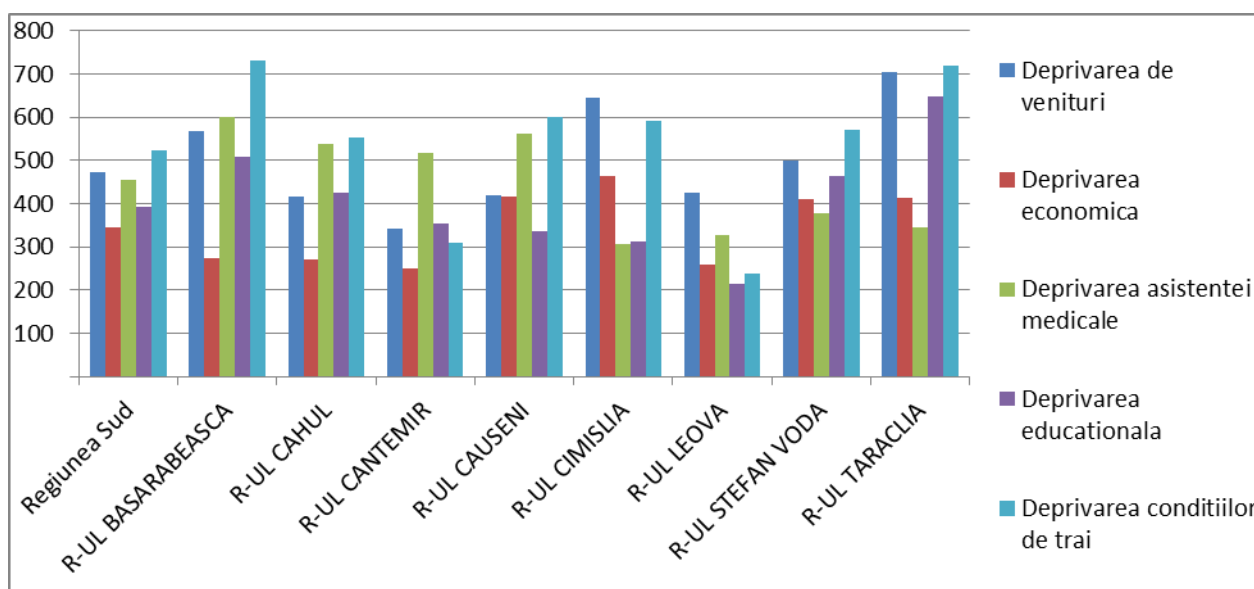

Sursa: Raportul IDAM, 2012

Deprivarea raioanelor RDS pe principalele domenii este expusă în figura 10-8.

Figura 10-8. Deprivarea pe 5 domenii în interiorul RDS, conform IDAM 2012

Sursa: Raportul IDAM, 2012

În concluzie la acest capitol: Deși aparent asistăm la un proces de evoluție pozitivă al nivelului de trai a populației din regiune, această ascensiune nu are un fundament temeinic bazat pe o economie dezvoltată. Pe de o parte, urmărim o creștere a gradului de acces a populației la diverse servicii, inclusiv sociale. Au fost implementate în ultimul timp un șir de proiecte de construcție și reabilitare a infrastructurii fizice. A crescut calitatea serviciilor acordate. Se întreprind diverse măsuri în vederea susținerii dezvoltării sectorului privat. Pe de altă parte, cea mai mare pondere în alimentarea veniturilor populației o au remitențele. Ponderea cheltuielilor pentru produse alimentare și întreținerea locuințelor în total cheltuieli este în continuă creștere. Aceste lucruri ne vorbesc despre un decalaj între cifre și realitate.

Emigrarea masivă din țară este și ea un criteriu de măsurare a nivelului de trai a populației.

Ținând cont de faptul că RDS este regiunea cu cel mai mic grad de urbanizare, corespunzător cu o pondere mare a populației rurale, avem și un grad sporit de sărăcie în comparație cu alte regiuni ale țării. Cauzele principale ale sărăciei rurale sunt: vulnerabilitatea sectorului agricol (dependența de condițiile climaterice), rentabilitatea joasă a acestuia, insuficiența de alternative ocupaționale în alte sectoare economice.

Aceste constatări confirmă necesitatea promovării politicilor privind:

- susținerea activităților de antreprenariat și promovarea culturii antreprenoriale, mai cu seamă în mediul rural, care vor contribui la creșterea oportunităților ocupaționale non-agricole la sate;*
- dezvoltarea unei rețele de centre urbane ca oportunitate de creare a locurilor de muncă în zone adiacente localităților rurale;*
- promovarea instrumentelor de dezvoltare (incubatoare de afaceri, parcuri industriale, zone economice libere, etc.);*
- susținerea modernizării sectorului agricol prin introducerea și dezvoltarea tehnologiilor noi, dezvoltarea sistemelor de irigare, diversificarea producției agricole și ajustarea calității acesteia la cerințele pieții europene;*
- crearea unui mecanism de identificare a disparităților în diverse domenii și promovarea politicilor de lichidare a acestora, etc.*